

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOSOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ČESKÝCH DĚJIN

2007

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Ilona Svobodová

Výpovědi lidových kronik na Podorlicku v 18. století

**Information to be Found in Folk Chronicles at the Foothills
of the Orlické Hory Mountains in the 18th Century**

VEDOUCÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE: Prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

OBSAH

ÚVOD

a)	úvod v českém jazyce	7
b)	úvod v anglickém jazyce	10
A)	JEDNOTLIVÉ KRONIKY A JEJICH AUTOŘI	12
I.	Paměti Jana Jánského z Opočna	12
II.	Kronika Václava Křečka z Dobrušky	13
III.	Kronika Jana Petra z Dobrušky	14
IV.	Kronikářské zápisky Ondřeje Lukařského	15
V.	Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka	17
VI.	Starožitné paměti pro město Solnici	18
VII.	Pamětní kniha Mikuláše Čížka ze Vamberka	20
VIII.	M. Vokurka, měšťan žamberský, různé paměti	21
IX.	Počíná se Kronika Kladská	22
X.	Paměti žamberské	23
XI.	Kunvaldská kronika	25
XII.	Tabulky ke kronikám	28
XIII.	Ilustrace ke kronikám	39
B)	TÉMATA	42
I.	Rodinné události	42
1.	osobní záznamy	43
2.	záznamy týkající se ostatních členů rodiny	44
II.	Hospodářství	46
1.	záznamy týkající se úrody	48
2.	průběh zemědělských prací	49
3.	prodej, koupě a pronájem nemovitostí, dluhy	50
4.	úhyn dobytka a napadení plodin škůdci	50
5.	práce v lese, včelařství, trhy	52
III.	Meteorologické jevy	54
1.	běžné počasí v průběhu roku	56
2.	abnormální výkyvy počasí	56
3.	katastrofy způsobené přírodními živly a jejich následky	58
4.	požáry	61
5.	nebeská znamení	62
IV.	Náboženství	65
1.	stavba či oprava církevní budovy	68
2.	obsazení fary (případně děkanství)	71
3.	obvyklé pobožnosti, běžné náboženské zvyklosti	73
4.	církevní slavnosti, poutě, procese, držení křížové cesty, misijní činnost jezuitů	74
5.	návštěvy významných církevních hodnostářů	75
6.	víra v existenci božích zázraků	77
V.	Válečné události	81
1.	válečné dění (v lokálním horizontu i mimo něj)	82
a)	válka o rakouské dědictví 1740-1748	83

b) sedmiletá válka 1756-1763	84
c) pruský vpád 1778-1779	85
d) další válečné konflikty (válka s Tureckem, válka s Francií)	86
2. nucené dávky, daně, tažné zvířectvo k příprahům k potřebám vojska, bonifikace	86
3. pobyty vojsk a jejich výživa, rabování vojáků v obydlích místních obyvatel – škody, ublížení na zdraví	88
4. škody způsobené vojsky na úrodě a hospodářském zvířectvu	93
5. odvody civilního obyvatelstva k vojsku, do zeměbrany, dezerce	94
6. stavba vojenských pevností	96
7. popisy příslušníků cizích armád	97
VI. Reformy	101
1. zrušení jezuitského řádu	103
2. rušení klášterů	103
3. toleranční patent	104
4. rušení svátků, poutí, procesí a náboženských bratrstev	105
5. změny ve způsobu pohřbívání	106
6. další reformy týkající se náboženské oblasti	108
7. židovská otázka	109
8. katastry	110
9. robotní patenty	110
10. zrušení nevolnictví	111
11. míry a váhy	112
12. měna	112
13. školství	113
14. cenzura	113
15. změny v trestním právu	113
16. cechy	114
17. ostatní	115
VII. Vztahy k vrchnosti	117
1. zmínky o vrchnostenských úřednících a majiteli panství	119
2. vrchnostenská nařízení	120
3. poddanská povstání	121
4. spory mezi vrchností a poddanými	122
5. stavba vrchnostenských domů, dvorů, a další různé zprávy	123
VIII. Trestné činy a tragická úmrtí	125
1. trestné činy	126
2. tragická úmrtí	127
IX. Dění v obci	128
1. stavby, opravy, bourání budov, opravy a výstavba cest a silnic	130
2. příchod nových obyvatel do obce nebo odstěhování stávajících	130
3. prodej, koupě či pronájem nemovitostí	131
4. významné osobnosti v obci	131
5. narození, křty, svatby, úmrtí v rámci obce	132
6. návštěva významné osobnosti	133
7. cechovní záležitosti	134
X. Hladomory, nemoci, epidemie	135
XI. Ceny, daně a jiné dávky	140
1. ceny	141
2. daně a jiné dávky	143

3. finanční částky vynaložené na náboženské účely	144
4. další cenové údaje	145
XII. Zmínky o poměrech ve společnosti, jejich hodnocení	147
XIII. Zmínky o významných osobnostech	152
1. panovníci	152
2. vojevůdci	154
XIV. Zmínky zeměpisného charakteru	156
XV. Vztah k vlasti, národu	158
XVI. Tabulky k tématům	161
XVII. Ilustrace k tématům	168
Závěr	187
Prameny a literatura	190
Seznam vyobrazení	194
Seznam zkratk	197

ÚVOD

Lidové kroniky jsou cenným, ale zatím nepříliš využívaným historickým pramenem, který může poodkrýt dosud méně známé stránky lidských dějin. Svou povahou jsou to subjektivní díla neprofesionálního, soukromého charakteru vytvořená většinou lidmi s omezeným vzděláním, různého povolání, sociálního postavení, bydliště (město, vesnice) atd., což vše ovlivňuje charakter jejich zápisků.

Počátky zájmu české historiografie o lidové kronikářství sahají až k Národopisné výstavě československé konané v Praze roku 1895, kde bylo shromážděno značné množství děl lidové provenience. Jako první upozornil na význam tohoto typu pramenů Josef Pekař, který u příležitosti vydání pamětí sedláků J. Dlaska a F.J. Vaváka vyslovil názor, že je třeba zabývat se i dějinami prostého lidu a lidové kroniky označil za důležitý historický pramen. Z dalších historiků, kteří se o tento obor zajímali, je nutno zdůraznit především přínosnou práci F. Kutnara *Sociálně-myšlenková tvářnost obrozenského lidu* (1948), kde se autor na základě studia lidových kronik zabývá myšlenkovým světem prostých lidí, jeho postoji, názory atd. V 70. letech 20. století se o další vývoj v této oblasti zasloužili pracovníci Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV v čele s A. Robkem vydáním pamětních zápisů v pěti svazcích Národopisné knihovny (Prameny lidové provenience 1-5). Přínosné jsou i Robkovy samostatné práce *Lidové zdroje národního obrození* (1974), *Městské lidové zdroje národního obrození* (1977). Nejnověji se touto problematikou zabývala Barbora Mlynaříková v díle *Geografický horizont prostého člověka v Čechách v letech 1740-1830* (2001).

Cílem této práce bylo prostřednictvím rozboru jedenácti lidových kronik odpovědět na otázku, jak se obyvatelé vsí a městeček této oblasti vyrovnávali s překotným děním 18. století – jaké stopy v nich zanechaly válečné konflikty

(válka o rakouské dědictví, sedmiletá válka, pruský vpád 1778-9), jejichž dějištěm byl často také právě tento region, jak reagovali na hladomory, výkyvy počasí, nebeské úkazy, jak čelili narušení tradičního způsobu života a pozvolného přirozeného vývoje společnosti náhlými změnami způsobenými osvícenskými reformami a v neposlední řadě rovněž to, o čem přemýšleli a co poutalo jejich pozornost v dobách relativního klidu.

V této práci byla studovány zápisky z uvedených kronik v časovém rozmezí let 1700-1800. Všechna díla vznikla v Orlickém podhůří, většinou v malých poddanských městech (Opočno, Dobruška, Solnice, Skuhrov nad Bělou, Vamberk, Žamberk) či vsích (Německá Čermná, Kunvald). Mezi dvanácti kronikáři se nachází pravděpodobně pět řemeslníků (řezník Jánský, švec Petr, kožešník Daněk, u dvou se konkrétní řemeslo nepodařilo zjistit – Vokurka, Zdobnický), policejní revizor (Křeček), dva chalupníci (Šronský a Dusílek), tři učitelé (Antonín Kodytko, Ondřej Lukavský, Jan Šmíd) a jeden duchovní (Antonín Jan Remek). Dá se tedy předpokládat, že v textech čtyř kronik (učitelů a faráře) se projeví větší vzdělání a také všeobecný rozhled autorů ve srovnání se zbývajícími pisateli, což by se mělo promítnout v rozdílné úrovni jejich kronikářských záznamů. Všichni kronikáři jsou katolického vyznání a někteří z nich působili vedle své profese také v dalších funkcích – Jan Jánský z Opočna a Jan Šmíd z Německé Čermné byli rychtáři, Jan Petr z Dobrušky úředník záduší dobrušského kostela a cechovní písař.

Kronikářské záznamy byly rozděleny do patnácti tematických okruhů:

1. rodinné události, 2. hospodářství, 3. meteorologické jevy, 4. náboženství, 5. válečné události, 6. reformy, 7. vztahy k vrchnosti, 8. trestné činy a tragická úmrtí, 9. obecní dění, 10. hladomory, nemoci, epidemie, 12. zmínky o společenských poměrech a jejich hodnocení, 13. zmínky o významných událostech, 14. zmínky zeměpisného charakteru, 15. vztah k vlasti, národu. Většina těchto témat se dále člení na podtémata. Smyslem tohoto rozčlenění je podrobným kvalitativním i kvantitativním rozbořem textů zjistit co, v jaké míře

a jakým způsobem kronikáři zaznamenávali. Výsledky kvantitativního rozboru jednotlivých kronik i tematických okruhů byly zaneseny do tabulek (viz přílohy).

INTRODUCTION

The goal of this Degree Work is to show (through an analysis of eleven folk chronicles originating from the foothills of the Orlické Hory Mountains) how country people of that time coped with the rapid course of events in the 18th century – what impression was left on their minds by numerous armed conflicts (the War of Austrian Succession, the Seven Years' War, the Prussian Invasion in 1778 to 1779) that often hit this region, how the people responded to famines, climate fluctuations, celestial phenomena, how they faced up to the disturbance of their traditional way of life and to the disturbance of natural development of the society by the rapid changes caused by the Enlightenment reforms, and last but not least, what they were interested in and what they were thinking about in periods of relative quiet.

Folk chronicles are valuable, but for the time being, often neglected sources of historical information that can help lift a little the veil of less known aspects of human history. By their character, they are subjective, private and unprofessional works often created by people with limited education, of various professions, various social positions, residences (towns, villages), etc. which considerably influenced their records.

The beginnings of the interest of the Czech historiography in folk chronicles date back to 1895, the year the Czech-Slavonic Ethnographic Exhibition was held in Prague. There were many exhibits created by ordinary people on display at the Exhibition. The first person to draw historians' attention to the importance of folk chronicles was Josef Pekař, who on the occasion of publication of *Farmers J. Dlask's and F. J. Vavák's Memoirs* said that it was necessary to focus on the history of ordinary people and especially on folk chronicles as an important source of historical information. There were also other historians who specialized in gaining information from folk chronicles. One of the most important personalities specialized in this field was F. Kutnar

and his work named *Social and Intellectual Complexion of the People Living in the National Revival Period* (1948), where the author investigates the intellectual world of humble folk, their attitudes, opinions, etc. In the seventies of the 20th century, historians of the Institute for Ethnography and Folkloristics of the Czech Academy of Sciences led by A. Robek played an important role in further development of this field of study by publishing a five-volume work within the Ethnographic Series called *The Sources of Folk Origin 1 to 5*). Robek's other individually published works (*Folk Sources in the National Revival Period* (1974); *Town Folk Sources in the National Revival Period* (1977)) are also very contributive. The latest author who investigated these problems was Barbora Mlynaříková (*Geographic Horizon of Humble Folk in Bohemia in 1740 to 1830* (2001)).

KRONIKY
A
JEJICH AUTOŘI

PAMĚTI JANA JÁNSKÉHO Z OPOČNA

Město Opočno leží 27 km na severovýchod od Hradce Králové a 5,5 km na jihozápad od Dobrušky. První zmínka o Opočně je z roku 1068 a nachází se v Kosmově kronice. Město bylo centrem opočenského panství, jehož majiteli byli v 18. století Colloredo-Mansfeldové.

Z kroniky lze vyčíst několik základních informací o autorově životě, z nichž chronologicky první vypovídá o jeho narození v roce 1724, další sdělují, že byl dvakrát ženatý, okolo roku 1763 se stal starším rychtářem a povoláním byl pravděpodobně řezník.¹⁾

Kronika je s celkovým počtem 3.824 slov čtvrtá nejkratší z rozebíraných textů. Je rozdělena do tří částí, v každé z těchto částí jsou zmínky řazeny v chronologickém sledu. První úsek popisuje události od roku 1733 do roku 1785, druhá část jsou zápisky z dřívějších dob neznámé provenience v časovém rozpětí 1674 až 1720, třetí tvoří zápisky s rodinnou tematikou od roku 1746 do roku autorovy smrti 1779. Tato smutná událost a tři další krátké zmínky posunují časové rozpětí kroniky do roku 1834, v této práci bylo použito textu od roku 1700 do roku smrti Jana Jánského 1779, tedy veškeré zmínky týkající se 18. století.

V kronice Jana Jánského byly nalezeny poznámky ke všem tématům. Největšímu kronikářovu zájmu se těší vztahy k vrchnosti (20,5%), stěžejní část zaujímá líčení poddanského povstání na opočenském panství roku 1732 a zejména povstání roku 1775. V porovnání s ostatními kronikami je zhruba průměrná pozornost upřena k válečnému dění (17,4%). Vysoce nadprůměrné procento zaujímá líčení rodinných událostí (v počtu 643 slov a 16,8%), čímž se autor dostává v tomto tématu na první místo mezi ostatními kronikáři s náskokem téměř 13% za druhým Ondřejem Lukavským ze Skuhrova. Jánský

zmiňuje toto téma 11x a vedle svých základních životních dat, která byla uvedena výše, se zde dozvídáme četné informace z rodinného okruhu, zmíněn je odchod bratra na vojnu, narození dvou synů, smrt tchána, první manželky a syna na vojně.²⁾ Naopak málo pozornosti je věnováno cenám a daním (0,2%), hladomorům a nemocem (0,5%), tématu náboženství (0,7%) a jako ve všech kronikách trestným činům a tragickým úmrtím (0,9%).

KRONIKA VÁCLAVA KŘEČKA Z DOBRUŠKY

Město Dobruška leží 32,5 km na severovýchod od Hradce Králové a 5,5 km na severovýchod od Opočna. První zmínka o Dobrušce jako městě je z roku 1312. Dobruška byla centrem děkanství, které spravovalo 36 okolních farností a náležela k opočenskému panství, jehož majiteli byli v 18. století Colloredo-Mansfeldové.

Autor Václav Křeček, dobrušský měšťan a zdejší policejní revizor, sepsal tuto kroniku v roce 1843 na základě starších pamětí sahajících k roku 1721, zemřel v roce 1854.³⁾ Rok jeho narození se zjistit nepodařilo, protože dobrušské matriky do roku 1799 a starší byly zničeny požárem. Narodil se pravděpodobně před tímto datem, protože v indexech k matrikám narozených pro období 1799-1805 a 1806-1839 nebylo jeho jméno nalezeno. Této domněnce nasvědčuje i podrobné líčení závěru 18. století, kdy autor již zřejmě žil, i když v útlém věku.

Kronika je s celkovým počtem slov 4.459 šestou nejkratší z rozebíraných textů. Křeček líčí zevrubně konec 18. století a další období až do své smrti (1854), kratší retrospektiva je věnována období od počátku 18. století. V této práci jsou hodnoceny zprávy v časovém rozmezí 1721-1800. Text obsahuje kratší chronologicky řazené úseky, ale jako celek chronologicky řazen není. Kronika je uložena v SokA Rychnov nad Kněžnou.

Autor se ve svém díle vyjadřuje ke všem rozebíraným tématům mimo rodinných událostí a reforem. První místo v četnosti zmínek i % slov (39,2) zaujímají vztahy k vrchnosti a to zejména díky obsáhlému líčení poddanského povstání na opočenském panství roku 1732 včetně písně složené na toto téma. Na druhém místě je náboženství (17%) a následují zmínky o válečných událostech (15%). Se 4,2% u trestných činů a tragických úmrtí se autor řadí na druhé místo v tomto obecně málo frekventovaném tématu za Janem Petrem z Dobrušky (5,4%). Křeček má v kronice k této oblasti tři zmínky, jež se zároveň vyskytují i v kronice Jana Petra. Málo pozornosti je věnováno i hladomorům a nemocem (1,7%) a cenám a daním (2,2%).

KRONIKA JANA PETRA Z DOBRUŠKY

Základní informace o městě Dobrušce jsou uvedeny u Kroniky Václava Křečka z Dobrušky.

Data narození a úmrtí autora nejsou přesně známa a není možné je zjistit, neboť – jak je uvedeno již u Václava Křečka – dobrušské matriky z 18. století a starší podlely zkáze při požáru města v roce 1799. Povoláním byl Petr švec a cechmistr, jak sám uvádí v úvodní stati o založení kroniky v roce 1720.⁴⁾ Po jeho smrti bylo v kronice stručně pokračováno do roku 1873.

Celkový počet slov 14.895 řadí kroniku na první místo v délce textu. Zmínky nejsou řazeny chronologicky v celém textu, pouze v jeho kratších úsecích. Časové rozpětí kroniky je od roku 1709 do roku 1873 s občasnými zmínkami z předcházejících dvou století. V této práci je zkoumáno období v rozmezí let 1700-1800. Kronika je v současné době uložena v SokA Rychnov nad Kněžnou.

Kronika Jana Petra z Dobrušky obsahuje zmínky ke všem tématům. Nejobsáhlejší zprávy se tematicky řadí ke vztahům k vrchnosti (28%) stejně jako u dvou předchozích autorů Jana Jánského a Václava Křečka, což pravděpodobně souvisí s tím, že všichni tři byli z opočenského panství, kde došlo roku 1732 k poddanskému povstání a také k centru povstání roku 1775 (náchodskému panství) odtud není daleko. Velmi podrobně Petr popisuje zejména nábožensky motivované povstání roku 1732. Na druhém místě jsou válečné události (16,8%) těsně následovány meteorologickými jevy (13,3%) a náboženstvím (12,4%), poslednímu ze jmenovaných témat věnuje autor ve srovnání s ostatními kronikáři nadměrnou pozornost a je v tomto tématu na druhém místě za Kladskou kronikou. Nadprůměrné jsou také zmínky týkající se trestné činnosti, autor zde líčí pět různých případů, z nichž rozsahem zprávy i jejím hrůzným obsahem je výjimečný popis vraždy manželky rychnovského kata jím samotným a jeho následná sebevražda.⁵⁾ Nejméně, ale v porovnání s ostatními kronikáři nikoliv příliš podprůměrně, se autor věnuje tématům rodinné události (1,8%), hladomory a nemoci (2%) a ceny a daně (2,5%).

KRONIKÁŘSKÉ ZÁPISKY ONDŘEJE LUKAVSKÉHO

Obec Skuhrov leží v údolí říčky Bělé v nadmořské výšce 379 metrů 8 km na sever od Rychnova nad Kněžnou na bývalém panství Solnice, jehož majiteli byli od roku 1653 do roku 1786 karmelitáni na Malé Straně v Praze. Obec byla pojmenována podle hradu Skuhrova založeného ve 13. století v rámci kolonizace této oblasti, první zmínka o hradu Skuhrově se nachází v Dalimilově kronice k roku 1279.

Autor Ondřej Lukavský pocházel ze Solnice, od roku 1737 působil jako kantor ve Skuhrově, kde žil až do své smrti roku 1774, ze zmínek v kronice vyplývá, že byl dvakrát ženatý a měl několik sourozenců.⁶⁾ V indexu narozených pro město Solnici v letech 1685-1735 se pravděpodobně podařilo nalézt záznam

o jeho narození k datu 28.11. 1707, kde byl jako novorozenec uveden pod jménem André, narozený rodičům Janu Burianovi a Anně (s. 250). Tento letopočet vyhovuje i počátečnímu datu jeho působení jako kantora (1737), tedy jako třicetiletý. Doložit jména rodičů na základě textu kroniky není možné, protože zde nejsou uvedena, autor se pouze krátce zmiňuje o matčině smrti v roce 1739, ale její jméno neuvádí.⁷⁾ V indexu knihy zemřelých pro Solnici 1771-1840 se rovněž podařilo zpřesnit datum jeho úmrtí na 7.7. 1774 oproti datu uvedenému Šronským a Dusílkem (9.7. 1774). Po autorově smrti v jeho zápiscích stručnou formou pokračovali Jan Šronský a Josef Dusílek.

Kronika Ondřeje Lukavského, která je s celkovým počtem slov 13.261 třetí nejdelší z rozebíraných textů, obsahuje údaje z let 1737-1774 a je rozdělena na dvě části. První část obsahuje chronologicky řazené zmínky z let 1739-1772, část druhá obsahuje takřka výhradně události z autorova rodinného okruhu z let 1737-1773 zaznamenané bez celkové chronologie. Kronika je v současné době uložena v SOkA Rychnov nad Kněžnou.

Lukavského text obsahuje zmínky ke všem zkoumaným tématům mimo vztahů k vrchnosti, rozložení autorovy pozornosti mezi jednotlivá témata je však velmi nerovnoměrné. Stěžejní a ve srovnání s ostatními kronikami vysoce nadprůměrná pozornost je upřena k válečnému dění (62,9%), autor zaujímá v tomto tématu druhé místo za Paměťmi žamberskými. Ostatní témata jsou v kronice zastoupena v mnohem menší míře. Na druhém místě jsou ceny a daně (8%) a i zde je autor značně nad průměrem ostatních kronik a na druhém místě těsně za Kunvaldskou kronikou (8,8%). Vedle obvyklých cen obilí a dalších plodin zmiňuje Lukavský i ceny koňského masa v Praze obsazené Francouzi za slezských válek (v roce 1742).⁸⁾ Vedle cen uvádí i pět zmínek o daních. Třetí nejčtetěji zmiňované téma je hospodářství (4,9%) a čtvrté místo patří rodinným událostem, kde se autor se svými 4% řadí na druhé místo v tomto tématu za Jana Jánského. Zde je ve srovnání s ostatními kronikářskými texty ojedinělá jeho zmínka o problémech s místními lidmi, do nichž se autor dostal roku 1759.⁹⁾

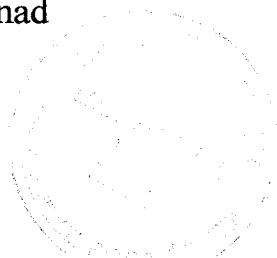
Zajímavé a u ostatních kronikářů (mimo Kodytka) výjimečné jsou také obsáhlé pasáže věnované hodnocení společenských poměrů, v nichž autor nevybíravě kritizuje soudobé nešvary. Podprůměrný je rozsah zmínek k trestným činům (0,2%), dění v obci (1%), meteorologickým jevům (3,4%) a náboženství (2,5%).

KRONIKÁŘSKÉ ZÁPISKY JANA ŠRONSKÉHO A JOSEFA DUSÍLKA

Základní informace o bydlišti obou autorů – městečku Skuhrově nad Bělou - jsou uvedeny u Ondřeje Lukavského.

Pokračovatelé kroniky Ondřeje Lukavského ze Skuhrova vedli kronikářské zápisky od jeho smrti v červenci 1774. Rovněž základní životní data těchto dvou autorů byla zjištěna v matrice zemřelých pro Skuhrov nad Bělou od roku 1787. O Janu Šronském se zde dozvídáme, že opustil tento svět dne 23.5. 1815, byl katolického vyznání, chalupník a dožil se věku 51 let 6 měsíců, z těchto údajů vyplývá rovněž datum jeho narození – závěr roku 1763. Josef Dusílek je v téže matrice uveden pod jménem Johann rovněž jako chalupník katolického vyznání, který zesnul 18.9. 1836 ve věku 68 let, narodil se tedy roku 1768.

S celkovým počtem slov 1.886 se jedná o třetí nejkratší kroniku. Časový rozsah kroniky zahrnuje období od roku 1761 do roku 1834, pro tuto práci byly využity zápisky do roku 1800. Z dat narození obou autorů je patrné, že první zprávy v kronice byly zaznamenány pravděpodobně na základě svědectví starších osob, protože byly vnímány oběma kronikáři ve velmi útlém věku. V roce 1774, kdy zemřel Lukavský, byl Šronský ve věku jedenácti a Dusílek dokonce pouze sedmi let a v roce 1761, k němuž se vztahuje první záznam v jejich textu, nebyl ještě ani jeden z nich na světě. Zápisky jsou uspořádány bez celkové důsledné chronologie. Kronika je uložena v SokA Rychnov nad Kněžnou.

V kronice se nacházejí zprávy k deseti tematickým okruhům. Stěžejní část zaujímají poznámky týkající se dění v obci (24,8%), čímž se kronika dostala na první místo v tomto tématu. Zmínky se týkají zejména podtématu významné osobnosti v obci (3 zmínky) a narození, křtů a svateb v rámci obce (9 zmínek).¹⁰⁾ V posledně jmenovaném podtématu je zajímavá informace o narození trojčat čtyřicetileté Vídeňance, která jako jediná ze všech kronik v této oblasti překračuje lokální geografický obzor.¹¹⁾ Téměř 10% nad průměrem se pohybují meteorologické jevy (22,7%), zde se opět vyskytuje ojedinělá zpráva o zemětřesení ve Skuhrově a okolí na začátku prosince roku 1799.¹²⁾ V porovnání s ostatními kronikami je průměrná pozornost věnována válečným událostem (22,4%). Zcela chybí trestné činy, hlad a nemoci, ceny a daně, hodnocení společenských poměrů. Rovněž zprávy k tématu vztahy k vrchnosti jsou málo obsáhlé (2,8%).

STAROŽITNÉ PAMĚTI PRO MĚSTO SOLNICE

Městečko Solnice leží v nadmořské výšce 332 metrů 6 km na severozápad od Rychnova nad Kněžnou. Založeno bylo při obchodní cestě spojující Moravu s Kladskem a první písemná zpráva se vztahuje k roku 1321. Solnice byla centrem solnického panství, jehož majiteli byli od roku 1653 do roku 1786 karmelitáni na Malé Straně v Praze, na panství se nacházel karmelitánský klášter zrušený v rámci josefínských reforem.

Autor kroniky je sice Antonínem Robkem považován za neznámého¹³⁾, ale Barborou Mlynaříkovou¹⁴⁾ byl identifikován jako kožešník Jiří Daněk (dle zmínky v kronice vztahující se k roku 1772).¹⁵⁾ O svém povolání se nepřímo zmiňuje již dříve za sedmileté války, kdy uvádí, že místo vybíraných peněz odevzdal tři kůže na kožich, štucl, tribovou čepičku a kožené punčochy.¹⁶⁾ Na rozdíl od většiny ostatních autorů se nepodařilo v matrikách přesně identifikovat

jeho osobu. Z výše uvedených zmínek k povolání je zřejmé, že autor byl v dospělém věku již za sedmileté války a vykonával kožešnické povolání. V indexu knihy narozených pro Solnici v letech 1735-1771 a indexu knihy zemřelých pro Solnici v letech 1771-1840 bylo nalezeno velké množství osob mužského pohlaví s příjmením Daniek, Danek, Danielis či Danhelis. Jméno Jiří se však objevuje velmi vzácně, vlastně pouze ve dvou případech – Daniek Jiří s datem narození 12.4. 1764 a Ju?ra s narozením 19.1. 1759. Obě data jsou však příliš pozdní a proto nevhodná.

Kronika se celkovým počtem slov 4.768 řadí svým rozsahem do středu rozebíraných kronik. Zprávy nejsou v rámci textu řazeny chronologicky ani tematicky a působí spíše dojmem příležitostně a často zpětně zapisovaných záznamů. Poslední zmínka v kronice se vztahuje k roku 1843. Pokud je autorem Jiří Daněk, je vzhledem k časovému rozpětí mezi sedmiletou válkou, kdy již vykonával své povolání, a rokem 1843 (cca osmdesát let) zřejmé, že text nebyl psán pouze jedním autorem. V této práci byly využity zmínky z 18. století.

V kronice jsou obsaženy zprávy ke dvanácti tematickým okruhům. Nejrozsáhlejší jsou zápisky k tématu vztahy k vrchnosti (37,3%), které o cca 20% přesahují průměrnou úroveň zmínek k této oblasti v ostatních kronikách. Autor zde podrobně popisuje spor solnické obce s vrchností.¹⁷⁾ Druhé místo zaujímají válečné události (24,8%), rozsah vymezený tomuto oboru je vzhledem k ostatním kronikám obvyklý. Mírně nad průměrem se pohybují zmínky k tématu náboženství (12,1%). Vzhledem k ostatním autorům je mírně zvýšená pozornost věnována i reformám (11,4%) a cenám a daním (5,4%). Zcela chybí jakákoliv zpráva o trestných činech či tragických úmrtích, k čemuž ale dochází u dalších pěti kronikářů a není to tedy nic neobvyklého. Výjimečnější je absence zmínek k tématu dění v obci. Podprůměrný je i rozsah textu k tématům rodinné události (0,5%), hospodářství (1,8%), meteorologické jevy (5,5%), hladomory a nemoci (0,4%).

PAMĚTNÍ KNIHA MIKULÁŠE ČÍŽKA ZE ŽAMBERKA

Město Žamberk leží 14,5 km na východ od Vamberka a 20 km na jihovýchod od Rychnova nad Kněžnou a bylo založeno pravděpodobně ve 2. polovině 13. století při obchodní cestě spojující Moravu s Kladskem. První písemná zmínka o Žamberku jako o městě je z roku 1341. Do roku 1575 byl Žamberk rozdělen mezi dvě panství – litické a žampašské. Žamberské panství vzniklo v roce 1575 sjednocením obou částí v rukou pánů z Bubna, kteří ze Žamberka učinili na konci 16. století své sídelní město a postavili ve městě renesanční zámek. V držení tohoto šlechtického rodu zůstalo panství do roku 1809.

Kronika nese název podle žamberského měšťana a městského písaře Mikuláše Čížka, který zemřel okolo roku 1650 a pravděpodobně roku 1645 založil městskou pamětní knihu, v níž bylo po jeho smrti pokračováno. Datum autorova narození a úmrtí není možné dohledat, protože nejstarší dochovaná matrika zemřelých pro město Žamberk začíná až rokem 1737. Autorem zápisků z 18. století, jež je v této práci sledováno, je Antonín Zdobnický (+1835), letopočet jeho příchodu na svět se nepodařilo dohledat.

Kronika obsahuje celkem 542 slov a je nejkratším textem použitým v této práci. Nedostatečný rozsah textu může být příčinou jisté neobjektivnosti a nemožnosti správného vyhodnocení jejích údajů dle kritérií použitých pro ostatní kroniky a to zejména procentuálního rozložení pozornosti k jednotlivým tematickým okruhům. Použity jsou zprávy v časovém rozmezí let 1702 až 1766. Kronika je uložena na faře v Žamberku.

V této pamětní knize jsou obsaženy informace k šesti tematickým okruhům. Nejčtenější jsou zmínky řadící se ke vztahům k vrchnosti (63,1%), ve většině případů tyto zprávy pojednávají o smrti či nástupu k vládě majitele panství z rodu pánů z Bubna. Toto vysoké procento řadí kroniku v tomto tématu

daleko před ostatní na první místo. Rovněž dosti nadprůměrný je počet zmínek týkajících se dění v obci (24%), jde však v podstatě o jedinou poměrně obsáhlou zmínku o návštěvě císaře Josefa II. v doprovodu svých generálů v Žamberku.¹⁸⁾ Procentuálně průměrné místo zaujímají meteorologické jevy (9,8%) a mírně pod průměrem je téma ceny a daně (3,1%). Ostatní oblasti, tedy rodinné události, hospodářství, náboženství, válečné události, reakce na reformy, trestné činy a tragická úmrtí a hladomory s nemocemi nejsou zmiňovány vůbec.

M. VOKURKA, MĚŠŤAN ŽAMBERSKÝ, RŮZNÉ PAMĚTI

Město Vamberk leží v jihozápadním cípu úpatí Orlických hor 7,5 km jižně od Rychnova nad Kněžnou a 14,5 km severozápadně od Vamberka při toku říčky Zdobnice. První zmínka k městu se vztahuje k roku 1341. Ve sledovaném období 18. století bylo panství Vamberk v držení rodu Libštejnských z Kolovrat.

V názvu této kroniky se praví, že M. Vokurka byl žamberský měšťan, avšak veškeré záznamy v kronice se vztahují k událostem v nedalekém Vamberku, kde Vokurka nepochybně žil a rovněž jeho základní životní data byla dohledána v matrice narozených, oddaných a zemřelých v tomto městě mezi lety 1716-1750. Základním vodítkem se stal rok 1745 jako rok poslední události zaznamenané ve Vokurkových zápiscích. Autor byl nalezen pod jménem Nicolaj (tedy Mikuláš) Wokurka, zesnulý ve věku 67 let a 6 měsíců 2.9. 1749, datum jeho příchodu na svět je tedy pravděpodobně první čtvrtletí roku 1682. Tento vamberský měšťan si vedl zápisky na kalendáři, které jsou v současné době nezvěstné (řadu z nich uveřejnil J. F. Král v knize Paměti města Vamberka nad Zdobnicí).

Zápisky Mikuláše Vokurky jsou druhým nejkratším použitým textem, obsahují celkem 1.151 slov. S tímto omezeným rozsahem kroniky jsou spojena

podobná rizika jako u Paměti Mikuláše Čížka. Kronika zahrnuje období mezi lety 1726 až 1745. Zprávy nejsou chronologicky řazené.

V kronice lze nalézt zmínky k osmi tématům. Největší a v porovnání s ostatními kronikáři mírně nadprůměrné pozornosti se těší válečné dění (32,4%) popisující události slezských válek. Větší abnormalitu již lze nalézt u meteorologických jevů, kde se Vokurka s 30,3% řadí na první místo v tomto tématu (autor popisuje např. požár ve Vamberku roku 1733, stěžuje si na tuhou zimu roku 1726, 1733 a 1740, atd.).¹⁹⁾ Do nadprůměru vyčnívá i hospodářská tematika (14,4%). V krátkosti věnuje autor pozornost ještě vztahům k vrchnosti (2,4%), hladomorům a nemocem (1,7%) a cenám a daním (2,3%). Zprávy týkající se rodinných událostí, náboženství, reforem, trestných činů a dění v obci nejsou v jeho pamětech obsaženy.

POČÍNÁ SE KRONIKA KLADSKÁ

Obec Německá Čermná leží dnes na polském území 6 km na severovýchod od Náchoda v bývalém kladském hrabství, jejími vlastníky byli v 18. století hrabata Leslové a od roku 1784 baroni Stillfridové. Od slezských válek patřila Německá Čermná k Prusku. Z této okolnosti plynou jisté odlišnosti tohoto textu ve srovnání s ostatními kronikami, neboť autor se během svého života musel vyrovnávat se změnou státní příslušnosti. Přes tento fakt lze konstatovat, že většina záznamů v kronice je věnována Čechům, což je zřejmě zapříčiněno českým původem autora.²⁰⁾ Změna státní příslušnosti s sebou nese i posun autorova pohledu na pruského krále, kterého jmenuje „náš“, ovšem pocit ztotožnění s pruskou stranou a radost z jejích vítězství v průběhu válečného dění se nepodařilo prokázat.

Autor kroniky Johan Šmíd pocházel z vesnice Šedivé (dnes Šediviny u Kounova) na opočenském panství. V matrice narozených pro Deštné

v Orlických horách pro období 1694-1726, kam obec Šediviny matričně patřila, se pravděpodobně podařilo nalézt datum autorova příchodu na svět 28.2. 1724, kde je zaznamenán jako Johann Georg Schmidt, syn Františka a Marie. Do Německé Čermné se přistěhoval až roku 1746 a od tohoto data zde působil jako učitel (dle nalezeného data narození v dospělém věku dvaadvaceti let), v roce 1786 se stal rychtářem.²¹⁾

Celkovým počtem slov 4.186 se Kladská kronika řadí mezi průměrně dlouhé texty. První část kroniky obsahuje retrospektivní zmínky od 9. po 17. století. V této práci jsou vzaty v úvahu pouze zmínky z 18. století z období let 1725-1796. Chronologicky jsou v textu řazeny pouze kratší úseky, časová posloupnost kroniky jako celku neexistuje.

Kronika obsahuje všechna studovaná témata s výjimkou trestných činů a tragických úmrtí. Na prvním místě autorova zájmu stojí oblast náboženství (29,9%), v níž autor dosáhl prvenství před všemi ostatními kronikáři (o cca 17,5% před Janem Petrem z Dobrušky). Tato skutečnost je nesporně v přímé souvislosti se stavbou nového kostela sv. Bartoloměje v Německé Čermné v roce 1783 a následným vybavováním jeho interiéru v dalších letech. Na druhém místě jsou válečné události (16,8). Zhruba průměrné místo patří meteorologickým jevům (15,1%), vztahům k vrchnosti (11,1%) a obecnímu dění (11,5%). Ostatní témata jsou zastoupena minimálně.

PAMĚTI ŽAMBERSKÉ

Informace o městě Žamberku jsou uvedeny u Paměti Mikuláše Čížka ze Žamberka.

Autorem kroniky je žamberský farář Antonín Jan Remek, který působil v této funkci v Žamberku od roku 1737 do roku 1759. Datum jeho odchodu na

věčnost bylo nalezeno v matrice zemřelých pro město Žamberk pro období 1737-1785. Autorem zápisů v této matrice je prvních dvaadvacet let právě farář Remek a jeho nástupce pak k datu 10.8. 1759 zaznamenává farářovu smrt ve věku 59 let, z čehož vyplývá, že se narodil roku 1700. Paměti žamberské byly vydány Dr. Eduardem Albertem, c.k. dvorním radou a profesorem vysokého učení vídeňského a biskupským vikariátním sekretářem a farářem v Žamberku P. Karlem Chotovským vlastním nákladem ve Vídni.

Kronika zahrnuje období od roku 1731 do roku 1754 a je s celkovým počtem slov 9.167 čtvrtá nejdelší z rozebíraných kronikářských textů. Zprávy obsažené v Pamětech žamberských vycházejí ze dvou pramenů - 1. městské pamětní knihy (založené městským písařem Mikulášem Čížkem a vedené od roku 1645) a 2. farní pamětní knihy, jejíž nejstarší zprávy čerpají z městské knihy a vlastní zápisky jsou vedeny až od roku 1682. Hlavním autorem farní kroniky je výše zmíněný farář P. Jan Remek, který popisuje zejména události válek o rakouské dědictví. Zápisky z obou těchto kronik jsou v Pamětech žamberských řazeny v přísně chronologickém sledu, v této práci byly použity pouze záznamy farní kroniky. Časový rozsah textu zahrnuje období od roku 1731 do roku 1754.

V kronice jsou sice obsaženy zmínky ke všem tematickým okruhům vyjma rodinných událostí, ale vykazuje jistou atypičnost vůči ostatním textům rozložením pozornosti mezi jednotlivé oblasti. Abnormálně zvýšená pozornost se upírá k válečným událostem (78,8%), kde stojí na prvním místě před Ondřejem Lukavským o cca 16%. Za příčinu tohoto jevu je snad možno považovat skutečnost, že za slezských válek bylo město v letech 1740-2 a 1744-5 mnohokrát obsazeno habsburskými i pruskými vojsky. Vedle této stěžejní zájmové sféry se kronika více zabývá v podstatě jen tématem náboženství (7,5%) a to ještě mírně podprůměrně a takřka výhradně v dobách míru, ve válečných letech se toto téma prakticky nevyskytuje. Ostatní oblasti jsou zastoupeny víceméně podprůměrně.

KUNVALDSKÁ KRONIKA

Obec Kunvald ležící 7 km na severoseverovýchod od Žamberka u říčky Rokytanky byla součástí bývalého žamberského panství, jehož majitelé byli v období 1575-1809 páni z Bubna a Litic. Do roku 1787 byl Kunvald rozdělen mezi dvě fary – bartošovickou a žamberskou, v tomto roce byla vystavěna v Kunvaldu fara a obec dostala vlastního faráře.

Autor Kunvaldské kroniky (jejíž původní název je Poznámění pamětihodných věcí) Antonín Kodytko se narodil 14.8. 1746 v nedalekém Klášterci nad Orlicí, kde byl jeho otec rychtářem, a do Kunvaldu se dostal v roce 1763 ve svých sedmnácti letech jako učitel. V této profesi zde působil pětadvacet let a zemřel v jednačtyřiceti letech 2.1. 1788 na souchotiny. Během svého života se dvakrát oženil a měl tři děti (dva syny a dceru).

Celkovým počtem slov 14.561 se kronika řadí z hlediska délky textu na druhé místo. Časový rozsah kroniky je 1740-1786, přičemž zápisky z let 1763 až 1786 jsou značně obsáhlé a jsou psány na základně vlastních zážitků, události z předchozích třidvaceti let jsou stručnější a autor zde vycházel pravděpodobně z poznámek svého otce. Zápisky jsou vedeny v přesném časovém sledu a jsou většinou velmi podrobné. Toto vydání vychází z opisu originálu kroniky pořázeného historikem profesorem Josefem Šimonem, rodákem z Klášterce nad Orlicí okolo roku 1920, opraveného PhDr. Václavem Pešákem dle originálu kroniky, který se v té době nacházel v žamberském městském muzeu. Originál kroniky je v současné době nezvěstný.

Kronika obsahuje zmínky ke dvanácti tematickým okruhům a v rozložení pozornosti mezi jednotlivá témata je dosti atypická. Na prvním místě stojí dosti neobvykle reformy (38,1%), v tomto tématu je na prvním místě s předstihem cca 28%. Autor zde obsáhle líčí změny, s nimiž se setkával ve svém okolí (např. výměry polností pro nový katastr, reakce na nový způsob pohřbívání, změny ve

způsobu školní výuky, ...).²²⁾ Velká pozornost je věnována hospodářství (10,4%) a v souvislosti s tím také meteorologickým jevům (18,2%), což souvisí se zemědělským venkovským charakterem Kunvaldu a také autorovým vlastním hospodařením. Cca 5% nad průměrem se pohybují také zprávy týkající se cen a daní (8,8%), autor nesleduje pravidelně jen ceny obilí a potravin, ale také lnu a příze a současně připojuje i hodnocení jejich kvality, což je rovněž v porovnání s ostatními kronikářskými texty neobvyklé.²³⁾ Prvenství patří Kunvaldské kronice i v tématu hladomory a nemoci (4,1%), kde do popředí vystupuje autorova účast a soucit s postiženými ve svém blízkém okolí.²⁴⁾ I kantor Kodytko podobně jako jeho skuhrovský kolega Lukavský věnuje výjimečnou pozornost mezilidským vztahům ve společnosti, na rozdíl od Lukavského, který toto téma probírá většinou v souvislosti s válečným děním, jsou Kodytkovi podnětem k zamyšlení reformy a také hladomor v letech 1771-2.²⁵⁾ Nezvykle malé procento textu popisuje válečné dění (7,1%), což souvisí zřejmě s tím, že autor zaznamenává ve svých poznámkách převážně současné dění na základě vlastních zkušeností, v závěru sedmileté války byl pouze sedmnáctiletým mladíkem a tak pouze válka o bavorské dědictví mu mohla poskytnout přímé zážitky, které by zaznamenal. V textu zcela chybí zmínky k tématům trestné činy a dění v obci, minimální rozsah se týká rodinných událostí (zde se kantor v podstatě krátce zmiňuje jen o svém povolání).²⁶⁾

Poznámky:

1. Městské lidové kronikářství na Rychnovsku (dále jen Mlk) II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 121, 125, 122.
2. Tamtéž, s. 121, 122, 125, 111.
3. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 5.
4. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 121.
5. Tamtéž, s. 171.
6. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 50, 100.
7. Tamtéž, s. 100.
8. Tamtéž, s. 55.

9. Tamtéž, s. 101.
10. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 103, 106-108.
11. Tamtéž, s. 106.
12. Tamtéž, s. 111.
13. Mlk I., s. 7.
14. Geografický horizont prostého člověka v Čechách v letech 1740-1830, s. 122.
15. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 29.
16. Tamtéž, s. 32.
17. Tamtéž, s. 36 an.
18. Mlk II., Paměti Mikuláše Čížka ze Žamberka, s. 133.
19. Mlk II., M. Vokurka, měšťan žamberský, různé paměti, s. 137, ...
20. Geografický horizont prostého člověka v Čechách v letech 1740-1830, s. 107.
21. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 155, 159, 164, 160.
22. Listy Orlického muzea (dále jen LOM) IV., Kunvaldská kronika, s. 150 an., 145-6, ...
23. Tamtéž, s. 39, 42, ...
24. Tamtéž, s. 49.
25. Tamtéž, s. 56, 133, 141, 48, ...
26. Tamtéž, s. 42.

PAMĚTI JANA JÁNSKÉHO Z OPOČNA

celkový počet slov (1700-1800): 3.824

	téma	počet zmínek	počet slov	% z celkového počtu slov		
1	rodinné události	11	643	16,8		
2	hospodářství	3	217	5,7		
3	meteorologické jevy	7	391	10,2		
4	náboženství	3	26	0,7		
5	válečné události	11	666	17,4		
6	reformy	4	547	14,3		
7	vztahy k vrchnosti	7	784	20,5		
8	trestné činy a tragická úmrtí	1	33	0,9		
9	dělní v obci	6	492	12,9		
10	hladomory, nemoci	1	18	0,5		
11	ceny, daně a jiné dávky	1	6	0,2		
	téma	počet zmínek celkem	počet osobností celkem	panovníci	vojevůdci	další osobnosti
13	významné osobnosti	10	5	2	2	1
	téma	počet míst/počet zmínek	dtto lokální horizont	dtto Čechy	dtto Habsb. monarchie	dtto mimo Habsb. mon.
14	geografický horizont	64/154	19/64	17/29	22/32	6/29

KRONIKA VÁCLAVA KŘEČKA Z DOBRUŠKY

celkový počet slov (1700-1800): 4.459

	Téma	Počet zmínek	počet slov	% z celkového počtu slov		
1	rodinné události	0	0	0		
2	hospodářství	7	245	5,5		
3	meteorologické jevy	13	563	12,6		
4	náboženství	15	759	17		
5	válečné události	13	668	15		
6	reformy	0	0	0		
7	vztahy k vrchnosti	4	1747	39,2		
8	trestné činy a tragická úmrtí	3	189	4,2		
9	dění v obci	2	116	2,6		
10	hladomory, nemoci	2	77	1,7		
11	ceny, daně a jiné dávky	3	97	2,2		
	téma	počet zmínek celkem	počet osobností celkem	panovníci	vojevůdci	další osobnosti
13	významné osobnosti	5	5	2	1	2
	téma	počet míst/počet zmínek	dtto lokální horizont	dtto Čechy	dtto Habsb. monarchie	dtto mimo Habsb. mon.
14	geografický horizont	55/154	29/108	12/28	5/5	9/13

KRONIKA JANA PETRA Z DOBRUŠKY

celkový počet slov (1700-1800): 14.895

	téma	počet zmínek	počet slov	% z celkového počtu slov		
1	rodinné události	5	266	1,8		
2	hospodářství	13	758	5,1		
3	meteorologické jevy	23	1977	13,3		
4	náboženství	29	1842	12,4		
5	válečné události	19	2500	16,8		
6	reformy	6	517	3,5		
7	vztahy k vrchnosti	11	4163	28		
8	trestné činy a tragická úmrtí	5	809	5,4		
9	dění v obci	10	1031	6,9		
10	hladomory, nemoci	4	301	2		
11	ceny, daně a jiné dávky	11	375	2,5		
	téma	počet zmínek celkem	počet osobností celkem	panovníci	vojevůdci	další osobnosti
13	významné osobnosti	25	23	10	7	6
	téma	počet míst/počet zmínek	dtto lokální horizont	dtto Čechy	dtto Habsb. monarchie	dtto mimo Habsb. mon.
14	geografický horizont	99/345	41/185	32/91	5/14	21/55

KRONIKÁŘSKÉ ZÁPISKY ONDŘEJE LUKAVSKÉHO

celkový počet slov (1700-1800): 13.261

	téma	počet zmínek	počet slov	% z celkového počtu slov		
1	rodinné události	15	538	4		
2	hospodářství	14	657	4,9		
3	meteorologické jevy	12	445	3,4		
4	náboženství	11	327	2,5		
5	válečné události	44	8348	62,9		
6	reformy	2	164	1,2		
7	vztahy k vrchnosti	0	0	0		
8	trestné činy a tragická úmrtí	1	32	0,2		
9	dění v obci	3	138	1		
10	hladomory, nemoci	9	255	1,9		
11	ceny, daně a jiné dávky	19	1066	8		
	téma	počet zmínek celkem	počet osobností celkem	panovníci	vojevůdci	další osobnosti
13	významné osobnosti	30	11	8	3	0
	téma	počet míst/počet zmínek	dtto lokální horizont	dtto Čechy	dtto Habsb. monarchie	dtto mimo Habsb. mon.
14	geografický horizont	83/519	27/161	27/139	5/28	24/191

KRONIKÁŘSKÉ ZÁPISKY J. ŠRONSKÉHO A J. DUSÍLKA

celkový počet slov (1700-1800): 1.995

	téma	počet zmínek	počet slov	% z celkového počtu slov		
1	rodinné události	2	24	1,2		
2	hospodářství	3	93	4,6		
3	meteorologické jevy	1	458	22,7		
4	náboženství	3	216	10,7		
5	válečné události	4	452	22,4		
6	reformy	3	148	7,3		
7	vztahy k vrchnosti	1	57	2,8		
8	trestné činy a tragická úmrtí	0	0	0		
9	dění v obci	15	500	24,8		
10	hladomory, nemoci	0	0	0		
11	ceny, daně a jiné dávky	0	0	0		
	téma	počet zmínek celkem	počet osobností celkem	panovníci	vojevůdci	další osobnosti
13	významné osobnosti	3	2	2	0	0
	téma	počet míst/počet zmínek	dtto lokální horizont	dtto Čechy	dtto Habsb. monarchie	dtto mimo Habsb. mon.
14	geografický horizont	41/89	18/48	11/22	4/7	8/12

STAROŽITNÉ PAMĚTI PRO MĚSTO SOLNICI

celkový počet slov (1700-1800): 4.768

	téma	počet zmínek	počet slov	% z celkového počtu slov		
1	rodinné události	1	24	0,5		
2	hospodářství	5	85	1,8		
3	meteorologické jevy	14	263	5,5		
4	náboženství	8	575	12,1		
5	válečné události	10	1183	24,8		
6	reformy	7	542	11,4		
7	vztahy k vrchnosti	1	1779	37,3		
8	trestné činy a tragická úmrtí	0	0	0		
9	dění v obci	2	0	0		
10	hladomory, nemoci	2	19	0,4		
11	ceny, daně a jiné dávky	5	258	5,4		
	téma	počet zmínek celkem	počet osobností celkem	panovníci	vojevůdci	další osobnosti
13	významné osobnosti	13	8	5	2	1
	téma	počet míst/počet zmínek	dtto lokální horizont	dtto Čechy	dtto Habsb. monarchie	dtto mimo Habsb. mon.
14	geografický horizont	32/114	9/20	12/49	3/7	8/38

PAMĚTI MIKULÁŠE ČÍŽKA ZE ŽAMBERKA

celkový počet slov (1700-1800): 542

	Téma	počet zmínek	počet slov	% z celkového počtu slov		
1	rodinné události	0	0	0		
2	Hospodářství	0	0	0		
3	meteorologické jevy	1	53	9,8		
4	Náboženství	0	0	0		
5	válečné události	0	0	0		
6	Reformy	0	0	0		
7	vztahy k vrchnosti	7	342	63,1		
8	trestné činy a tragická úmrtí	0	0	0		
9	dění v obci	0	130	24		
10	hladomory, nemoci	0	0	0		
11	ceny, daně a jiné dávky	1	17	3,1		
	Téma	počet zmínek celkem	počet osobností celkem	panovníci	vojevůdci	další osobnosti
13	významné osobnosti	2	6	1	5	0
	Téma	počet míst/počet zmínek	dtto lokální horizont	dtto Čechy	dtto Habsb. monarchie	dtto mimo Habsb. mon.
14	geografický horizont	9/22	4/14	2/3	1/1	2/4

MIKULÁŠ VOKURKA, RŮZNÉ PAMĚTI

celkový počet slov (1700-1800): 1.151

	Téma	počet zmínek	počet slov	% z celkového počtu slov		
1	rodinné události	0	0	0		
2	Hospodářství	5	166	14,4		
3	meteorologické jevy	6	349	30,3		
4	náboženství	0	0	0		
5	válečné události	3	373	32,4		
6	reformy	0	0	0		
7	vztahy k vrchnosti	1	27	2,4		
8	trestné činy a tragická úmrtí	0	0	0		
9	dění v obci	0	0	0		
10	hladomory, nemoci	1	19	1,7		
11	ceny, daně a jiné dávky	1	26	2,3		
	téma	počet zmínek celkem	počet osobností celkem	panovníci	vojevůdci	další osobnosti
13	významné osobnosti	11	11	8	3	0
	téma	počet míst/počet zmínek	dtto lokální horizont	dtto Čechy	dtto Habsb. monarchie	dtto mimo Habsb. mon.
14	geografický horizont	28/54	6/10	9/17	3/7	10/20

KRONIKA KLADSKÁ

celkový počet slov (1700-1800): 4.186

	téma	počet zmínek	počet slov	% z celkového počtu slov		
1	rodinné události	5	43	1		
2	hospodářství	2	46	1,1		
3	meteorologické jevy	11	633	15,1		
4	náboženství	37	1254	29,9		
5	válečné události	21	707	16,9		
6	reformy	7	271	6,5		
7	vztahy k vrchnosti	17	466	11,1		
8	trestné činy a tragická úmrtí	0	0	0		
9	dění v obci	24	481	11,5		
10	hladomory, nemoci	1	44	1,1		
11	ceny, daně a jiné dávky	2	117	2,8		
	téma	počet zmínek celkem	počet osobností celkem	panovníci	vojevůdci	další osobnosti
13	významné osobnosti	11	11	8	3	0
	téma	počet míst/počet zmínek	dtto lokální horizont	dtto Čechy	dtto Habsb. monarchie	dtto mimo Habsb. mon.
14	geografický horizont	57/165	14/46	9/29	2/3	32/87

PAMĚTI ŽAMBERSKÉ

celkový počet slov (1700-1800): 9.167

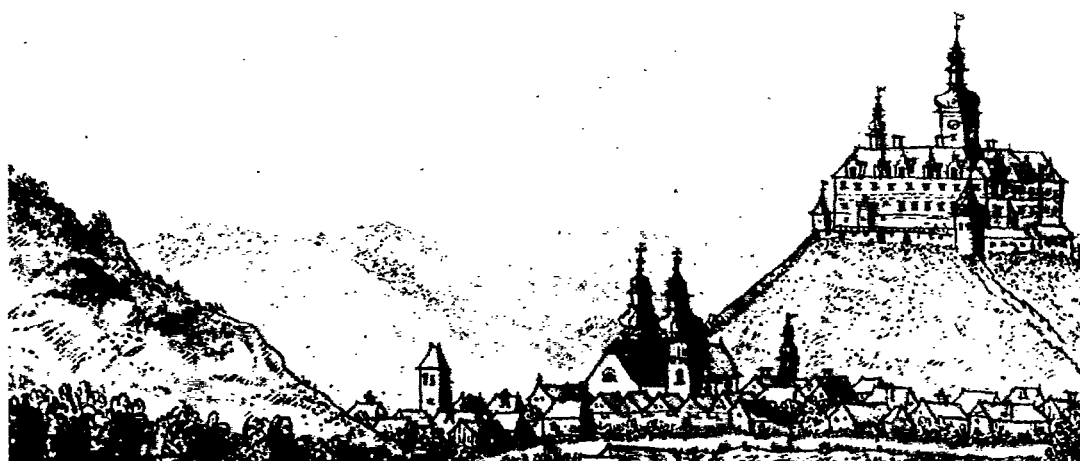
	téma	počet zmínek	počet slov	% z celkového počtu slov		
1	rodinné události	0	0	0		
2	hospodářství	1	20	0,2		
3	meteorologické jevy	6	439	4,8		
4	náboženství	16	686	7,5		
5	válečné události	78	7225	78,8		
6	reformy	1	55	0,6		
7	vztahy k vrchnosti	6	211	2,3		
8	trestné činy a tragická úmrtí	2	167	1,8		
9	dění v obci	1	130	1,4		
10	hladomory, nemoci	1	23	0,3		
11	ceny, daně a jiné dávky	3	196	2,1		
	téma	počet zmínek celkem	počet osobností celkem	panovníci	vojevůdci	další osobnosti
13	významné osobnosti	33	33	3	30	0
	téma	počet míst/počet zmínek	dtto lokální horizont	dtto Čechy	dtto Habsb. monarchie	dtto mimo Habsb. mon.
14	geografický horizont	79/402	32/122	21/82	4/58	22/140

KUNVALDSKÁ KRONIKA

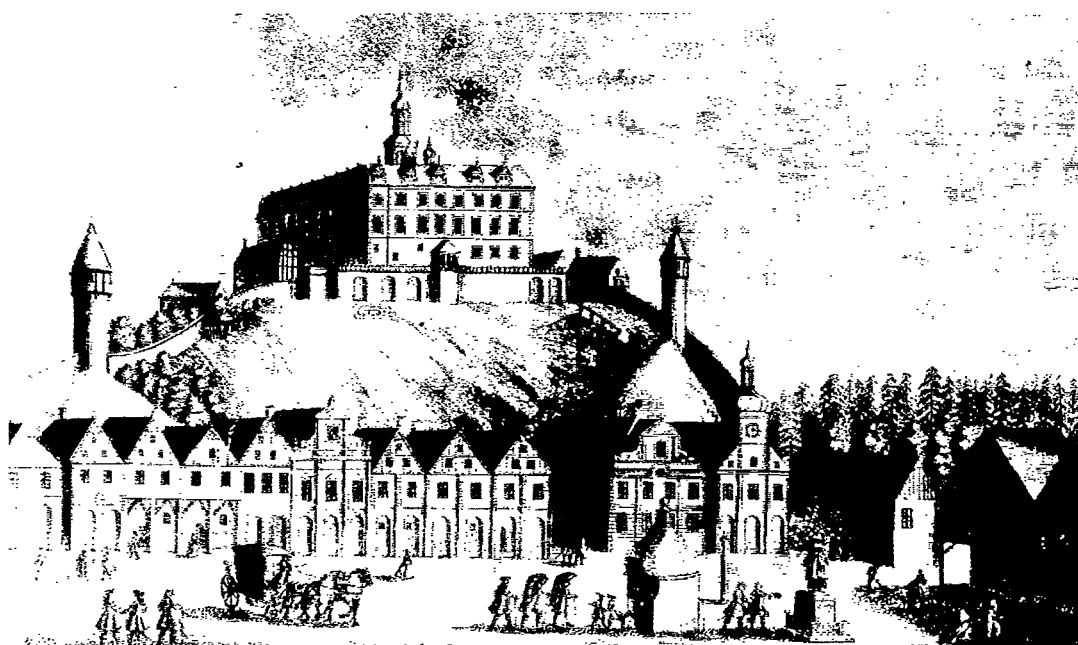
celkový počet slov (1700-1800): 14.561

	téma	počet zmínek	počet slov	% z celkového počtu slov		
1	rodinné události	1	19	0,1		
2	hospodářství	30	1512	10,4		
3	meteorologické jevy	26	2658	18,2		
4	náboženství	14	694	4,8		
5	válečné události	12	1029	7,1		
6	reformy	36	5548	38,1		
7	vztahy k vrchnosti	3	558	3,8		
8	trestné činy a tragická úmrtí	0	0	0		
9	dění v obci	0	0	0		
10	hladomory, nemoci	5	593	4,1		
11	ceny, daně a jiné dávky	19	1286	8,8		
	téma	počet zmínek celkem	počet osobností celkem	panovníci	vojevůdci	další osobnosti
13	významné osobnosti	5	3	2	1	0
	téma	počet míst/počet zmínek	dtto lokální horizont	dtto Čechy	dtto Habsb. monarchie	dtto mimo Habsb. mon.
14	geografický horizont	64/196	21/73	16/43	6/32	21/48

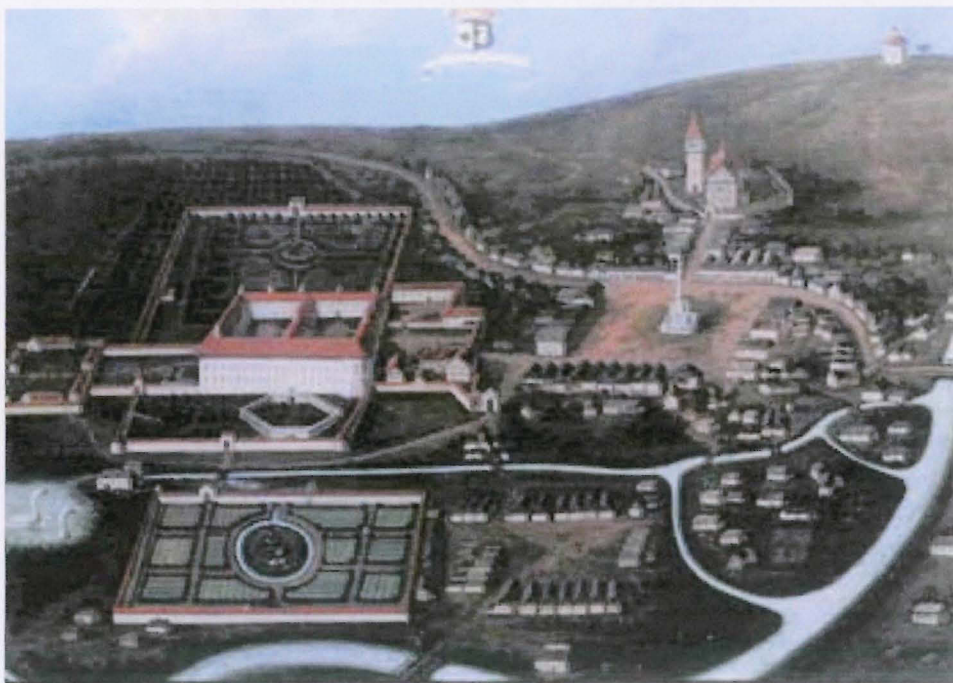
Das fürstl. Piccolomische Residenz Schloß u. Stadt Náchod.

1/ Pohled na město Náchod se zámkem. Kresba B.B. Wenera, kolem roku 1740.

*2/ Pohled na náhodský zámek a severní stranu náměstí.
Mědirytina J.G. Ringleho podle kresby B.B. Wenera, kolem roku 1740.*

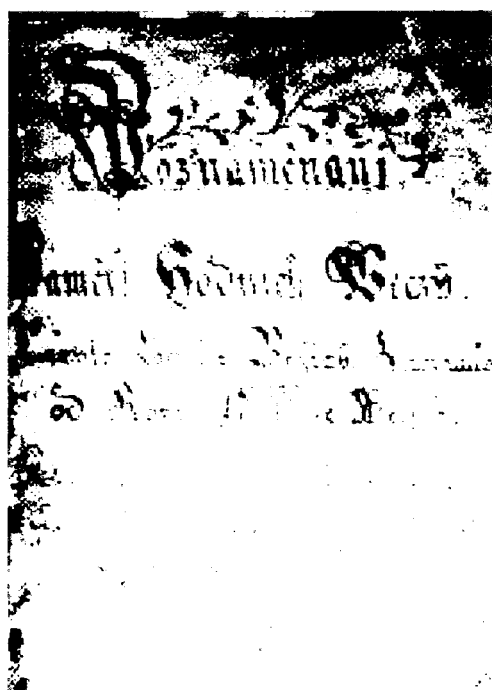
3/ Pohled na město Žamberk se zámkem v roce 1712.

4/ Prof. MUDr. Eduard Albert (1841-1900), žamberský rodák a profesor na lékařské fakultě ve Vídni, který se intenzivně zajímal o dějiny svého rodného města a vlastním nákladem vydal Paměti žamberské.

5/ *Pohled na městečko Solnici v roce 1905.*

6/ *Titulní list Kunvaldské kroniky (původním názvem Poznámání věcí....).*

TEMATICKÉ OKRUHY

RODINNÉ UDÁLOSTI

Rodinné události nepatří ve sledovaných kronikách k oblastem, jimž by autoři věnovali příliš pozornosti, důvodem malé četnosti zmínek o rodině je zřejmě to, že kronikáři upřednostňovali zaznamenávání událostí cca obecnějšího a jaksi nadčasovějšího významu (platnosti), které měly sloužit jako poučení jejich potomků, dalších generací. Zapisováno bylo tedy to významné, výjimečné, kuriózní, odstrašující či alespoň poučné. Dějiny vlastní rodiny, obyčejné události odehrávající se v jejím rámci a podobné těm v jiných rodinách, za takto pozoruhodné nebyly považovány – nýbrž spíše za fádňní a pokud vůbec byly zaznamenávány, pak v podstatě jen faktograficky, jako pouhá připomínka pro autora bez dalšího účelu cca. Zřejmě proto jsou zprávy týkající se rodinných událostí často v textu kroniky odděleny a tvoří její samostatnou část (např. u Lukavského, ...), jakoby chtěli autoři naznačit, že k jejímu pravému jádru nepatří. Celkový počet zmínek k tomuto tématu ve všech kronikách je 40, celkový počet slov 1.557, což představuje 2,1% slov k celku všech témat.

Události odehrávající se v rodinném kruhu jsou zmiňovány u sedmi z jedenácti sledovaných kronik. U žádné kroniky není tato oblast na prvním místě. Zmínky k tomuto tématu lze charakterizovat jako obvykle krátké zprávy obsahující pouze kusé údaje a základní životní data zmiňovaných (úmrtí, narození, odchod na vojnu, svatba).

Nadprůměrný (tedy větší než 2,3%) zájem je patrný pouze u Ondřeje Lukavského ze Skuhrova (4%) a zejména u Jana Jánského z Dobrušky (16,8%). Lukavský věnuje tomuto tématu celkem 15 zmínek. U Jana Jánského se rodinných záležitostí týká 11 zpráv. Rodinné záznamy zcela chybí u Mikuláše Čížka ze Žamberka, M. Vokurky ze Žamberka a v Pamětech žamberských a téměř nulové jsou u Václava Křečka z Dobrušky. Minimální zprávy se nacházejí v Kunvaldské kronice (0,1%) a Pamětech města Solnice (0,5%).

Obsahové hodnocení jednotlivých podtémat:

1) Osobní záznamy (narození, školní docházka, vyučení, vojenská služba, vandr, povolání, funkce v obecní nebo vrchnostenské správě, ...)

Celkový počet zmínek k tomuto podtématu je 20, vyskytují se u šesti autorů a u pěti chybí. Jedná se většinou o stručné zápisky. Největší počet osobních dat nacházíme u Jana Jánského (5), Jana Petra (5), Ondřeje Lukavského (4), v Kladské kronice (4), jen jedinou zprávu o své osobě zanechává Antonín Kodytko a Jiří Daněk.

Překvapivě malou pozornost věnují autoři sledovaných textů tak důležitému životnímu okamžiku jako je vstup do manželství. V uvedených textech najdeme jen tři stručné zprávy týkající se této události a to pouze u dvou autorů – Jana Jánského a Ondřeje Lukavského. Jan Jánský se zmiňuje o svých dvou sňatcích uzavřených v letech 1746 a 1773.¹⁾ Ve třetí zmínce vzpomíná na svou svatbu skuhrovský kantor Lukavský, který se ženil roku 1740.²⁾

Zmínky týkající se kronikářova povolání či dalších jeho veřejných funkcí v obecních, vrchnostenských či církevních službách jsou daleko četnější (10 zmínek) a nalezneme je u pěti kronikářů (Jana Jánského, Jana Petra, Ondřeje Lukavského, v Kladské a Kunvaldské kronice). Jan Jánský se zmiňuje o svém tříletém působení ve funkci staršího rychtáře.³⁾ V poznámkách Jana Petra se dočteme celkem třikrát, že byl „úředníkem chrámu sv. Václava“ v Dobrušce.⁴⁾ Jednou dokonce referuje o své činnosti v této „funkci“, kdy u příležitosti svěcení základního kamene nového sousoší „udělil tři kopy ran“ několika místním chlapcům na památku této události.⁵⁾ Ve čtvrté zprávě poznamenává k roku 1728, že v té době byl cechovním písařem.⁶⁾ Lukavský se o svém kantorském povolání ve Skuhrově zmiňuje celkem dvakrát, k jedné z těchto zmínek připojuje informaci o svém původu z nedaleké Solnice a ve druhé uvádí počátek své profesionální dráhy ve Skuhrově (1737).⁷⁾ Autor Kladské kroniky

Johan Šmíd se třikrát zmiňuje o svém kantorském povolání a dvakrát o svém působení ve funkci rychtáře v Německé Čermné.⁸⁾ S jedinou výjimkou nejsou u něho tyto zmínky samoučelné, ale jsou uváděny spíše jakoby mimochodem a tvoří pouze doplněk v kontextu jiné konkrétní události. Například při příležitosti opravy střechy místní zvonice, dále stavby nové obecní věznice nebo když „bývalý kantor Šmíd“ vyprosil finanční částku potřebnou na uměleckou výzdobu varhan od jedné místní vdovy. Poslední zpráva týkající se autorova povolání je v Kunvaldské kronice.⁹⁾

Z dalších poznámek osobního charakteru lze jmenovat např. Petrovu cestu do Polska v roce 1740, uvedenou v souvislosti s líčením válečných událostí.¹⁰⁾ Zajímavé a v kronikách ojedinělé je Lukavského povzdechnutí nad nepříznivým vyhocením situace v obci v roce 1759, kdy byl autor vystaven ve Skuhrově nevraživosti místních obyvatel a „lidé o něm zle smýšleli“. Příčinu této situace autor neuvádí.¹¹⁾

O vlastní osobě se kronikáři zmiňují většinou dosti zřídka a lakonicky jak dokládá i následující ukázka z Kunvaldské kroniky: „*Roku 1764, dne 24. januári, jsem se dostal do Kunvaldu za učitele školního, věku mého stáří v 17 let.*“ (LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 42.)

2) *Záznamy týkající se ostatních členů rodiny (narození, křty, ohlášky, svatby, úmrtí, ...).*

Druhému podtématu patří stejný počet zmínek jako prvnímu (20), vyskytuje se pouze ve čtyřech kronikách a v sedmi chybí. Pozornost věnovaná tomuto podtématu u těchto čtyř autorů je značně nerovnoměrná (11, 6, 2, 1 zmínky). Nejvíce zpráv o rodinných příslušnících obsahují zápisky Ondřeje Lukavského (11), dále Jana Jánského (6), dvě zmínky jsou u Šronského a Dusílka a jediná v Kladské kronice. Ze slohového hlediska se jedná podobně

jako u poznámek k vlastní osobě o stručné zprávy víceméně informativního charakteru. Zeměpisně je zahrnuto většinou blízké okolí, kde autor žil a v tomto okruhu si i vybíral svou nastávající a zakládal rodinu. Výjimečně jsou uváděny i vzdálenější oblasti a to konkrétně ve dvou případech působení mužského člena rodiny ve vojenské službě (Sedmihradsko, Itálie).

Z hlediska tematického lze v textech vysledovat dvě hlavní oblasti – narození potomka (6 zmínek) a úmrtí příbuzného (11 zmínek), přičemž manželka a vlastní děti jsou vzpomínány celkem 11x a ostatní příbuzenstvo 10x. Jak je výše uvedeno, více jak polovina zpráv k tomuto podtématu se nachází v zápiscích Ondřeje Lukavského. Celkově ponurý ráz jeho poznámek rodinného charakteru dodává úmrtí osmi rodinných příslušníků.¹²⁾ Za kantorova života postupně opouštěli tento svět jeho první manželka, matka, čtyři sourozenci, otčím a švagr. Mimo jiné se z těchto kusých informací dozvídáme, že autor pocházel z dosti početné rodiny a měl nejméně čtyři sourozence (tři sestry a bratra). Další dvě zmínky se vztahují ke kronikářově dceři Kateřině.¹³⁾ První vypovídá o jejím narození roku 1747 a ve druhé si novopečený otec vzápětí stěžuje na velkou drahotu v době jejího narození a vysoké částky, které musel vydávat na její stravu. Dle vlastních slov autora zaznamenání této okolnosti mělo sloužit ke Kateřině budoucímu ponaučení. Poslední Lukavského zmínka patří narození jeho vnučky Kateřiny a kantor si ani při této příležitosti neodpustil poznámku, že nouze panující v době jejího příchodu na svět roku 1773 byla ještě větší než u její stejnojmenné matky.¹⁴⁾ Ze zmínek věnovaných Janem Janským své rodině pojednávají dvě o zrodu autorových dětí Jana a Františka Serafa a další tři o smrti jeho blízkých příbuzných – manželky Anny, tchána Josefa Hejzlara a nakonec i dvaadvacetiletého syna Josefa, který naposledy vydechl při vojenské službě v Itálii.¹⁵⁾ Ve zprávě o manželčině smrti autor uvádí i úctyhodný počet jejich společných dětí – sedm (čtyři synové a tři dcery). Poslední zpráva patří autorovu bratrovi, který roku 1771 narukoval a za vojenské služby se dostal až do Sedmihradska.¹⁶⁾

Převážně stručně se kronikáři vyjadřovali i o svých nejbližších příbuzných: „*Léta páně 1744, dne 25. juni život svůj dokonala jménem Marie Majdalena, sestra má nejstarší, při chrámě páně stětí svatého Jana Křtitele, odpočívá v městě Solnici, slavného z mrtvých vzkříšení očekává.*“ (Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 100.)

Poznámky:

1. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 121, 125.
 2. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 100.
 3. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 125.
 4. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 128, 134, 145.
 5. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 134.
 6. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 155.
 7. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 50, 99.
 8. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 155, 159, 164, 160.
 9. Listy Orlického muzea IV. (dále jen LOM IV.), Kunvaldská kronika, s. 42.
 10. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 158.
 11. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 101.
 12. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 100, 101.
 13. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 100, 101.
 14. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 102.
 15. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 121, 122, 125.
 16. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 111.
-

HOSPODÁŘSTVÍ

Zmínky k tématu hospodářství patří v rozebíraných kronikářských textech k ne sice příliš obsáhlým, ale zato pravidelným. Celkový počet zmínek k tomuto oboru souhrnně ve všech kronikách je 84, celkový počet slov 3.800, což tvoří 5,2% slov k celku všech tematických okruhů. Procentuální úroveň zmínek o

hospodářství se udržuje ve všech kronikách přibližně stejná a nevykazuje na rozdíl od jiných tematických oblastí příliš velké výkyvy.

Zprávy o hospodářských záležitostech jsou obsaženy v deseti z jedenácti kronik a toto téma má u většiny kronikářů své jisté a nezastupitelné místo. U žádné z kronik není oblast hospodářství na prvním místě. Pasáže zabývající se hospodářstvím souvisí obvykle těsně se zmínkami o počasí. Geograficky převládají zprávy z okruhu lokálního horizontu, vzdálenější oblasti se objevují pouze u podtématu 4 (např. úhyn dobytka na Moravě u Kodytky¹⁾, invaze kobylek ve Slezsku u Lukavského²⁾) a 5 (cesty Jana Jánského na dobytčí trhy do Uher³⁾).

Nejsilnější zastoupení má hospodářství u M. Vokurky ze Žamberka (14,4%), zde možná při vyhodnocení hraje negativní roli malý rozsah této kroniky a v souvislosti s tím možná menší míra objektivnosti uvedených závěrů, autor pochází z městského prostředí. Za to u druhého v pořadí – Antonína Kodytky – vysoké procento hospodářských zpráv (10,4%) nepřekvapuje. Autor žil ve venkovském prostředí a přes svou kantorskou profesi se věnoval i vlastnímu hospodaření, v tomto oboru měl proto velké znalosti a byl k němu poután vlastním zájmem. Ve svých zápiscích věnoval této oblasti celkem 30 zmínek. Průměrný rozsah zmínek mají kroniky Jana Jánského z Opočna (5,7%), Václava Křečka z Dobrušky (5,5%), Jana Petra z Dobrušky (5,1%), Ondřeje Lukavského ze Skuhrova (4,9%) a Jana Šronského a Josefa Dusílka (4,6%). Podprůměrný je naopak objem zpráv ve Starožitných pamětech pro město Solnici (1,8%), Kladské kronice (1,1%) a Pamětech žamberských (0,2%), kde jsou takřka nulové. Jediným autorem, u něhož hospodářské zprávy zcela chybí, je Mikuláš Čížek ze Žamberka.

Z celkového počtu 84 zmínek se 36 vztahuje k úrodě, 20 k průběhu zemědělských prací, pouze 1 k prodeji pole, 19 k nemocem a úhynu dobytka či

napadení plodin škůdci a 6 k ostatním zmínkám (trhy zemědělských plodin, obilí, dobytka, lesním pracím či včelařství).

Obsahové hodnocení jednotlivých podtémat:

1. Záznamy týkající se úrody (úroda, neúroda, výnosy).

Úrody se týká celkem 36 zmínek, což je téměř polovina zmínek k tématu hospodářství. Dobrá nebo špatná úroda zajímá sedm autorů, u čtyř zprávy tohoto typu chybí (Jánský, Čížek, Kladská kronika, Paměti žamberské). Nejvíce zmínek je v Kunvaldské kronice (14), zhruba poloviční počet mají další tři autoři – Petr (7), Lukavský (6) a Křeček (5), 1-2 zmínky se vyskytují u Šronského a Dusílka, ve Starožitných pamětech pro město Solnici a u žamberského měšťana Vokurky. Geograficky se autoři zdržují v lokálním horizontu.

Nejčastěji je zaznamenávána úroda obilí (29x), přitom poměr mezi zprávami o dobré a špatné úrodě je téměř rovnocenný (15:14). V kronikách se dozvídáme, že dobrá úroda byla například v letech 1727, 1740, 1747 či 1764-68.^{4)–10)} Naopak málo obilí se urodilo v roce 1726, 1746, 1770, 1771, 1784 a 1785.^{11)–15)} Ovoce je zmiňováno podstatně řidčeji (7x), z toho dobrá úroda 6x (1727, 1734, 1740, 1785)^{16)–18)} a špatná pouze 1x.¹⁹⁾ Len a konopí se ve středu autorova zájmu vyskytuje 5x a to pouze u Kodytka, z jehož záznamů vysvítá, že těmto plodinám se zvláště dařilo v letech 1770 a 1779²⁰⁾ zatímco ve třech letech 1783-5 byla úroda malá a kvalita těchto textilních surovin nízká.²¹⁾ Píce či sláma pro dobytek se objevují pouze 3x a to vždy v souvislosti se špatnou úrodou v letech 1748, 1756 a 1783.²²⁾⁺²³⁾

Antonín Kodytko si ve svých zprávách všímá především úrody obilovin (10x)²⁴⁾, ale také lnu a konopí (5x)²⁵⁾, úrodě ovoce a píce věnuje po jedné zmínce. I u zbývajících autorů (Křečka, Petra, Daňka, Šronského a Dusílka a

Vokurky) stojí rovněž v popředí zájmu úroda obilí. Křeček a Petr v jedné ze svých zpráv zaznamenávají neobvyklou dvojí úrodu na hrušni jednoho obyvatele Dobrušky roku 1727.^{26) + 27)}

2. Průběh zemědělských prací (setí, žní a další práce a sledování vývoje plodin v průběhu roku).

Této oblasti patří celkem 20 zmínek, tedy kvantitativně cca ¼ ze všech zmínek k tématu hospodářství. Zmínky se vyskytují u šesti autorů a u pěti chybí (Jánský, Křeček, Čížek, Kladská kronika, Paměti žamberské). Nejvíce informací je opět v Kunvaldské kronice (9), u Vokurky 3, u Petra, Lukavského, Šronského a Dusílka a Daňka po 2 zmínkách. Z geografického hlediska se jedná o lokální horizont.

Kodytko popisuje například pozdní začátek polních prací i vyhánění dobytka na pastvu na jaře po dlouhých zimách 1740 a 1785.²⁸⁾ Líčí také problémy s nedostatkem osiva v důsledku malé úrody 1770 při jarním setí roku 1771²⁹⁾ či nouzové řešení podobné situace na jaře příštího roku, kdy byly místo obilí sázeny brambory, aby se zabránilo hladovění.³⁰⁾ Autor zaznamenává i vyhlídky na dobrou úrodu roku 1773, kterou sám odhaduje z květu stromů a růstu obilí.³¹⁾ Žamberský měšťan Vokurka referuje o zaorávání zimního obilí po kruté zimě roku 1726³²⁾ a na jiném místě zase sleduje růst obilí a zrání ovoce v průběhu jara a léta 1740.³³⁾ Daněk seznamuje čtenáře s problémy za žní roku 1770 způsobenými neustálými dešti³⁴⁾ a činí si poznámku o růstu žita roku 1786.³⁵⁾ Šronský s Dusílkem se zajímají o stav ovocných stromů a žita v sezóně 1794.³⁶⁾ Lukavský se zmiňuje o setí a žních roku 1756³⁷⁾ a nedostatku osiva roku 1762.³⁸⁾ Petr kontroluje růst a zrání jarního obilí v roce 1727³⁹⁾ a zaznamenává i problémy se sklizní ovoce i obilí způsobené předčasným příchodem mrazu v roce 1740.⁴⁰⁾

3. Prodej, koupě a pronájem nemovitostí (polí, hospodářských stavení), dluhy a jejich splácení.

Toto podtéma je zastoupeno pouze v jedné kronice (Starožitných pamětech pro město Solnici), u deseti autorů chybí. Věnována je mu jediná zmínka pojednávající o prodeji role jednoho obyvatele Solnice.⁴¹⁾

4. Hlad, nemoci, mrznutí dobytka a napadení plodin škůdci.

Podtématu je věnováno 19 zmínek, což představuje zhruba ¼ zmínek z celkového počtu k tématu. Tyto zprávy se vyskytují v šesti kronikách (Kunvaldská kronika 6, Lukavský 5, Petr 4, Křeček 2, Vokurka 1, Kladská kronika 1) a v pěti chybí. Geograficky je toto podtéma poněkud odlišné od třech předchozích, převážná většina zmínek se opět týká blízkého okolí autorova bydliště, ale několik jich zasahuje i do vzdálenějších končin (Slezsko, Morava).

Hladovění, nemocem, mrznutí či úhynu dobytka je v kronikách věnováno celkem 12 zmínek. Mrznutí dobytka zaznamenává Vokurka v roce kruté zimy 1740⁴²⁾ a velký úhyn jehňat a kůzlat způsobený dlouhou zimou 1785 popisuje kantor Kodytko.⁴³⁾ Strádání domácího zvířectva hladem se objevuje 4x, z toho 3x v letech prokazatelně špatné úrody (1726, 1771 a 1785). Hladovění dobytka z nedostatku píce je uváděno u Kodytky k roku 1771 a 1785 a podobná zmínka se vztahuje k podzimu 1783, kdy byla vyhladovělá zvířata zabíjena před zimou, k jejímuž přečkání neměla dostatek potravy.⁴⁴⁾ Poslední zmínku tohoto typu má ve svém textu Jan Petr k roku 1726.⁴⁵⁾ Úhyn dobytka je dále zaznamenán v Žamberku 1773 a na Moravě 1783⁴⁶⁾, v Dobrušce 1749^{47) + 48)}, ve Skuhrově 1748, Solnici a Kvasínách 1759⁴⁹⁾ a v Kladské kronice k roku 1770.⁵⁰⁾

Ukázka: „*Toto jaro mnoho kozího a vovčího dobytka pošlo, nebo jehňata a kůzlata, v tej zimě tak se rodíc, mnoho pomrzlo a co zůstalo, žádného zrostu nemělo.*“ (LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 150.)

O napadení obilí či dalších zemědělských plodin přímo na polích nebo po sklizni ve stodolách se ve sledovaných kronikách nachází celkem 7 zmínek. Např. Kodytko se však o nich překvapivě nezmiňuje vůbec a veškerá jeho pozornost je v tomto podtématu zaměřena výhradně k domácímu zvířectvu (viz výše). Petr i Křeček k roku 1726 shodně líčí napadení již sklizeného obilí ve stodolách v Dobrušce i okolních vesnicích muškami, zatímco do podzimního obilí na polích se s chutí pustili červi.^{51) + 52)} Téhož roku se v okolí Dobrušky přemnožili hlodavci a rovněž oni si pochutnávali na zasetém obilí (Petr).⁵³⁾ Lukavský zaznamenal škůdce obilí ve Skuhrově a okolí mezi lety 1740-5⁵⁴⁾ a zmiňuje se rovněž o invazi kobylek ve Slezsku roku 1748⁵⁵⁾ a housenkách likvidujících úrodu ovoce roku 1762.⁵⁶⁾

Pohroma způsobená houfy kobylek ve Slezsku a Uhrách roku 1748 se stala dokonce námětem pro kramářskou píseň (viz ilustrace č. 8). Z jedenácti sledovaných kronik nacházíme zmínku o této události pouze v jediné – v zápiscích skuhrovského kantora Lukavského, který v ní spatřoval boží trest za lidské hříchy a věnoval jí obsáhlou pasáž (211 slov): „*V Slizsku lítají kobyly, však ale hrozno poslouchati, v jakém způsobu se vynacházejí, když v hromadě létají, tehdy, že slunci nebeskému jeho blesk zastíňují, jak jich hustě letí. Jsou všelikých barev, žlutý, modrý a zelený, dlouhý skoro na malého čtvrt lokte a krále svého nad sebou mají; ta má být veliká jako holubice, a kam sedne, všickni se tam usadí, a nač padnou, všechno šmahem sežerou.* ...“ (Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 86.)

5. Trhy, včelařství, práce v lese.

Této oblasti patří druhý nejmenší počet zmínek (6) v tématu hospodářství, vyskytujících se u čtyř autorů (Jana Jánského 3, Ondřeje Lukavského 1, v Kladské kronice 1, v Kunvaldské kronice 1).

Všechny tři zprávy u Jana Jánského se týkají dobytčích trhů v Uhrách. Jsou zde uvedeny dvě autorovy cesty na tyto trhy v letech 1757 a 1759 a autor, který s dobytkem pravděpodobně obchodoval, prokazuje podrobnou znalost cesty i dat konání těchto trhů.⁵⁷⁾ Lukavský poznamenal k roku 1758 neobvyklou situaci, kdy obyvatelé Moravy přijížděli do Rychnova nad Kněžnou na trh nakupovat obilí poté, co Prusové zničili jejich vlastní úrodu.⁵⁸⁾ Johan Šmíd si zase v letech 1766 a 1767 všiml neobvyklého rojení včel⁵⁹⁾ a úhynu včelstva v roce 1785 je věnována i poslední poznámka k podtématu u Antonína Kodytky, která jasně dokládá, že se kunvaldský kantor aktivně věnoval vedle své další hospodářské činnosti i pěstování včel: „*Včel velmi málo zůstalo pro dlouhost trvající zejmy a nedůstatek potravy, poněvadž pro zimu se jim dávat nemohlo. Mně šestery pošly a v celej vsi přes 30 špalků jich zhynulo a jinde nemnoho co jich zůstalo; nebo teprve dne 28. apríl sme včely spravovali a ještě dost zima bylo.*“ (LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 150.)

Poznámky:

1. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 145.
2. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 86.
3. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 121-2.
4. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 5, 11.
5. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 125, 126, 164, 165.
6. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 84.
7. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 108.
8. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 30.

9. Mlk II., M. Vokurka, měšťan žamberský, různé paměti, s. 137.
10. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 39, 42, 50, 133.
11. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 5.
12. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 123.
13. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 89.
14. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 28.
15. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 43, 45, 46, 145, 148, 150, 154.
16. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 6, 11.
17. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 127, 163, 164.
18. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 30.
19. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 150.
20. Tamtéž, s. 46, 133.
21. Tamtéž, s. 145, 148, 154.
22. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 85, 89.
23. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 145.
24. Tamtéž, s. 39, 42, 45, 46, 50, 133, 145, 148, 150, 159.
25. Tamtéž, s. 43, 46, 133, 145, 148.
26. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 6.
27. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 127.
28. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 39, 150.
29. Tamtéž, s. 46.
30. Tamtéž, s. 50.
31. Tamtéž, s. 50.
32. Mlk II., M. Vokurka, měšťan žamberský, různé paměti, s. 136.
33. Tamtéž, s. 137.
34. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 28.
35. Tamtéž, s. 30.
36. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 109.
37. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 89.
38. Tamtéž, s. 96.
39. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 126.
40. Tamtéž, s. 164.
41. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 34-5.
42. Mlk II., M. Vokurka, měšťan žamberský, různé paměti, s. 137.
43. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 150.
44. Tamtéž, s. 48, 146, 150.

45. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 126.
 46. LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 51, 145.
 47. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 162.
 48. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 10.
 49. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 85, 94.
 50. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 153.
 51. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 5.
 52. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 123.
 53. Tamtéž, s. 124.
 54. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 76.
 55. Tamtéž, s. 86.
 56. Tamtéž, s. 97.
 57. Mlk II., Paměti Jana Janského z Opočna, s. 121-2.
 58. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 92.
 59. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 153.
-

METEOROLOGICKÉ JEVY, POŽÁRY

Meteorologické jevy tvoří ve sledovaných kronikářských textech značně frekventovanou, často zmiňovanou oblast. Tomu odpovídá celkový počet 120 zmínek, celkový počet slov 8.229, což představuje 11,3% slov v poměru k celku slov ke všem tématům ve všech kronikách. Meteorologické jevy obecně poutaly poměrně značnou pozornost lidových kronikářů. Počasí, ať již běžné či neobvyklé jako například extrémní či dlouhotrvající mrazy nebo naopak sucha, vánice, deště, kroupy atd. nebyly pro člověka ve své podstatě ničím novým, neznámým a vděčily za jeho pozornost starosti o úrodu a tedy zajištění potravy či obavám ze ztráty majetku či ohrožení života (následné povodně, požáry). Jinak tomu bylo u jevů svou povahou výjimečných, pro obyvatele maloměsta či vsi v 18. století nevysvětlitelných, jako např. objevení komety, rudé záře na obloze, zemětřesení. Tyto jevy – tehdy výraznější než dnes, kdy je jejich viditelnost na noční obloze snižována osvětlením měst atd. – jistě lákaly pozorovatele svou tajemností a nezřídka byly dokonce chápány jako boží

znamení a vyvolávaly obavy z budoucnosti. V některých textech jsou tyto jevy kladeny například do souvislosti s brzkým začátkem válečného konfliktu. Zprávy o takovýchto výjimečných jevech či událostech ze vzdálenějších oblastí Čech, monarchie i celé Evropy mohli autoři čerpat například z Krameriových novin nebo z kramářských písní, které byly na takto zajímavá témata skládány (např. zemětřesení v Lisabonu 1755 – viz níže).

Zmínky k tomuto tématu nechybí v žádné ze sledovaných kronik. Ani u jedné z kronik nestojí toto téma na první místě. Zprávy týkající se běžného či abnormálního počasí, živelných katastrof, požárů či nebeských jevů neklesají v žádné z kronik pod 3,4% a maximálně dosahují výše 30,3%. Zmínky o počasí se často vyskytují v souvislosti s hospodářstvím, zejména s poznámkami o dobré či špatné úrodě a o průběhu sezónních zemědělských prací. Rozsah slov jednotlivých zmínek se hodně liší, časté jsou stručné informativní zprávy o běžném či abnormálním počasí i obsáhlé odstavce líčící např. povodně či požáry.

Největší procentuální rozsah nalézáme u žamberského měšťana M. Vokurky (30,3%) (možnost zkreslení závěrů vlivem malého rozsahu kroniky). Podobný problém nastává u pokračovatelů Ondřeje Lukavského – Jana Šronského a Josefa Dusílka, u nichž toto téma dosahuje 22,7%. Naopak zcela bez problémů vysvětlitelný je velký zájem o toto téma u Antonína Kodytky (18,2%), který je ve shodě s jeho zájmem o hospodářství. Zhruba průměrné jsou zápisky k meteorologickým jevům v Kladské kronice (15,1%), u Jana Petra z Dobrušky (13,3%) a Václava Křečka z Dobrušky (12,6%). Mírný podprůměr je znatelný u Jana Jánského z Opočna (10,2%) a Mikuláše Čížka ze Žamberka (9,8%). V centru zájmu toto téma rozhodně nestojí u posledních třech kronik – Pamětí města Solnice (5,5%), Pamětí žamberských (4,8%) a Ondřeje Lukavského ze Skuhrova (3,4%), který se tématu věnuje vůbec nejméně.

Z celkového počtu 120 zmínek se 3 zabývají běžným počasím v průběhu roku, 50 abnormálním počasím (neobvyklé teploty, bouře v zimě, sníh pozdě na jaře, neobvykle kruté mrazy, ...), 20 zmínek popisuje živelné pohromy jako povodně, vichřice, ... a jejich následky (ztráty na životech, škody na úrodě, majetku), 24 informuje o požárech zapříčiněných přírodními živly či lidským faktorem a konečně 13 zmínek patří nebeským znamením (kometám, zářím na obloze).

Obsahové hodnocení jednotlivých podtémat:

1) Běžné počasí v průběhu roku.

Je často obtížné rozhodnout, zda konkrétní zmínka o počasí vyjadřuje v podstatě jeho běžný průběh nebo vypovídá o nějakém extrému (např. vzhledem k úrodě atd.) – pro člověka, který nemá zkušenosti s hospodářstvím a nemůže to dostatečně posoudit. Po zvážení a na základě mého úsudku byly do této oblasti zařazeny pouze tři zmínky u Jana Petra z Dobrušky.¹⁾ Dvakrát jde o konstatování, že roku 1727 byla mírná zima a o mrazy před. Sv. Havlem roku 1726, které zahubily červy ničící úrodu. Jde tedy o oblast z tématu meteorologických jevů ve sledovaných kronikách nejméně frekventovanou (3 zmínky z celkových 120). Vysvětlení lze hledat v tom, že autoři si zapisovali především věci „hodné zaznamenání“, tj. neběžné, s nimiž se nesetkávali často a vzpomínku na něž chtěli uchovat nebo zase takové, které měly na ně nějaký výrazný dopad (např. živelné katastrofy, ...). Běžné počasí, s nímž byly v každodenním kontaktu, do výčtu takovýchto událostí rozhodně nepatří.

2) Abnormální výkyvy počasí (teploty, bouře v zimě, sníh pozdě na jaře, ...).

Zcela jiná situace než u běžného počasí je u jeho abnormálních výkyvů, jejichž zaznamenávání stojí z kvantitativního hlediska v tématu na prvním místě

(50 zmínek z celkových 120). S výjimkou Mikuláše Čížka ze Žamberka najdeme zmínku tohoto druhu u všech ostatních autorů a většinou nezůstává u jediné zprávy. Nejvíce informací je obsaženo v Kunvaldské kronice (14 zmínek), také u Ondřeje Lukavského (9 zmínek), Jiřího Daňka (7 zmínek) a Šronského a Dusílka (3 zmínky). Minimální pozornost této oblasti věnuje Kladská kronika (1 zmínka) a Paměti žamberské (2 zmínky). Zmínky o neobvyklém počasí jsou často neoddelitelně spojeny se zprávami o jejich dopadu na úrodu (poníčení krupobitím, dlouhotrvajícími dešti nebo naopak suchem) či život lidí (mrznutí lidí i dobytek) nebo případně s následnými katastrofami jimi způsobenými. Podobně jako u běžného počasí setrvávají autoři i u počasí nezvyklého geograficky převážně ve svém nejbližším okolí, i když občas si všímají i vzdálenějších oblastí (např. Kodytko poznamenává, že stejně dlouhá a tuhá zima jako v Čechách, byla roku 1785 i na Moravě a v Rakousku²⁾).

Zprávy o kruté a dlouhotrvající zimě na přelomu let 1739-1740 (případně 1740-1741) se nacházejí u šesti autorů, tedy u většiny těch, jejichž kronika zahrnuje toto časové období. Jde o často barvitě líčení zimy, při níž zamrzla i voda v potocích, zem pokrývaly vysoké sněhové závěje a silné vrstvy ledu, mrzli lidé i dobytek ve stájích. Např. Antonín Kodytko popisuje, že sníh byl roku 1740 v Kunvaldu ještě na sv. Jiří a duchovní z Bartošovic i Žamberka museli přijet na pouť do Kunvaldu na saních.³⁾ Tuhá a dlouhá zima s bohatou sněhovou nadílkou je svědectvím několika autorů doložena i v roce 1725-1726 a 1784-1785. Např. v Kunvaldu v roce 1785 ještě v dubnu trápily místní obyvatele sněhové vánice a poslední závěje roztály až v polovině června, na horách pak vydržela sněhová pokrývka místy až do další zimy.⁴⁾ Pozornost je také věnována bouřkám a bleskům přicházejícím v neobvyklou dobu. Jan Jánský zaznamenává v Opočně hned dva takové případy – na dušičky v listopadu 1769 a v únoru 1720.⁵⁾ Hromy a blesky řádily také v Dobrušce v lednu 1737⁶⁾, ve Skuhrově v lednu 1762⁷⁾ a v Solnici těsně před Vánoci roku 1769⁸⁾. K dalším zaznamenávaným jevům patří nezvyklé sucho, na něž si stěžuje např. Václav

Křeček v létě 1726 a v roce 1739, kdy mělo za následek i hoření obilí ⁹⁾, Jan Petr zase na jaře 1734 ¹⁰⁾, Ondřej Lukavský na jaře a v létě 1746, 1748, 1761, 1762 ¹¹⁾, Antonín Kodytko v roce 1767 a 1783 ¹²⁾ a Paměti žamberské v roce 1746 ¹³⁾. Do kategorie neobvyklých meteorologických jevů lze zařadit i krupobití, které zaznamenává Lukavský ve Skuhrově 4.7. 1746 a 26.7. 1761, kdy padající kusy ledu poničily úrodu ¹⁴⁾, a nadměrné deště – např. v Solnici v době žní 1771 a v létě 1786 ¹⁵⁾.

Ukázka záznamu neobvyklého počasí: „*L.P. 1769, dne 5. novembris, právě o Dušičkách, tu neděli hrozné blejskání a hřmění a hrom jednou uhodil. Též veliký vítr a přívál byl na noc okolo 7 hodin.*“ (Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 111.)

3) *Katastrofy způsobené přírodními živly a jejich následky (škody na úrodě, majetku, ...) – povodně, kroupy, vichřice, sních.*

Pravděpodobně ze stejných důvodů jako neobvyklé počasí vyvolávají i katastrofy značný zájem kronikářů a zpráva tohoto charakteru nechybí ani u jednoho z nich. Celkový počet zmínek k tomuto podtématu je 29. Stejně jako u pododdílu 2 je nejvíce zmínek ke katastrofám způsobeným přírodními živly v Kunvaldské kronice (9), potom u Jana Petra (5), u dalších autorů se četnost zmínek pohybuje mezi 1-3. Z geografického hlediska se opět nejčastěji vyskytuje nejbližší okolí, kde pohroma měla konkrétní dopad na prostředí, v němž autor žil. Avšak častěji kronikáři zaznamenávají i události z míst značně odlehlých, objevují se vzdálenější lokality jak v Čechách, tak dokonce mimo Habsburskou monarchii (zemětřesení v Lisabonu v Portugalsku, povodně roku 1775 v Kladsku, Slezsku a Sasku) či jejich dalších zemích (povodně na Moravě). Výčet škod a nesnází zaviněných přírodními živly je ve sledovaných kronikách opravdu pestrý a jedná se často o dosti rozsáhlá líčení.

Mezi nejčastější pohromy patří především povodně, zmiňované ve sledovaných kronikách celkem 11x, způsobené buď silnými dešti nebo rychlým táním sněhu. Tak v létě roku 1753 povodeň způsobená bouřkou a krupobitím zaplavila v Dobrušce domy stojící u řeky a odnesla řadu hospodářských stavení.^{16) + 17)} Povodeň v Litomyšli způsobená letní bouřkou v roce 1781 zde zatopila náměstí, odnesla stavení a vyžádala si své oběti i na lidských životech a dobytku.¹⁸⁾ Čížek ze Žamberka zaznamenává čtyřtýdenní povodeň zaviněnou dlouhotrvajícími dešti v Čechách, na Moravě i ve Slezsku v červnu 1736.¹⁹⁾ O povodni se ve svých zápiscích zmiňuje i M. Vokurka²⁰⁾ a Paměti žamberské popisují povodeň ve městě způsobenou oteplením a táním sněhu, která trhala mosty a lidé museli hledat před záplavami vody útočiště na střeších svých chalup v prosinci roku 1740.²¹⁾ Několikrát (celkem 6x) se k tomuto tématu vyjadřuje i Antonín Kodytko. Velmi podrobně a barvitě je popsána povodeň v blízkém Klášterci roku 1763, kde voda odnesla chalupu pekaře a jeho žena spadla do roztopené pece a na následky popálenin později i zemřela.²²⁾ Kodytko popisuje i řádění povodně v únoru 1775 zaviněné táním sněhu v Žamberku a zmiňuje, že povodeň byla i v Praze, Litoměřicích, Kladsku a Sasku a popisuje její ničivé následky v těchto místech.²³⁾

Stejně oblíbené jako povodně (11 zmínek) se u kronikářů těšily vichřice (silný vítr) a vánice. V červenci 1753 odnášel velký vítr střechy domů v Dobrušce²⁴⁾, v roce 1739 těsně před vánoci kácel lesy a bořil stavení v okolí Skuhrova, v čemž kronikář Lukavský spatřuje předzvěst následného vpádu Prusů do Slezska²⁵⁾. Koncem roku 1740 a v březnu 1785 bořil vítr stavení či kácel ovocné i lesní stromy u Solnice²⁶⁾ a v roce 1787 řádil v celém Královéhradeckém kraji.²⁷⁾ V prosinci 1740 v Žamberku se prudký vítr podílel na ničivém díle povodně a vyvracel stromy a bořil stavení (Paměti žamberské)²⁸⁾. Za tuhé zimy 1785 měla vánice na svědomí smrt vojáka uváznuvšího na cestě mezi Kunvaldem a Kláštercem (Kunvaldská kronika).²⁹⁾

Dalším přírodním jevem, který dovedl napáchat značné škody jak hmotného charakteru tak i na životech lidí i dobytka, byl blesk. Autoři popisují jeho zásah celkem ve čtyřech zmínkách. Jan Jánský zaznamenal úder blesku do oltáře malého opočenského kostelíka a jeho poškození v létě 1768.³⁰⁾ Jan Petr sleduje řádění tohoto živlu ve vzdálenější lokalitě – Kladrubech, kde blesk zabil v roce 1738 devatenáct koní.³¹⁾ Do ještě vzdálenějších míst – slezské Vratislavi, se tentýž autor dostává při líčení události z června 1749, kdy zde blesk uhodil do skladu střelného prachu a následný výbuch poničil značnou část města.³²⁾ Poslední zmínka tohoto typu je obsažena v Kladské kronice a blesk si zde vybral jako svou oběť jistou Dorotu Cejdlarovou, která bila zabita jeho úderem ve své chalupě ve vsi Jakubovice při práci u kolovratu v červenci 1789.³³⁾

Nejméně zmínek (3) se týká v našich zeměpisných podmínkách vzácně se vyskytujícího zemětřesení. Přitom dva autoři, Jan Petr z Dobrušky i Ondřej Lukavský ze Skuhrova, popisují tutéž událost.^{34) + 35)} Z hlediska geografického se jedná o nejvzdálenější lokalitu – portugalské hlavní město Lisabon, kde začátkem listopadu roku 1755 zemětřesení způsobilo obrovské škody na městské zástavbě („tisíce domů, královský palác, kláštery, ...“) i na lidských životech („100 000“). Informace o této tragické události mohli kronikáři čerpat z Krameriových novin, které se o takovýchto tragédiích zmiňovaly, ale i z kramářské písně, která byla na toto téma složena (viz ilustrace č. 10). Jakési zemětřesení zaznamenali ve svých zápiscích i Šronský a Dusílek na počátku prosince 1799.³⁶⁾

Úryvek z barvitého popisu lisabonského zemětřesení v Kronice Jana Petra: „ ... z dopuštění božího takové hrozné a strašlivé a neslýchané zemětřesení povstalo, takže téměř všechny čtyři živlové povstaly, ohnivé koule lítaly, zdi a těla všeliká zmačkaly a mnoho tisíc domů v hromadu se zbořily, že i moře blíž ležící hrozný a strašlivý zvuk do sebe jest vydávalo, královský palác, mnoho velmi pěkných kostelů a klášterů se zbořilo. “ (Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 173.). Petr se rovněž zmiňuje o zdroji svých informací když

uvádí, že zaznamenal tuto událost na základě „*hodnověrných tam odtud pocházejících, zvláště pak od duchovenstva, zdejších písem a novin*“ (Tamtéž.)

4) Požáry (zapříčiněné přírodními živly či nedbalostí).

Zmínky o požárech se v uvedených kronikách vyskytují celkem 24x a to u šesti autorů, u pěti ostatních (Ondřeje Lukavského, Šronského a Dusílka, Čížka, Kodytka a v Pamětech žamberských) zprávy takového obsahu chybí. Přitom by se dalo se značnou dávkou pravděpodobnosti předpokládat, že pokud se kronikář ve svém okolí setkal s tak drastickou událostí jako je požár, učinil si o něm poznámku ve svých zápiscích. V podstatě lze rozlišit dvě základní příčiny vzniku požárů – přírodní živly a lidský faktor, ať již se v tomto druhém případě jedná o trestuhodnou nedbalost či zlý úmysl. Ve sledovaných kronikách označili autoři 5x jako alespoň pravděpodobného původce požáru lidský úmysl či nedbalost, pouze 3x si byli jisti, že vznikl působením přírodních sil (sucha, blesku) a zbytek zpráv buď příčinu požáru neuvádí vůbec nebo ji označuje za nejasnou. V jednom případě dokonce autor spatřuje v požáru spravedlivý boží trest. Z hlediska geografického upřednostňují autoři blízké okolí (většinou vlastní obec), ale lze nalézt i lokality vzdálenější (Praha, Hořice).

Nejvíce se tématu věnuje autor Kladské kroniky (7 zmínek) a Jan Petr z Dobrušky (6 zmínek). V Kladské kronice se dozvídáme o požáru na Starém Městě Pražském v roce 1754³⁷⁾, požáru města Levína v červenci 1772³⁸⁾ a vyhoření zámku v blízké Chudobě (Kudowa) v lednu 1796.³⁹⁾ K samotné Německé Čermné se pak vztahují další čtyři zahoření – v červnu 1773 strávil oheň statek místního sedláka⁴⁰⁾, v srpnu 1789 a červnu 1790 postihlo totéž další dva čermenské hospodáře⁴¹⁾ a konečně v polovině prosince 1791 lehl v Německé Čermné popelem horní mlýn i s mlýnářem, jehož červený kohout nezastihl střízlivého a on odmítl hořící budovu opustit, zachránila se jen jeho manželka s dětmi.⁴²⁾ Jan Petr zmiňuje rozsáhlejší požáry v Dobrušce v říjnu

1733 a listopadu 1736.⁴³⁾ Tentýž autor uvádí i zahoření v jedné z místních chalup v červenci 1735, kdy bylo ve městě ubytováno ruské vojsko a v tomto stavení přebýval vojenský kněz, jehož kuchař při přípravě jídla svou neopatrností požár způsobil.⁴⁴⁾ Dále jsou uvedeny dva požáry v Hořicích, z nichž jeden byl (jako jediný z požárů ve sledovaných kronikách) způsoben úderem blesku⁴⁵⁾, a požár kapucínského kláštera v Opočně v roce 1734, jehož příčinou bylo velké sucho.⁴⁶⁾ Jiří Daněk popisuje celkem dva požáry, z nichž druhý vznikl u jednoho solnického souseda v noci 1774 a stravení jeho domu ohněm označuje kronikář za spravedlivý boží trest za to, že se uvedený výtečník obohacoval na úkor druhých.⁴⁷⁾

5) Nebeská znamení (komety, hvězdy, záře na obloze).

Sledování nebeských úkazů na obloze je věnováno celkem 13 zmínek a z jedenácti autorů se k tomuto podtématu vyjadřuje šest z nich v rozsahu 1-3 zmínek. U Jánského, Čížka, Vokurky, v Kladské kronice a u Šronského a Dusílka zmínky tohoto typu chybí. Toto podtéma je sice zařazeno dle současných hledisek do kategorie meteorologických jevů, ale v 18. století těsně souviselo s náboženstvím, s vírou v nadpřirozené úkazy a božská znamení. Z pohledu tehdejších kronikářů mohlo být na tyto jevy pohlíženo i se značnou dávkou obav jako na předzvěsti budoucích událostí, boží hněv a předznamenání božího trestu za lidskou zkaženost atd.

Jedná se v podstatě o dva rozdílné úkazy – komety (5 zmínek) a rudou záři na obloze (8 zmínek). Zprávu o výskytu komety na obloze 6.1. 1744 mají ve svých zápiscích Václav Křeček a Jan Petr z Dobrušky^{48) + 49)}, od začátku ledna do poloviny února 1743 sledoval podobný úkaz ve Skuhrově Ondřej Lukavský⁵⁰⁾, celou zimu vydržela kometa na obloze dle Jiřího Daňka v roce 1741⁵¹⁾ a Antonín Kodytko si tohoto úkazu všiml v roce 1768.⁵²⁾ Červenou záři na večerní obloze nad Dobruškou spatřil Václav Křeček s Janem Petrem v roce 1749⁵³⁾⁺⁵⁴⁾,

Petr pak ještě jedné únorové noci následujícího roku.⁵⁵⁾ Na konci roku 1740 sledoval tento úkaz na nebeské klenbě doprovázený hromy Jiří Daněk, který v tom ze zpětného pohledu viděl předzvěst brzkého vpádu Prusů do Slezska.⁵⁶⁾ Další nepříjemné překvapení přinesl tomuto zřejmě silně věřícímu člověku přelom července a srpna 1783, kdy se stal po tři týdny svědkem zčervenání (až zkrvavění) slunce i měsíce při západu i východu.⁵⁷⁾ Kunvaldský kantor Kodytko si poznamenal červenou záři na obloze v prosinci 1768 a 1769.⁵⁸⁾ V Pamětech žamberských je zmínka o tomto jevu datována do poloviny prosince 1737.⁵⁹⁾

S pečlivostí a téměř vědeckou přesností svěřil papíru výsledky svého pozorování komety bystrý kantor Kodytko: „*Roku 1768 měsíce máje byla viděna kometa a vycházela od strany vejchodu slunce a sice hvězda velikosti veliké nad jiné hvězdy, vydávající od sebe na jednu stranu dlouhé papršky na způsob velkého pometla. Vycházela nejdřív před půlnocí okolo 10 hodin a vždy půzději až po půl noci a potom již před svítáním a tak dále, až se ztratila.*“ (LOm IV, Kunvaldská kronika, s. 43.)

Poznámky:

1. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 125, 127, 124.
2. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 149.
3. Tamtéž, s. 37.
4. Tamtéž, s. 149, 151.
5. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 111, 121.
6. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 134.
7. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 96.
8. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 29.
9. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 5, 6.
10. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 130.
11. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 81, 85, 95, 97.
12. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 43, 144.
13. Paměti žamberské (dále jen PŽ), s. 47.
14. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 81, 85.

15. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 28, 30.
16. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 172.
17. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 16.
18. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronskeho a Josefa Dusílka, s. 105.
19. Mlk II., Pamětní kniha Mikuláše Čížka ze Žamberka, s. 133.
20. Mlk II., M. Vokurka, měšťan žamberský, různé paměti, s. 137.
21. PŽ, s. 29.
22. LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 41.
23. Tamtéž, s. 51-52.
24. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 172.
25. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 54.
26. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 30.
27. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 159.
28. PŽ, s. 29.
29. LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 149.
30. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 111.
31. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 163.
32. Tamtéž, s. 174-5.
33. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 161.
34. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 173.
35. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 87.
36. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronskeho a Josefa Dusílka, s. 111.
37. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 150.
38. Tamtéž, s. 155.
39. Tamtéž, s. 163.
40. Tamtéž, s. 155.
41. Tamtéž, s. 161.
42. Tamtéž, s. 165.
43. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 131, 163.
44. Tamtéž, s. 138.
45. Tamtéž, s. 163.
46. Tamtéž, s. 130.
47. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 29, 33.
48. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 10.
49. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 161.
50. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 57.

- 51. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 30.
 - 52. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 43.
 - 53. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 10-11.
 - 54. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 162.
 - 55. Tamtéž, s. 164.
 - 56. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 30.
 - 57. Tamtéž, s. 43.
 - 58. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 43, 44.
 - 59. Pž, s. 28.
-

NÁBOŽENSTVÍ

Náboženství se v rozebíraných kronikách řadí k hojně zastoupeným tématům. Celkový počet zpráv je 136, celkový počet slov k tématu 6.379 a % slov k celku všech témat je 8,8%.

V životě člověka 18. století hrálo náboženství nezastupitelnou roli a doprovázelo ho takřka na každém kroku od narození až do smrti. V této době pozdního baroka a rokoka byl takřka každý člověk věřícím a z tohoto zorného úhlu, který v něm po celý život upevňovala katolická církev, také pohlížel na okolní dění a hodnotil je. Hladomory, války a další tragické události jsou často pojímány jako boží trest za lidskou zkaženost, za provinění lidí vůči náboženským příkázáním. Místy se v kronikách objevují i značně rozsáhlé pasáže líčící soudobý úpadek společenských poměrů, v čemž je spatřována příčina všech válek a dalších pohrom. Lidé si utvářeli blízký vztah zvláště ke svému duchovnímu, jehož kázání navštěvovali a jemuž se také svěřovali při zpovědi a mnohdy u něho nacházeli i radu a povzbuzení. Je tedy samozřejmé, že si do svých poznámek zapisovali příchod nového faráře, odchod stávajícího duchovního či jeho smrt, ale také informace o stavbě či opravě místní kostelní budovy či jejím vnitřním vybavení. Všichni autoři sledovaných kronik jsou katolického vyznání. Z toto také pramení kritický pohled kronikářů na povstání

nekatolíků v Opočně 1732 (Jan Jánský z Opočna, Václav Křeček z Dobrušky, Jan Petr z Dobrušky), na jejich naděje upínající se k pruskému králi, na odklon velké části věřících od katolické víry po vyhlášení tolerančního patentu, ale například i na náboženskou vlažnost a morální poklesky francouzských vojáků na počátku 40. let 18. století. Oslabení víry v Boha v důsledku josefínských reforem a nástup sekularizace společnosti se ve sledovaných kronikách neprojevily, protože většinou již toto období nezahrnují buď vůbec nebo jen částečně anebo stojí naopak na straně katolické církve (Kodytko, Daněk).

Téma je zastoupeno v devíti z jedenácti sledovaných textů. V Kladské kronice tvoří toto téma nejrozsáhlejší část textu, u dalších kronikářů zaujímá již podstatně méně důležité místo. Délka jednotlivých zpráv týkajících se náboženství se v kronikách pohybuje od obvykle stručných poznámek o úmrtí či nástupu duchovního k místnímu kostelu k poměrně obsáhlým líčením oprav církevních budov či vybavování jejich interiérů doplněných velmi často i cenou pořizovaného vybavení atd.

Konkrétní zmínky dokládající živou víru kronikářů v české patrony se ve sledovaných kronikách objevují ve dvou případech a to vždy u autora, v jehož bydlišti se nacházel kostel zasvěcený sv. Václavu, tedy konkrétně u Jana Remka, faráře v žamberském kostele sv. Václava a Jana Petra z Dobrušky. Remek se k patronu české země obrací v souvislosti s válečnými událostmi, kdy mu vzdává upřímné díky za to, že odvrátil v prosinci roku 1745 pruské husary od cesty do Žamberka následujícími slovy: „*Jistě, že nás Bůh, a náš obzvláštní odětec, sv. Václav, chránil a zastínil!*“ (Paměti žamberské, s. 45.) Jan Petr z Dobrušky zase považuje za zázrak uhašení požáru města v říjnu 1733 a své díky vyjadřuje následujícími slovy: „*A tak ten nešťastný oheň přestal jako zázračně, neb se jinak o tom psáti nemůže, než že jistá ochrana nejvyššího boha a panny Marie a svatých patronův českých ...*“ (Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 133). V dalších případech lze jméno nejvýznamnějšího českého světce objevit u datačních zmínek opírajících se o svátek sv. Václava 28.9, tyto

zmínky však postrádají náboženský rozměr a v této roli se objevují dosti často i jména jiných světců (sv. Jiří, Nanebevzetí Panny Marie atd.). Jako původce různých varování, předzvěstí válek či hladomorů atd. se většinou objevuje přímo Bůh, ochranná role jako světici je přiznávána Panně Marii např. za uchránění města Solnice před pruským útokem.

Nejhojnější zmínky se vyskytují v Kladské kronice (29,9%). Právě do popisovaného období spadá totiž výstavba nového farního kostela sv. Bartoloměje v místě autorova bydliště Německé Čermné a stavbě církevní budovy a následnému zařizování interiérů je věnována stěžejní část Šmídových poznámek v textu vůbec. Nadprůměrný rozsah poznámek se vyskytuje ještě u Václava Křečka z Dobrušky (17%), Jana Petra z Dobrušky (12,4%), Starožitných pamětech pro město Solnici (12,1%) a Jana Šronského a Josefa Dusílka (10,7%). Kolem průměru se pohybují Paměti žamberské (7,5%), což je udivující, neboť značnou část pamětí tvoří farní kronika. Zmínky k tématu náboženství zde však zcela ustupují do pozadí před zájmem o válečné dění, zejména v letech válečných konfliktů. Téměř všechny zmínky k náboženství jsou v této kronice soustředěny do let míru. Již daleko menší rozsah patří tomuto tématu v Kunvaldské kronice (4,8%), u Ondřeje Lukavského ze Skuhrova (2,5%) a zejména u Jana Jánského z Opočna (0,7%). Jakákoliv zpráva z tohoto oboru zcela chybí u Mikuláše Čížka ze Žamberka a M. Vokurky ze Žamberka. Zde opět toto možná zaviněno nedostatečným prostorem v krátkých textech obou kronik.

Z celkového počtu 136 zmínek k této oblasti tvoří největší část zprávy týkající se staveb a oprav církevních budov a zařizování jejich interiérů (60 zmínek). Hojně si autoři všímají také svých duchovních, zmínky o nichž (příchod duchovního do obce či jeho úmrtí a další zmínky o jeho činnosti) dosahují počtu 44. Naopak téměř chybí zprávy o běžných návštěvách kostelů, pravidelných pobožnostech (2). K podtématu církevní slavnosti, poutě, misijní činnost jezuitů atd. se v kronikářských textech vyskytuje celkem 17 zmínek.

Zmínky o významných církevních hodnostářích (biskupové, papež, ...) dosahují počtu 10 zpráv a poslední podtéma víra v existenci božích zázraků 3.

Obsahové hodnocení jednotlivých podtémat:

1) Stavba či oprava církevní budovy (kostela, kaple, kláštera, zvonice, hřbitova), vybavení církevní budovy (např. varhany, zvony, obrazy, nová výmalba, ...).

Z celkového počtu 136 zmínek k náboženské tematice je toto podtéma zmíněno nejčastěji (60 zmínek) a kvantitativně tvoří tedy zhruba polovinu z celého tématu. Vyskytuje se u devíti autorů a chybí pouze u dvou nejkratších kronik (Čížek, Vokurka), což dokládá značnou oblibu tohoto tématu mezi kronikáři. Pozornost věnovaná autory této oblasti je však dosti nerovnoměrná. Může se jednat o zprávy stručné a v podstatě informativní, ale výjimkou nejsou ani obsáhlá líčení spojená s podrobným výčtem pořizovaných předmětů včetně údajů o řemeslníkovi a vynaložených financích. Z hlediska geografického lze zprávy rozdělit na dvě části – stavby, opravy či pořizování výbavy se odehrávají v lokálním horizontu kronikářů (jsou určeny pro kostel či klášter přímo v obci nebo v rámci panství), o vzdálenějších místech se ale kronikáři poměrně často zmiňují v souvislosti s původem řemeslníka, který práci provedl nebo místem, odkud byla nová součást výbavy koupena či poškozená opravena (např. křížová cesta pro kostel v Kunvaldu z Vídně ¹⁾, přelití zvonu pro kostel v Německé Čermné v Kladsku ²⁾ nebo přelití pádem poškozeného zvonu z dobrušského kostela v Praze ³⁾, zakoupení varhan pro kostel v Dobrušce a Německé Čermné v Králíkách ⁴⁾⁺⁵⁾ atd.).

Nejvíce zmínek obsahuje Kladská kronika (27), což nepochybně souvisí se stavbou farního kostela v Německé Čermné v té době (1783-1784), na druhém místě jsou Paměti žamberské (12 zmínek), u Jana Petra je 7 zpráv a u ostatních šesti autorů v průměru 3 zmínky.

Z tematického hlediska lze tuto oblast rozdělit do několika částí – stavba či dostavba kostelní budovy nebo kláštera, vybavení interiérů kostela či jiné církevní stavby (kaple, kostnice) a nakonec další stavby církevního charakteru (děkanství, kostnice, kaple, hřbitovy).

Do první části (celkem 8 zmínek) patří především nejčastěji zmiňovaná stavba farního kostela sv. Bartoloměje v Německé Čermné spadající do let 1783-1784 ⁶⁾, zmínka o položení základního kamene k filiálnímu kostelu v Německé Rybné roku 1748 ⁷⁾, dostavba žamberského kostela v roce 1738 za faráře Antonína Jana Nepomuka Remka ⁸⁾, zpráva o založení kostela sv. Jakuba ve Skuhrově roku 1715 ⁹⁾, stavba kapucínského kláštera v Opočně roku 1734, jeho následné vyhoření a obnova ¹⁰⁾ a fundace pro opočenské kapucíny učiněná zdejší vrchností hrabětem Ludvíkem Colloredem rovněž z roku 1734 ¹¹⁾. Šronský s Dusílkem uvádějí dostavění kostela v Kačerově roku 1798 a vyhoření rychnovského kláštera téhož roku a výstavbu kostela ve Skuhrově rychnovským hrabětem 1799. ¹²⁾ Jánský vypráví o zřízení modlitebny, kterou si postavili „odpadlíci od katolické víry“ roku 1785 ve vsi Klášteře u Vysokého Újezdu. ¹³⁾

Vybavení interiéru církevních budov je věnován velký počet zmínek (40), z toho oltáře a zvony jsou zmiňovány 9x, varhany a sochy 3x, obrazy 4x, zbývajících 12 zmínek patří ostatnímu kostelnímu zařízení (svícny, kalichy, kazatelny, lavice, dveře atd.). Například jen v Kladské kronice se nachází 7 zmínek o pořízení či výzdobě oltářů do místního kostela v letech 1776, 1785, 1787, 1789 a 1791. ¹⁴⁾ Zbývajících dvě poznámky o oltářích obsahuje Kunvaldská kronika – v roce 1775 byl opravovány oltáře ve zdejším kostele ¹⁵⁾ a několik let poté (1783) byl pro tentýž kostel pořízen oltář nový. ¹⁶⁾ Jak je uvedeno výše, zmínky o zvonech jsou stejně frekventované jako o oltářích. Nejbohatší informace jsou opět v Kladské kronice (5 zmínek), kde byl roku 1764 pořízen zvoneček do malé věže nad kostelem ¹⁷⁾, roku 1778 se místní zvonice opravovala ¹⁸⁾ a koupen byl i zvoneček umíráček na kostelní věž ¹⁹⁾, roku 1787

byly na zvonici odstraňovány škody způsobené větrem²⁰⁾ a v letech 1791-2 byl v Kladsku přelit „velký i střední“ zvon z této zvonice.²¹⁾ Další dvě zmínky jsou u Jana Petra²²⁾ a v Kunvaldské kronice²³⁾, obě poznámky se vztahují k roku 1752 a v obou případech se jedná o rozbití zvonu z místního kostela.

V Dobrušce se zvon poškodil pádem z kostelní budovy a škodu napravil duchovní Procházka, který jej nechal na své náklady znovu vyrobit a i rozbitý velký zvon z kostela sv. Jiří v Kunvaldu byl ještě téhož roku přelit a navrácen na své místo. Jiří Daněk uvádí pouze nápis na velkém zvonu solnického kostela.²⁴⁾ Zmínky o varhanech se vyskytují ve třech kronikách. Petr s Křečkem se shodují na tom, že nové varhany pro dobrušský kostel byly koupeny v Grulichu (Králíkách) roku 1727²⁵⁾ + ²⁶⁾ a ze stejného místa pocházely i varhany zakoupené pro farní kostel sv. Bartoloměje v Německé Čermné.²⁷⁾ V Německé Čermné byla provedena roku 1791 výzdoba varhan.²⁸⁾ Pořizování soch pro místní kostel si všímají tři autoři. Socha Panny Marie a dalších světců obohatila roku 1732 dle Václava Křečka interiér kostela v Dobrušce²⁹⁾ a tatáž církevní budova byla o čtyři roky později obdarována sochou od zbožného J. Fr. Procházky.³⁰⁾ Nová kostnice v Německé Čermné byla zase roku 1776 ozdobena dvěma anděly.³¹⁾ Tři kroniky obsahují informace o vybavení místního kostela obrazovou výzdobou. Do dobrušského kostela byla pořízena křížová cesta roku 1740³²⁾, křížová cesta do kostela v Kunvaldě byla zakoupena roku 1781 až ve Vídni³³⁾ a dle zpráv v Kladské kronice byl nový kostel sv. Bartoloměje v Německé Čermné vybaven obrazy se stejnou tematikou roku 1786³⁴⁾ a jen o rok později byla tatáž budova zkrášlena nástěnnými a nástropními malbami.³⁵⁾ Zmínky o ostatní výbavě interiérů dosahují počtu 12. Kunvaldská kronika referuje o rozsáhlejší opravě místního kostela roku 1775, kdy byl vyměněn strop, opravena kruchta, pořízeny nové lavice³⁶⁾ a roku 1783 vyrobena nová kazatelna.³⁷⁾ Doslova záplava informací je v Pamětech žamberských – do zdejšího kostela sv. Václava bylo roku 1749 zakoupeno čtrnáct nových svícňů, pořízeny dvojce dubové dveře a téhož roku byl kostel obdarován lampou k velkému oltáři³⁸⁾, nové kování dveří a oken obdržel i filiální kostel v Německé Rybné³⁹⁾ atd. Pro kostel v Německé Čermné byly roku 1785 zakoupeny nové lavice⁴⁰⁾ a roku 1786 pořízena nová

kazatelna, která byla o pět let později vyzdobena.⁴¹⁾ V poslední zmínce z Petrových zápisků se dozvídáme o zakoupení šesti svíců pro dobrušský kostel v Praze roku 1725.⁴²⁾

Otázka vybavování interiéru kostelní budovy budila obvykle značný zájem autorů, což se projevilo často dosti podrobnými a informačně pestrými zápisy, zahrnujícími například i jména dárců, umělců, vydané finance atd: „*V roku 1787 z nákladu od dobrodincův France Folknera, slánského hospodářského, druhý Josef Martinec z Čermy, tito dva dali malovat v kostele svatého Bartoloměje na stropě svatou Trojici, palety ve voknách a ostatní všechno, co jest na zdi v kostele malováno. Malíř byl z Nového Města, Jakub Hanuš, a koštovalo to malování 24 zlatejch.*“ (Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 163.)

Dalších staveb se týkají tři zmínky v Kladské kronice, z nichž první pojednává o přestavbě dosud dřevěné budovy náhodského děkanství v kamennou⁴³⁾ a i další dvě referují o výstavbě kamenných objektů tentokrát přímo v místě autorova bydliště – nové kostnice roku 1775⁴⁴⁾ a kaple o dvacet let později.⁴⁵⁾ O náhradu původní dřevěné stavby trvanlivější kamennou jde i v Kodytkově zprávě k roku 1775, v tomto případě je však novostavbou pouze místní hřbitovní zeď.⁴⁶⁾ Jiří Daněk ve Starožitných pamětech pro město Solnici uvádí vztyčení kříže u místního záměčku u příležitosti jezuitské mise roku 1766.⁴⁷⁾ Poslední zmínka k tomuto oddílu se nachází v Pamětech žamberských a informuje o dokončení výstavby místního hřbitova roku 1747.⁴⁸⁾

2) *Obsazení fary (případně děkanství), příchod nového faráře, odchod či úmrtí stávajícího faráře (případně děkana).*

Této oblasti se týká celkem 44 zmínek, což představuje zhruba třetinu věnovanou v souhrnu v kronikách náboženským událostem. Potřebu vyjádřit se k tomuto podtématu pocítilo devět autorů, opačně se zachovali pouze dva

(Čížek, Vokurka), což opět dokládá značnou frekventovanost zpráv tohoto charakteru. Zmínky jsou většinou spíše stručné a geograficky se řadí převážně do lokálního horizontu (40 zmínek), který je překročen pouze ve třech případech (Uhry, Hradec Králové, Vysoké Mýto), přičemž dvě z těchto tří míst se nacházejí takřka na hranici lokálního horizontu.

Nejvíce zpráv nacházíme u Jana Petra (14) a Václava Křečka (10), v Kladské a Kunvaldské kronice je 5 zmínek a u Lukavského 4, ostatní mají 1-2 zmínky. Míra zájmu v jednotlivých kronikách k této oblasti se opět dost liší.

Největší počet zpráv představují stručné zmínky o obsazení místního kostela novým duchovním, jeho smrti případně odchodu na jiné místo, ale výjimkou není ani zmínění místního duchovního při jeho činnosti (např. svěcení nové sochy či základního kamene nového kostela nebo jeho účast při křtu v obci). Nejčastěji se objevuje děkan (23x) a to 19x dobrušský, 2x sedloňovský a 2x bartošovický, farář je zmíněn 21x a kaplan 5x. Zda je uveden děkan či farář nehraje žádnou výraznou roli neboť se téměř vždy z kronikářova pohledu jedná o místního duchovního, rozdíl je pouze v tom, že Dobruška byla sídlem děkanství, zatímco jinde byly převážně farní kostely (Žamberk, Solnice, Bartošovice, Skuhrov, Německá Čermná).

Ve čtrnácti Petrových zmínkách převažují informace o příchodu nového děkana do Dobrušky respektive o jeho smrti (10x)⁴⁹⁾, dvakrát je dobrušský duchovní uváděn při své činnosti - Jan Jindřich Junk při pořízení nové sochy do místního kostela roku 1732⁵⁰⁾ a Antonín Ceresoli u příležitosti svěcení sochy roku 1736.⁵¹⁾ Uvedeno je celkem osm osob, které tento duchovní úřad zastávali a z těchto zpráv lze v podstatě sestavit kompletní řadu dobrušských děkanů v letech 1728-1793.⁵²⁾ Vedle děkanů v Dobrušce uvádí Petr ve dvou zmínkách děkana v nedalekém Sedloňově.⁵³⁾ Hodnost faráře zmiňuje Petr 5x, z toho 3x v souvislosti s předchozím působištěm dobrušského děkana (fara v Třebechovicích, Přepychách, Hrádku).⁵⁴⁾ Zbývající dva faráři jsou uváděni

v kontextu povstání poddaných na Opočensku v roce 1732, a to konkrétně farář v Meziříčí, kde bylo jedno z ohnisek nekatolických povstalců a farář v Třebechovicích.⁵⁵⁾ Václav Křeček pocházející jako Jan Petr rovněž z Dobrušky, je na tom s obsahem svých zpráv v této oblasti velmi podobně. Ve svých deseti zmínkách jmenuje také osm dobrušských děkanů v rozmezí let 1732-1799, přičemž převážně se jedná opět o nástup do úřadu či úmrtí.⁵⁶⁾ Autor Kladské kroniky čtenáře seznamuje se třemi místními faráři působícími při kostele sv. Bartoloměje v Německé Čermné v letech 1738-1804.⁵⁷⁾ Kunvaldská kronika přináší zprávy o obsazení fary v nedalekých Bartošovicích, kde byl farní kostel pro horní Kunvald, zatímco dolní část obce spadala pod faru v Žamberku. Uvedeny jsou zde jména tří farářů (Václav Řehák, Karel Kumpošt a Ignác Hybner) mezi lety 1752-1782.⁵⁸⁾ Lukavský jmenuje dva faráře a jednoho spolufaráře (vikáře) v Solnici.⁵⁹⁾ Jediná zmínka týkající se nekatolického duchovního se nachází v Pamětech Jana Janského, který uvádí, že do nově vystavěné modlitebnice ve vsi Klášteře u Vysokého Újezda přišel roku 1785 učitel až z dalekých Uher.⁶⁰⁾ Šronský a Dusílek i Jiří Daněk věnují této oblasti po jedné zmínce. Pokračovatelé Lukavského uvádějí k roku 1796 u příležitosti křtu v obci skuhrovského faráře⁶¹⁾ a Daněk faráře v Solnici působícího zde v době jezuitské mise roku 1766.⁶²⁾ Paměti žamberské zmiňují jako místního faráře A. J. Remka, přičemž obě zprávy jsou uvedeny v souvislosti se stavbami kostela v Žamberku a Německé Rybné.⁶³⁾

3) Návštěvy kostelů, obvyklé, pravidelné pobožnosti, běžné náboženské zvyklosti.

Zprávy týkající se obvyklých bohoslužeb či běžných náboženských zvyklostí byly nalezeny pouze ve dvou kronikách (Kladská kronika 1 zmínka, Starožitné paměti pro město Solnici 1 zmínka) a v devíti chybí, což svědčí o malém zájmu upřeném všeobecně kronikáři k všedním událostem běžného života. Ani jednou se nevyskytuje poznámka o návštěvě kostela při běžné pobožnosti, obvyklého kázání atd. Obě zprávy se týkají změny pozdravu, kterou

Šmíd zařazuje do roku 1727 a Daněk o pět let později, přičemž shoda panuje v tom, že původní pozdrav „Dej Pán Bůh dobrý den“ se v této době změnil na „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus“.^{64) + 65)}

4) *Církevní slavnosti, poutě, poutě, procesí, držení křížové cesty, misijní činnost jezuitů v obci.*

Církevním slavnostem je ve sledovaných zápiscích určeno 17 zmínek, nacházejících se v textech sedmi autorů. Čtyři zbývající autory (Jana Jánského, Šronského a Dusílka, Mikuláše Čížka a M. Vokurku) naopak téma vůbec nezaujalo. Ze zeměpisného pohledu převládá lokální horizont. Nejvíce zmínek je u Petra (4) a v Kunvaldské kronice (4), u ostatních pěti kronikářů se počet zmínek pohybuje mezi 1-2.

Informace o misijní činnosti jezuitů se nacházejí v pěti kronikách. Přítomnost jezuitů (mezi nimiž nechyběl ani Antonín Koniáš) v Dobrušce na počátku roku 1751 pokládali za zaznamenání hodnou Jan Petr i Václav Křeček.^{66) + 67)} Zmíněna je jejich kazatelská činnost v českém i německém jazyce a rovněž spálení několika set kacířských knih, které vyměňovali s místními obyvateli za katolické. Svědectví o týdenním působení jezuitů v Solnici na přelomu září a října 1766, jež sestávalo z kázání a uspořádání procesí, přináší Jiří Daněk.⁶⁸⁾ V Kladské kronice se nacházejí dvě zmínky o dvoutýdenních návštěvách členů Ježíšova bratrstva v Náchodě a to v letech 1735 a 1765.⁶⁹⁾ V Žamberku strávili dva jezuitští misionáři (Koniáš a Morávek) tři týdny na jaře 1748 a po celý svůj zdejší pobyt čtyřikrát denně neúnavně kázali.⁷⁰⁾

Milostivé léto uvádějí dvě kroniky. U Jana Petra se jedná o období šesti měsíců roku 1751 (za papeže Benedikta XIV.) naplněné mnoha pobožnostmi a procesími.⁷¹⁾ Kodytko si milostivé léto poznamenal k roku 1770, trvalo pouze dva týdny a jeho příčinou bylo zvolení nového papeže.⁷²⁾

Dalším poutím, slavnostem a procesím je věnováno celkem devět zmínek v šesti kronikách (Kunvaldská kronika 3, Lukavský 2, Petr, Daněk, Křeček a Paměti žamberské 1). Kodytko má sice ve svém textu tři zmínky o poutích, používá je však pouze k datačním účelům a jako takové jsou v podstatě součástí obsáhlejších zpráv meteorologického charakteru.⁷³⁾ Autor například konstatuje, že o pouti sv. Jiří po dlouhé zimě roku 1740 přijelo duchovenstvo z Bartošovic i Žamberka do Kunvaldu na saních a sněhové závěje byly i v době poutě v Klášterci nad Orlicí. Lukavský se zmiňuje o červencové pouti v Solnici v souvislosti s místními válečnými událostmi když uvádí, že právě v době této náboženské slavnosti přišla k nedaleké vesnici Braštěcí skupinka patnácti husarů.⁷⁴⁾ Ve druhé zmínce zaznamenává tentýž autor nařízení konzistoře z roku 1748 (1749) o konání pobožností a procesí, které měly zajistit dostatečnou boží ochranu.⁷⁵⁾ Jiří Daněk roku 1784 již jen nostalgicky vzpomíná na josefínskými reformami zrušenou slavnost sv. škapulíře Panny Marie v Solnici a s ní spojené procesí a bohoslužby.⁷⁶⁾ Jan Petr uvádí procesí konané pod vedením děkana Jana Jindřicha Junka 1. května 1734 v Dobrušce, které bylo nařízeno královéhradeckou konzistoří.⁷⁷⁾ Oslavy spojené se svěcením základního kamene nového sousoší u dobrušského kostela v květnu 1735 za účasti mnoha lidí s kázáním děkana Junka popisuje Křeček⁷⁸⁾ a v Pamětech žamberských je v souvislosti s válečnými událostmi roku 1745 vylíčeno slavnostní svěcení praporu v žamberském kostele.⁷⁹⁾

5) Návštěvy významných církevních hodnostářů.

Poměrně malý počet zmínek k tomuto podtématu (10) koresponduje pravděpodobně s omezenou příležitostí kronikářů setkat se s těmito hodnostáři buď osobně nebo alespoň se zprávami o nich. Zmínky se nacházejí v šesti kronikářských textech a v pěti zbývajících (u Jana Jánského, Václava Křečka, Ondřeje Lukavského, M. Čížka a M. Vokurky) chybí. Jmenovány jsou celkem

tři církevní hodnosti – papež (5 zmínek), královéhradecký biskup (5 zmínek) a pražský biskup (1 zmínka). Zeměpisně zasahuje toto podtéma i vzdálenější oblasti nejen v Čechách (Hradec Králové, Praha), ale i v rámci monarchie (Vídeň). Nejvíce zpráv obsahuje kronika Jana Petra (3), u ostatních pěti kronik se pohybuje v rozmezí 1-2 zmínek.

Petr si učinil poznámku o návštěvě královéhradeckého biskupa Václava Františka barona Celestina v Dobrušce 17.9. 1727 za účelem vizitace⁸⁰⁾ a ve druhé zmnice informuje o úmrtí další osoby zastávající tento úřad – Jana Josefa hraběte Vratislava z Mitrovic v květnu 1753.⁸¹ Vizitaci biskupa v celém královéhradeckém kraji zachycují ve svých zápiscích v roce 1776 Šronský a Dusílek a v červnu 1798 se zmiňují o jeho přítomnosti v Potštejně a Častolovicích.⁸²⁾ Poslední zprávy o této církevní veličině obsahují Paměti žamberské, kde královéhradecký biskup oddává roku 1740 majitele žamberského panství Antonína Víta z Bubna a Litic v kostele sv. Martina v Zámrsku a povoluje také návštěvu jezuitů v Žamberku roku 1748.⁸³⁾

Osobě papeže patří dvě zmínky u Šronského a Dusílka, a po jedné u Petra, Daňka, Šmída a Kodytky.^{84)–88)} Všichni autoři shodně popisují návštěvu papeže Pia VI. ve Vídni na jaře roku 1782. O této nepochybně velmi významné události se kronikáři mohli dočíst v Krameriových vlasteneckých novinách, kde byla papežova cesta do Vídně, jeho pobyt v hlavním městě monarchie včetně bohoslužeb, setkání s významnými osobnostmi i jeho návrat do Říma poměrně zevrubně popisován. Žádný z kronikářů však tento pramen výslovně nezmiňuje. Všechny kroniky uvádějí, že papež přijel za císařem Josefem II., ale důvod této návštěvy je jim často nejasný. Například autor Kladské kroniky upřímně přiznává nedostatek informací o této události v neobvykle strohé poznámce: „Roku 1783 papež Pius přijel do Vídně k císaři Josefovi; co tam u něho řídil, to žádnéj neví.“ (Mlk II., Počiná se Kronika Kladská, s. 157.) Ještě jasněji jsou pochybnosti o smyslu papežovy návštěvy ve Vídni vyjádřeny v Kunvaldské kronice: „Svatost papežská Pius toho jména VI., papež římský, toho roku do

města Vídně k císaři osobně přijel. Jaká příčina jeho příjezdu do Vídně byla (poněvadž prv nikdy za oních časů papež tady nebyl), to žádnému hned povědomo býti nemohlo, však ale tuze se tomu příjezdu každý podívoval a rozličné domnění z toho lidé činili.“ (LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 136.)

Kronikáři tedy spíše jen konstatují to, co se odehrávalo během návštěvy a případně po ní. Např. Daněk připojuje, že po papežově odjezdu se na císařském dvoře přikročilo k náboženským reformám, a kunvaldský učitel Kodytko zase poznamenává, že vzápětí po té, co hlava katolické církve opustila Vídeň, spatřil světlo světa patent o zrušení klášterů. Šronský s Dusílkem připojují poznámku o papežově smrti (Pius VI.) roku 1794 ve francouzském zajetí.

Posledním církevním hodnostářem, jenž se ve sledovaných kronikách vyskytuje, je pražský biskup, jemuž je věnována jediná zmínka v Kladské kronice. Autor kroniky Johan Šmíd zmiňuje jeho návštěvu přímo v místě svého bydliště v Německé Čermné roku 1765, kde biskup dle autorova tvrzení biřmoval velký počet osob.⁸⁹⁾

6) *Víra v existenci božích zázraků.*

Tato oblast je hned po obvyklých bohoslužbách zastoupena v kronikách nejméně – pouze 3 zmínky ve dvou kronikářských textech, u zbývajících devíti autorů zprávy tohoto obsahu chybí (nebyly zahrnuty poznámky o božím trestu, různá znamení, ...). Geograficky patří dvě zmínky do lokálního horizontu a dějištěm jednoho zázraku je Hradec Králové. Dvě zprávy nacházíme u Ondřeje Lukavského, Jan Jánský má ve svých zápiscích jedinou zmínku.

Jako zázrak nebo alespoň nevysvětlitelný jev lze označit příběh, který se odehrál roku 1768 v Opočně. Jan Jánský uvádí, že do oltáře kostelíka U Matky boží uhodil blesk a mezi autorem a jeho synem, kteří se právě zdržovali ve svém nedalekém domě, prolétly kameny z kostelíka přesto, že dveře domu byly

zavřené, jim se však naštěstí nic nestalo.⁹⁰⁾ Událost obsažená v kronice Ondřeje Lukavského se již zcela bezpochyby řadí mezi zázraky. Je uváděna v souvislosti s válečnými událostmi a jako zachránkyně města Solnice před pruským útokem je zde označována Panna Marie. Tato v barokní době velmi oblíbená svěťice zasáhla ve prospěch města údajně proto, že na slavnost sv. škapulíře v Solnici se toho roku dostavilo právě kvůli válečným událostem málo lidí z okolí. Panna Marie zabránila pruskému útoku na město tím, že útočníkům vnukla mylné přesvědčení, že ve městě zuří velký požár. Autor uvádí, že sice u lesa nad městem se rozložilo císařské vojsko, ale pro svůj malý počet rozhodně nebylo schopno zabránit dobytí města nepřitelem a tak zásluha o jeho záchranu patří jednoznačně Matce boží.⁹¹⁾ Na jiném místě se Lukavský zmiňuje o podivném a nevysvětlitelném otřásání věže kostela sv. Klimenta v Hradci Králové v březnu 1756, v čemž autor spatřuje boží zásah a předzvěst sedmileté války.⁹²⁾

Poznámky:

1. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 134.
2. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 164.
3. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 129.
4. Tamtéž, s. 128.
5. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 151.
6. Tamtéž, s. 157.
7. Pž, s. 48.
8. Tamtéž, s. 28.
9. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 89-90.
10. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 130.
11. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 130-131.
12. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 110, 111.
13. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 115.
14. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 156, 157, 160, 161, 164, 165.
15. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 55.
16. Tamtéž, s. 142.
17. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 154.

18. Tamtéž, s. 155.
19. Tamtéž, s. 162.
20. Tamtéž, s. 160.
21. Tamtéž, s. 164.
22. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 129.
23. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 40.
24. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 24.
25. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 128.
26. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 6.
27. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 151.
28. Tamtéž, s. 164.
29. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky s. 11.
30. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 133.
31. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 156.
32. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 156.
33. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 134.
34. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 160.
35. Tamtéž, s. 163.
36. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 55.
37. Tamtéž, s. 142.
38. Pž, s. 49.
39. Tamtéž, s. 50.
40. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 163.
41. Tamtéž, s. 158, 165.
42. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 129.
43. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 149.
44. Tamtéž, s. 155.
45. Tamtéž, s. 163.
46. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 55.
47. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 30.
48. Pž, s. 47.
49. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 129, 156, 157, 176, 177.
50. Tamtéž, s. 133.
- Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 12.
51. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 133.

52. Jan Jindřich Junk 1728-1735, baron Antonín Ceresoli 1735-1742, Schmiderský 1742-1752, Ludvík Václav Sýkora 1752-1753, Josef Antonín Kilinger 1753-1768?, Jan Josef Řehák 1768-1790, Antonín Franc 1790-1793, Josef Macháček od 1793).
53. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 129, 156.
54. Tamtéž, s. 156, 176, 177.
55. Tamtéž, s. 140, 149.
56. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky s. 16, 17.
57. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 150, 151, 153.
58. LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 40, 50, 55, 134, 154.
59. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 99.
60. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 115.
61. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 107.
62. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 30.
63. PŽ, s. 28, 48.
64. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 149.
65. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 24.
66. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 167.
67. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky s. 15-16.
68. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 30.
69. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 149, 152.
70. PŽ, s. 47-8.
71. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 168.
72. LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 45.
73. Tamtéž, s. 37, 150.
74. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 71.
75. Tamtéž, s. 86.
76. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 43.
77. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 130.
78. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky s. 12.
79. PŽ, s. 36-7.
80. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 128.
81. Tamtéž, s. 172.
82. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 103, 110.
83. PŽ, s. 28-9, 47-8.
84. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 106, 111.
85. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 175.

86. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 42.
 87. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 157.
 88. LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 136.
 89. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 153.
 90. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 111.
 91. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 73-4.
 92. Tamtéž, s. 87.
-

VÁLEČNÉ UDÁLOSTI

Líčení válečných událostí stojí u kronikářů bezkonkurenčně a s velkým náskokem na prvním místě před všemi ostatními tématy. Celkový počet zmínek je 215, počet slov k tématu 23.151, což představuje 31,8% k celku všech témat, tedy téměř třetina textu každé kroniky. Důvodem obrovského rozsahu zpráv zabývajících se válečnými událostmi je na prvním místě bezesporu sama doba 18. století, v níž autoři žili a psali své zápisky a také okolnost, že české země a východní Čechy zvláště byly těmito konflikty přímo zasaženy. Od nástupu Marie Terezie na trůn se tato oblast stala dějištěm bojů války o rakouské dědictví (1740-1748) a o pouhých osm let později války sedmileté (1756-1763) a ušetřena nezůstala ani při pruském vpádu v letech 1778-9.

K tématu válečné události se vyjadřuje deset autorů z jedenácti. Ve třech kronikách (Paměti žamberské, Ondřej Lukavský ze Skuhrova, M. Vokurka ze Žamberka) stojí svým rozsahem líčení válečného dění na prvním místě před ostatními tématy. Válečné dění zasahovalo bezprostředně a často velmi bolestně do mnoha oblastí lidského života a této skutečnosti odpovídají většinou velmi obšírné zprávy podrobně popisující zejména události odehrávající se v blízkém dosahu autorova bydliště (průchody vojsk obcí, ubytování vojáků, odvody daní, potravin i řádění armády v obydlích místních sousedů, taktéž škody způsobené

Nejčtenější a nejrozsáhlejší zmínky obsahují Paměti žamberské (78,8%). Zprávy z období válek o rakouské dědictví jsou zde velmi podrobné včetně vyjmenování řady blízkých i vzdálených geografických lokalit i soudobých významných osobností, mezi nimiž čelní pozici zaujímají vojenští velitelé různých hodností, většinou ti, jejichž pluky či oni osobně procházeli Žamberkem, případně se zde na kratší či delší dobu ubytovali. Stěžejní část své kroniky věnuje popisu válečného dění i kantor Ondřej Lukavský ze Skuhrova (62,9%), který rovněž velmi obsáhle líčí především dění odehrávající se v jeho bezprostředním okolí a nedalekém městečku Solnici. Podstatně méně, ale stále ještě nadprůměrně se tímto tématem zabývá Mikuláš Vokurka ze Žamberka (32,4%). Dalších šest autorů tomuto tématu věnuje zhruba 1/5 svého textu (tedy vzhledem k průměru obvyklou pozornost) – Jan Jánský z Opočna (17,4%), Václav Křeček z Dobrušky (15%), Jan Petr z Dobrušky (16,8%), Jan Šronský a Josef Dusílek (22,4%), Starožitné paměti pro město Solnici (24,8%) a Kladská kronika (16,9%). Nepatrný zájem jeví Antonín Kodytko (7,1%) a v kronice Mikuláše Čížka ze Žamberka nenajdeme k válečnému dění jedinou zmínku.

Téma je rozděleno do sedmi podtémat – 1. místní i vzdálené válečné dění, 2. kontribuce, daně, příprahy, 3. pobyty vojsk a jejich vyživování, stížnosti na rabování atd., 4. škody způsobené vojsky na úrodě a hospodářském zvířectvu, 5. odvody civilního obyvatelstva k vojsku, do zeměbrany, dezerce, 6. stavba vojenských pevností, 7. popisy příslušníků cizích armád (jejich oděv, zvyky, stravování).

Obsahové hodnocení jednotlivých podtémat:

1. Válečné dění – místní i vzdálené (tažení, ležení, vojenské tábory):

a) válka o rakouské dědictví 1740-1748,

Kodytko věnuje válečnému dění tohoto období tři zprávy. V první popisuje vpád Prusů do Čech, Slezska a Moravy v roce 1741, obsazení knížectví Javorského, Svídnického a Kladska a povšechně se zmiňuje i o škodách způsobených pruským vojskem.¹⁾ Ve druhé zmínce čerpá již kantor převážně ze svého okolí když uvádí, že roku 1743 přišli na pomoc Marii Terezii Rusové, kteří přezimovali v Kunvaldu, pak byl uzavřen mír.²⁾ K válečnému dění se Kodytko vrací až o tři roky později vylíčením pruského vpádu na české a moravské území a rovněž zde uvádí, že do Čech vtrhli i Francouzi a ovládli Prahu, protože byl s Prusy uzavřen mír a královské vojsko se obrátilo proti francouzskému vetřelci, pak byl uzavřen mír na sedm let.³⁾ Malý Kodytkův zájem o válečné dění je zvláště zarážející uvědomíme-li si, že žil v oblasti s častými průtahy vojsk obou armád nedaleko Žamberka, kde farář Remek tyto události podrobně popisuje, ale vysvětlitelný snad tím, že v tomto období nemohl autor čerpat ze svých vlastních zážitků, ale pouze ze svědectví starších osob, neboť se narodil roku 1746. Zřejmě z podobného důvodu se ani jednou nezmiňuje o sedmileté válce, kdy byl ještě chlapcem. O tom, že kantor nesledoval válečné dění příliš pečlivě svědčí i nepřesnosti v letopočtech vyskytující se v jeho poznámkách. Výhradně válkám o rakouské dědictví patří tři poměrně obsáhlé zprávy týkající se vojenského dění zaznamenané kronikářem Vokurkou. Vokurka popisuje vpád pruské armády roku 1741 do Čech a její další postup směrem k Hradci Králové, Chlumci nad Cidlinou a dále do Boleslavského kraje.⁴⁾ Další zmínka vypráví o neúspěšném vpádu Sasů na Moravu a boje u Skutče mezi pruskou armádou a císařskými vojsky vedenými Karlem Lotrinským, pokračuje ovládnutím Kladska Prusy, zmiňuje i Francouze v Praze a bavorského knížete jako nového českého krále.⁵⁾ K roku 1743 klade tentýž kronikář počátek války mezi Marií Terezií na jedné a panovníkem francouzským, sardinským a španělským na druhé straně.⁶⁾ Kladská kronika obohacuje informace o slezských válkách třemi zprávami, v nichž líčí první a druhý pruský vpád do Čech a krvavou bitvu u Čáslavi, kde ztráty na lidských životech vyčísluje na pruské straně na 24 tisíc a na císařské na 8 tisíc.⁷⁾ Velmi podrobně líčí události válek o rakouské dědictví i Ondřej Lukavský, který se

zabývá především děním v blízkém okolí svého bydliště – vedle Skuhrova i opočenským a solnickým panstvím, ale značnou pozornost věnuje i vzdálenějším oblastem a to zejména v obdobích, kdy okolí jeho bydliště bylo přímých válečných operací ušetřeno. Zmiňuje se například o dobývání Slezska Prusy, jejich příchodu do Čech a obsazení velké části českého území až po Jindřichův Hradec a Prahu pruským vojskem, je informován o přítomnosti Francouzů a Bavorů v Praze, ročním pobytu Francouzů v hlavním městě, dobývání Bavorska královským vojskem a jeho dalších bojích s Francouzi u Rýnu. Věděl rovněž o neúspěšných bojích části pruské armády na Moravě, střetu obou znepřátelených stran u města Nisy, příchodu Chorvatů do Čech na obranu hranic proti Prusům z důvodu zaneprázdněnosti hlavních sil královské armády boji mimo české území proti Bavorsku a Francouzům atd.⁸⁾ Zvláště podrobně a s velkou účastí zaznamenává drtivou porážku královského a saského vojska u Hlohova i velké ztráty na životech, které si vyžádala (str.62-3): „... *všecken lid celé armády tak tuze dohromady jsou sehnali a srazili, že téměř chlap na chlapu a muž vedle muže stáli. Však ale vidouce a spatříce jich ten ukrutný a bohaprázdny pohan, který snad nejináče nežli s d'ábelskou mocí svůj takový kvalt nad nimi provozoval, ihned na armádu královskou s prudkým ohněm dorážel a přihádal a tu teprvej vojsko brandenburské spolu k nim s připojenými sedláky slezskými ze všech stran jako nějaké stojící lesy se vyvalovalo a vycházelo.*“ (Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukařského, s. 63). Jak dokládá tento úryvek i mnoho dalších míst v Lukavského zápiscích, nazývá skuhrovský kantor pruského krále nevybíravými a hanlivými přízvisky jako např. lítý pohan, mlsný kocour nebo dokonce d'ábel.

b) sedmiletá válka 1756-1763,

Událostem sedmileté války věnuje Johan Šmíd šest zmínek. První tři pojednávají o bojích o Vratislav mezi Prusy a císařským vojskem pod vedením generála Berga datovaných do roku 1757, dále o šestidenním pruském obléhání Hradce Králové a obsazení Kladska císařským vojskem v červenci

1760, které však dle podmínek mírové smlouvy z roku 1763 bylo opět vráceno do pruských rukou.⁹⁾ Další dvě zprávy v Kladské kronice se týkají města Svídnice, které bylo roku 1761 dobyto císařskými vojáky a hned následujícího roku se dostalo znovu do držení Prusů.¹⁰⁾ Prostřednictvím Šmídových zápisků se dozvídáme i o pochodu Prusů přes Trutnov k Hradci Králové a jeho částečném vypálení roku 1762.¹¹⁾ Rovněž Lukavského rozsáhlé zápisky obsahují informace o sedmileté válce. Kantor zahajuje líčení obsazením Saska pruskou armádou v roce 1756 a dále se zabývá pohybem Prusů na českém území, jejich boji s královskou armádou v tomto i následujících letech až do roku 1762 (např. u Čáslavi, v Praze, slezské Svídnice a Vratislavi atd.).¹²⁾

c) pruský vpád 1778-1779,

Pruskému vpádu v souvislosti s válkou o bavorské dědictví je v Kodytkových zápiscích věnováno nejvíce pozornosti pravděpodobně proto, že autora zastihla v dospělém věku. Začíná přípravami na válku pozorovatelnými již v září 1777 (skupování koní atd.) a pokračuje vstupem jedné pruské armády do Broumovska na jaře 1778, kde setrvala do podzimu téhož roku a potom odtáhla a dále zprávou o zimních operacích císařského vojska v Kladsku (např. zajetí 700 Prusů u Bystřice, ...).¹³⁾ Jiná zmínka se týká druhé pruské armády vtrhnuvší do Čech přes Sasko, která operovala ve dvou českých krajích (Boleslavsko, ...). Kodytko dále uvádí, že válka trvala do dubna následujícího roku, dobytá území v Kladsku byla opět vydána Prusům, uzavřen mír a uzavírá tvrzením, že „tou wojnou se nic nevyřídilo“.¹⁴⁾ Šronskému s Dusílkem dovolilo časové rozpětí jejich zápisků vyjádřit se pouze k tomuto válečnému konfliktu, činí tak dvěma zmínkami, které začínají uvedením přesného data vstupu pruských vojsk na české území (22.7. 1778) do oblasti pod Krkonošemi a pokračují situováním polohy císařské armády poblíž Jaroměře a konstatováním, že obě armády strávily plných šest týdnů stáním proti sobě v těchto polohách, dále líčí následný ústup Prusů do Slezska, střet u kladské Bystřice atd.¹⁵⁾ Poměrně podrobné poznámky o počátku války i jejím dalším průběhu obsahuje

Kladská kronika, jejíž autor si zapsal, že „náš“ pruský král překročil se svým vojskem českou hranici 5.7. 1778 v 7 hodin ráno, usídlil se na náchodském zámku a odtud táhl dále do vnitrozemí, do Slezska a Kladska se Prusové vrátili toho roku v měsíci říjnu.¹⁶⁾

d) další válečné konflikty (válka s Tureckem, válka s Francií).

Důvod poměrně malého počtu zpráv k válečným konfliktům odehrávajícím se od poloviny 80. let 18. století lze spatřovat v tom, že ve většině sledovaných kronik již toto období není obsaženo (Kunvaldská kronika, Paměti žamberské, Kronikářské Zápisky Ondřeje Lukavského, Paměti Jana Jánského z Opočna, ...).

K roku 1788 si Johan Šmíd poznamenal začátek válečného konfliktu mezi císařem Josefem II. a ruskou carevnou s Tureckem a bývalý kantor si všiml i jeho ukončení o tři roky později a poznamenává, že císař Leopold uzavřeným mírem ztratil vše, co rakouská vojska v rámci konfliktu vybojovala.¹⁷⁾

Šmíd píše o i hrozbě dalšího konfliktu mezi Pruskem a habsburskou monarchií v roce 1790, kdy armády obou mocností stály proti sobě na hranicích od poloviny května do konce července.¹⁸⁾

Pouze kusá poznámka informuje k roku 1791 o začátku revoluce ve Francii v Kladské kronice.¹⁹⁾

2. Nucené dávky (magacíny), daně, tažné zvířectvo k příprahům k potřebám vojska, bonifikace.

O odvodu velkých peněžních platů a dalších dávek za válek o rakouské dědictví mluví Kodytko a mnohem podrobněji se zmiňuje o odvodech obilí,

mouky, krmiva pro koně za „bramborové války“, přímo z Kunvaldu se odvádělo celkem 95x a to vždy několik fůr, mimo těchto surovin převáželi Kunvalďané i nemocné vojáky.²⁰⁾ O něco později kantor vyčísluje bonifikace obdržené jako náhradu za odvody, převozy atd. za 1 rok trvání této války ve výši 1912 zl. 8 kr.²¹⁾ Podobně si stěžují na vysoké kontribuce i Šronský s Dusílkem.²²⁾ Na vysoké daně uložené Prusy městu Opočnu v roce 1741 si naříká Jan Jánský a zmiňuje se i o odvodech za sedmileté války, jinde zase v podobném duchu uvádí, že za válek o rakouské dědictví i sedmileté války musely být odváděny tak vysoké magacíny a daně, že mnozí lidé „přicházeli na žebrotu“.²³⁾ Dávky sestávající z ovsa, žita, mouky a sena, směřovaly v listopadu roku 1741 z Dobrušky jak k císařskému, tak pruskému vojsku.²⁴⁾⁺²⁵⁾ Nad velkými daněmi a dárkami odváděnými hned na počátku sedmileté války, které musely být za královským vojskem dodávány až do Broumova, běduje Jiří Daněk ze Solnice.²⁶⁾ Autor zde uvádí svůj podíl, kterým přispěl jako kožešník a místo peněz odevzdal tři kůže na kožich, štucl, tribovou čepičku a kožené punčochy a později musel zaplatit ještě 29 krejcarů. Daněk zde také kritizuje představitele svého rodného městečka, kteří se dle něho neštíteli využít této příležitosti a při výběru daní v obci se sami obohacovali. Na jiném místě solnický kožešník informuje o vymáhání peněz Prusy pod pohrůžkou rabování v Novém Městě, Náchodě a Broumově.²⁷⁾ V Pamětech žamberských se zmínky o kontribucích pro vojsko vyskytují velmi často, mluví se zde například o velkých problémech, které tyto dávky vyžadované v neúměrné výši lidem způsobovaly.²⁸⁾ Roku 1742 odváželi žamberští měšťané futráže (krmení pro koně) pro pruské vojsko do Dobrušky, Nového Města nad Metují i dalších míst a měsíční dávky odváděné Prusům do Kladska téhož roku pod pohrůžkou rabování činily 32 zl. na jednoho usedlého.³⁰⁾ Na vysoké daně vymáhané v Čechách Prusy si stěžuje rovněž Ondřej Lukavský, tentokrát se jednalo o daně vybírané po čtyři měsíce roku 1740 v měsíční výši 9 zl. na jednoho usedlého.³⁰⁾

3. Pobyty vojsk a jejich výživa, rabování vojáků v obydlích místních obyvatel – škody, ublížení na zdraví.

Zmínky o pobytech vojsk obou znepřátelených armád v místě autorova bydliště či jeho okolí jsou v kronikách velmi časté a stejně tak vyjmenování povinností spojených s vyživováním ubytovaných vojáků. Tak například ve Vamberku dostali za válek o rakouské dědictví o vánočních svátcích nehezky dárek v podobě 168 dragounů i s koňmi, pro něž museli měšťané ve svátečních dnech zhotovovat nové žlaby a připravovat krmivo a prodělečná byla rovněž výživa vojáků ubytovaných v měšťanských domech.³¹⁾ V Německé Čermné a okolí pobývalo od prosince 1761 do března následujícího roku ruské vojsko (kozáci), které se odsud na jaře vydalo na dlouhý pochod do své domoviny.³²⁾ V červenci 1735 muselo město Dobruška i s okolím pojmout velký počet ruských vojáků procházejících přes české území do říše, kteří zde byli rovněž živeni a lidé jim museli dodávat například i velké množství dřeva na otop, krmivo pro koně atd.³³⁾⁺³⁴⁾ Na polích kolem Dobrušky tábořili v blíže neurčeném období roku 1741 královští husaři a tamtéž se usídlilo v listopadu téhož roku i 400 husarů pruských.³⁵⁾⁺³⁶⁾ A ani v dalších válečných letech nebyla o pobyty vojsk ve městě nouze – bydleli zde mušketýři³⁷⁾, ale i Chorvaté a Rusové.³⁸⁾ Dokonce ani v dobách míru nebyla Dobruška a její obyvatelé ušetřeni vojenské přítomnosti, po celé dva roky 1751-2 zde sídlila kompanie královských dragounů.³⁹⁾ Hned na počátku války v roce 1741 způsobili Prusové v Čechách dle solnického kožešníka Daňka „mnoho těžkostí“ a již první válečnou zimu přezimovalo v tomto malém podhorském městečku královské vojsko.⁴⁰⁾ O zimním táboření ruského vojska na území Čech i Moravy se nacházejí zmínky rovněž v kronice kožešníka Daňka ze Solnice.⁴¹⁾ Vůbec nejvíce informací o průtazích a ubytování vojsk obou znepřátelených stran je obsaženo v Pamětech žamberských. Všechny tyto zmínky není možné do této práce kompletně zahrnout, uvedeny budou proto pouze některé z nich. Tak například v roce 1741 bylo v Žamberku ubytováno šest kompanií rakouského vojska a o něco později zde delší dobu pobývala jedna kompanie pod vedením barona Tonvalda, který si

jako jeden z mála velitelů dokázal získat přízeň autora kroniky faráře Remka a byl jím ohodnocen jako dobrý katolík.⁴²⁾ Pruské vojsko tábořilo v Žamberku poprvé v prosinci 1741 a to po dobu čtyř týdnů.⁴³⁾ Remek jako farář nebyl vůbec ubytování vojsk ušetřen, naopak faru si jako vhodné sídlo vybírali velitelé, kteří často pořádali pohoštění pro více osob, což se žamberskému faráři nejednou pěkně prodražilo. Remkovi trable jsou velmi plasticky popsány například v následující ukázce: „*Do fary chtíc neb ne s neobyčejným kvaltem položil se jeden jejich officír adjutant lajtnant se svými 6 koňmi; farářovi koně museli z maštale pryč, které zatím v bližších vesnicích a někdy za zámkem ve dvoře přechovávati musel. Žádné tu prosby platné, žádné tu outrpnosti nebylo; světlo a dříví farář dávat musel, celé takřka noci v peci hořelo, celé noci vojsko s rapporty a korrešpondencemi od officíra toho, jenž Westphal přijmením se nazýval, do fary a z fary vbíhalo a vybíhalo, tak že ani farář ani kaplan pro hluk vyspati se za ten čas nemohl.*“ (Paměti žamberské, s. 30.) Nebo jinde: „*Na tom však dost nebylo, druhého dne všickni ti officíři jejich odpoledne se sběhli, a až do 10 hodin před půlnocí u mě jedli a pili, a tak opět nemalou outratu mně učinili.*“ (Paměti žamberské, s. 32.) Remka jako katolíka a duchovního velmi pobouřilo, když byl přinucen ubytovat na faře Žida, který se staral o zásobování pruského vojska: „*Leta 1742, dne 21. ledna na poručení toho adjutant lajtnanta musel farář dokonce žida z Berlína, jenž lifrantem jejich byl (od místa k místu mu lidí firšpan dávat museli), nocleh zde na faře, a přeležení dáti, a jemu postel opatřiti, kterážto věc snad, co v Žamberku fara farou býti počala, se nepřitrefila.*“ (Paměti žamberské, s. 30). Pro Žamberk výjimečná byla návštěva samotného nejvyššího velitele císařských vojsk Karla Lotrinského v prosinci 1744, ubytován byl v žamberském zámku.⁴⁴⁾ Rovněž v kronice Ondřeje Lukavského je obsaženo značné množství zpráv o pobytech vojsk, uvedeny budou pouze některé příklady. V roce 1743 přezimovali zřejmě přímo ve Skuhrově Chorvaté, kteří v květnu toho roku opustili svá ležení a vydali se bránit hlavní město a na podzim téhož roku snědli královští vojáci tábořící na opočenském panství vše, na co přišli.⁴⁵⁾

Přítomnost velkého počtu často hladových či otřesnými válečnými zážitky zdivočelých vojenských hord s sebou nesla řadu výstřelků, krádeží, ublížení na zdraví atd., kterým byli místní obyvatelé dle svědectví kronikářů bohužel až příliš často vystaveni. O ruských kozácích, doprovázejících Prusy při jejich výpadu k Hradci Králové roku 1762, se autor Kladské kroniky nelichotivě vyjadřuje, že „zle zacházeli s lidmi“.⁴⁶⁾ Jánský uvádí, že při osmidenním pobytu v Opočně napáchali Prusové místním značné škody krádežemi šatstva, peřin a dalšího vybavení domácnosti.⁴⁷⁾ Křeček píše ve velmi obsáhlých zmínkách o problémech dvou dobrušských ševcovských cechmistrů, kteří neprozřetelně provokovali pruského vojáka, jenž byl ubytován v domě jednoho z nich, neuváženými řečmi a vyhrůžkami napadením pruských vojáků ve městě. Za to čekal oba výslech a jednoho z nich věznění, z něhož se mu podařilo nakonec uniknout otvorem ve střeše. Petr připojuje, že pruský voják byl dotčen nejen nevhodnými řečmi, ale rovněž tím, že mu nebylo nalito pivo.⁴⁸⁾⁺⁴⁹⁾ Nelehkou cestu ševcovského mistra Brože ze zajetí na svobodu dokládá následující ukázka: „*Až v příhodným čase vyhlédl si, když voják u trativodu stál, děvečka dobytek spravovala, voják s ní rozprávěl. Mikoláš Brož hleděl svý příležitosti, vylezl hajzlíkem na stáj a vylomil kus střechy tady do ulice a prch.*“ (Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 160.) Druhou zimu války o rakouské dědictví pobývala v Solnici uherská pěchota (chorvatští panduři), kteří si počínali krajně nevybíravě a surově a „*kradli, lidé mučili na hoře mlynáře i s dítkama života zbavili, po tom mordu 5 jich rozstřílovali za stodolami, co jde k Ještětícům. Nedej bože víc takové těžkosti.*“ (Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 31.) Daněk vzápětí pokračuje dalšími stížnostmi na počínání Prusů v Čechách i na Moravě (krádeže, odvody lidí atd.), ale i Francouzů, kteří byli příčinou mnohého strádání Pražanů.⁵⁰⁾ Po sedmítýdenním pobytu v jednom východočeském městě v roce 1778 zanechali Prusové po sobě hotovou spoušť, mrtvolý svých vojáků nechávali ležet v domech nebo je házeli do studen, také zdechlin koní bylo všude plno a tato zkažená voda a zápach byly příčinou dalších nemocí.⁵¹⁾ Jako nejhorší část pruského vojska, s níž přišel během války osobně do styku, označuje žamberský farář Remek pěchotu od regimentu prince

Leopolda Desavského, která procházela městem v dubnu 1742.⁵²⁾ Žamberské obyvatelstvo židovského původu si hodně vytrpělo pro změnu od uherských vojáků, kteří je považovali za pruské donašeče a dle toho s nimi také nakládali - běžné byly krádeže jejich majetku, ale i ponižující vodění na provaze.⁵³⁾

K nejotřesnějším zážitkům zaznamenaným ve sledovaných kronikářských textech bezesporu patří vypálení moravského městečka Šildberku Prusy roku 1744. Pruskému řádění, rabování a vysokým daním se zde postavili na odpor ozbrojení sedláci, což útočníky rozlítlo natolik, že městečko obklíčili a zapálili a vedle ozbrojených sedláků zde uhořel i mnohem větší počet obyčejných civilistů. Hrůzy, které zde byly spáchány, dostatečně vystihuje následující ukázka: „... *na třech místech zapálili, městečko obstoupili, a kromě těch bojovníků selských, jichž na pár set bylo, více a mnohem větší sumu obyvatelů Šildberských s městečkem na prach a popel spálili. Posledně 4 sedláky na vrata u jisté stodoly oběsili, kde syn svého vlastního otce musel oběsiti, a katem jeho býti.*“ (Paměti žamberské, s. 34.) Snad ještě více než na Prusy nařiká farář Remek nad chováním uherských vojáků: „... *a přišli sem ještě mezi ti Lothrinské zde zůstávající od téhož Julajského regimentu na poledne 3 batailliony uherské pěchoty a zůstali zde přes noc, kde více lid s nimi vystál, než aby jiní snad 1 měsíc zde byli.*“ (Paměti žamberské, s. 36.) Všeobecně se samozřejmě u sledovaných kronikářů objevují sympatie ke „královskému“, „rakouskému“ či prostě „našemu“ vojsku, což lze dobře doložit například jejich postojem k výsledkům jednotlivých bitev. Přesto však tento jejich postoj byl často vystaven nelehké zkoušce při konfrontaci s hrubým chováním vojáků „naší“ armády, které nebylo často o nic lepší než počínání příslušníků nepřátelských vojsk. Toto dokládají například následující dvě zajímavé ukázky: „*Dne 1. září (1745). Od toho dne ještě na pokoji lid nebyl s futražírováním, nýbrž vojsko rakouské, ne jako přítel, ale jako nepřítel s lidem zacházelo; nejen seno, ale i oves, ječmen, a co jim k libosti bylo, po vesnicích sami s patra neb přístodolka (když zámky odtloukli) házeli, mlátili, a nevymluvitelné škody i s krádeží dobytka jak koňského tak kravského, a jen co se opozdilo, veřejně prokazovali, aniž více mezi tím vojskem bázeň, nýbrž svoboda, jako by jeden*

druhého se nic nebál, se nacházela. “ (Paměti žamberské, s. 43.) Nebo ještě lépe: *„To futražírování konec svůj vzalo, když skoro již zde vůkol nic nebylo; ani snad ještě konec by se byl nestal, kdyby Prajzové 12tého téhož v Rokytnici tu nezbednou rakouskou chasu nebyli přeplášili, kde na tom futražírování 25 vojáků rakouskech a koňů tuplovaně zajali, a ssebou do Kladska vzali.* “ (Paměti žamberské, s. 43.) Žamberský kaplan Václav Doušek, který bydlel v Bartošovicích, se stal dvakrát obětí řádění pruských vojáků, jednou byl poškozen pouze na svém majetku, podruhé však byl v sázce i jeho život, neboť pruští vojáci po něm neváhali vystřelit.⁵⁴⁾ Když byli Prusové v roce 1743 donuceni ustoupit z Pardubic, zničili zde všechny zásoby potravin, které nemohli vzít s sebou a v tomtéž roce zlikvidovali královští vojáci ubytování na opočenském panství mnoho plotů, stodol a dalších hospodářských stavení.⁵⁵⁾ Ve svém důsledku lze za utrpení způsobené válkou snad považovat i strádání uprchlíků z opočenského panství, kteří z náboženských důvodů dle svědectví skuhrovského kantora opouštěli v letech 1743 a 1744 své dosavadní domovy a prodali veškerý svůj majetek jen proto, aby následovali pruské vojsko do „zaslíbené země“. Již ve Slezsku však jejich naivní očekávání doznalo vážné trhliny, když zde byli tito nebožáci okrádáni. Někteří se po této zkušenosti vrátili zpět do Čech a ti ostatní pokračovali až do Pruska, kde byli usídleni v nehostinných hornatých oblastech a odsouzeni k lopotné dřině a živoření.⁵⁶⁾ Lukavského text obsahuje vůbec mnoho stížností na škody způsobené vojáky lidem v okolí (Opočně, Solnici, okolních vesnicích) na majetku i úrodě. Lukavský nejednou dokazuje, že je o počínání vojáků skutečně dobře spraven, například kritikou pasivity a chování královského vojska tábořícího kolem Hradce Králové v roce 1745: *„V jejich logru a bydlení o žádný bitvě slyšeti nejni, nýbrž samý muziky a tanec, hry a užralství slyšeti a viděti jest. Tam, kde jsou všechno v nic uvedeno jest, tak že po ničemž památky nejni, tamodtud vyjíždějí na futráže až sem do našich hor, tak že po Krulích po Kunštát všechny sena jsou vyvezli a jednomu každému v tom kraji pobrali.* “ (Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 77.) Tento výčet stížností a nářků vybraný ze sledovaných kronik není úplný, avšak z důvodu nedostatku prostoru a zejména

zachování alespoň jisté míry přehlednosti, není možné zde všechny tyto zmínky uvádět.

4. Škody způsobené vojsky (na úrodě, hospodářském zvířectvu)

Škody způsobené na úrodě, ať již jejich příčinou byl samotný pohyb méně či více početných vojsk, jejich táboření v polích, záměrné zničení, aby se nestaly kořistí nepřátelské armády či sklizení vojáky k jejich vlastní potřebě, se vyskytují u všech autorů píšících o válečných událostech. Rovněž domácí zvířectvo válkou velmi trpělo a jeho řady ve stájích místních obyvatel v jejím průběhu značně prořídly. Zabavován byl jednak hovězí dobytek, který sloužil k obživě věčně hladových válečníků, ale také koně, využívání převážně jako tažná zvířata.

Škody na úrodě se velmi citelně dotýkaly úrovně lidského života a to byl jistě důvod poměrně velkého počtu zmínek tohoto obsahu ve sledovaných kronikářských textech. Kodytko se zmiňuje o blíže nespecifikovaných škodách na území Čech i Moravy způsobených pruským vojskem za válek o rakouské dědictví i za války bramborové.⁵⁷⁾ V červenci 1758 pochodovala královská armáda proti Prusům na Moravu skrz pole plná dozrávajícího obilí a téhož roku spálil generál Laudon v očekávání pruského útoku v okolí Opočna obilí a dříví.⁵⁸⁾ V polích okolo Dobrušky ničil v roce 1735 úrodu velký počet tábořících vojáků a v roce 1741 královští husaři.⁵⁹⁾ O škodách způsobených Prusy v roce 1778 v prostoru od Solnice až po Nové Město a Náchod vypráví ve svých zápiscích Jiří Daněk.⁶⁰⁾ Rovněž Šronský s Dusílkem potvrzují zhoubné důsledky přítomnosti nepřátelských vojsk na polích atd.⁶¹⁾ Stejně se vyjadřují i další lidoví kronikáři.

Podobné pohnutky jako u poškození úrody vedly kronikáře i k zaznamenávání ztrát domácího zvířectva. Svědectví o odehnání dobytka a koní

Prusy z Moravy přes Čechy do Slezska za válek o rakouské dědictví podává autor Kunvaldské kroniky ⁶²⁾ a rovněž žamberský farář Remek. ⁶³⁾ K dalším ztrátám domácího zvířectva docházelo za bramborové války už tím, že obyvatelé ve strachu před pruským vojskem utíkali i se zvířaty do lesů, který následkem toho často hynul. ⁶⁴⁾⁺⁶⁵⁾ V roce 1758 sebrali Prusové ve vsích poblíž Opočna mnoho dobytka. ⁶⁶⁾ V roce 1763 Jánský uvádí, že za 21 (!) let svého trvání způsobila válka s Prusy mnoho utrpení koním častými přípřežemi (firponováním). ⁶⁷⁾ Farář Remek se zmiňuje, že jeho farní koně byli málem odcizeni pruskými vojáky a zachránila je pouze duchapřítomnost jeho čeledína, který využil nepozornosti pruských vojáků a v nestřeženém okamžiku s koňmi uprchl. ⁶⁸⁾ Podobně se vyjadřuje i Lukavský.

5. Odvody civilního obyvatelstva k vojsku, do zeměbrany, dezerce.

Za válek v 18. století hrozil civilistům odvod do královské armády, do zeměbrany a v neposlední řadě brali rekruty do svých - častými bitvami, nemocemi i dezercí - řídnoucích řad i Prusové. Nebylo přitom vůbec jisté, za jak dlouhou dobu a zda vůbec se odvedenec vrátí domů. Zcela pochopitelná se tedy z tohoto pohledu jeví snaha mladých a statných civilních obyvatel vyhnout se tomuto nebezpečí třeba i útekem do lesů a pokud se již stali součástí armády, pak zachránit si život dezercí. Vyhnout se odvodu k pruskému vojsku se chtěl i kantor Kodytko, když se spolu s dalšími mladšími obyvateli z Kunvaldu uchýlil v roce 1778 pod ochranu nedalekých hvozdů. ⁶⁹⁾ Kunvaldský kantor zaznamenal i nařízení týkající se změny způsobu odvodu, který neměl již být zajišťován rychtáři a konšely, ale „poručením“ z vrchnostenské kanceláře, dle nařízení měli být za dezertéry pokládáni i provinilci, kteří by se chtěli vyhnout odvodu, čekala je pokuta a další tresty. ⁷⁰⁾ Na odvody místních obyvatel do řad pruské armády a jejich setrvání tam po dobu 1 roku si v letech bramborové války stěžují Šronský s Dusílkem. ⁷¹⁾ Nábor nových sil do královského vojska ve městě Vamberku klade kronikář Mikuláš Vokurka k roku 1743 a připojuje, že podruhé

a počtvrté se této nepříjemné povinnosti město vyhnulo vyplacením, v třetím verbování byl odveden mlynář Václav a v pátém vstoupil do vojenských řad jeden rekrut.⁷²⁾ O odvodu vlastního bratra v roce 1771 se zmiňuje Jan Jánský a doplňuje, že bratr byl zařazen mezi rejтары a vojenská služba ho zavedla až do dalekého Sedmíhradska.⁷³⁾ V Dobrušce se 5.10. 1742 najímali dobrovolníci do řad zeměbrany, ve službě strávili dva měsíce a měli být použiti v bojích proti Francouzům.⁷⁴⁾ Totéž uvádí Jan Petr, který upřesňuje, že odvedenci působili v Mladoboleslavském kraji, kde po vsích pátrali po ukrytých francouzských vojácích a jejich přívržencích.⁷⁵⁾ K dalšímu odvodu v tomtéž městě došlo o dva roky později, kdy bylo do Prahy odesláno dvacet nových vojáků.⁷⁶⁾⁺⁷⁷⁾ Petr rovněž uvádí, že v říjnu 1753, tedy již v době míru, se na opočenském panství uskutečnily odvody do zeměbrany.⁷⁸⁾ V Solnici se najímalo do vojska Marie Terezie v blíže neurčeném roce za slezských válek.⁷⁹⁾ Za obět' procházejícího pruského vojska se dají považovat dva mladíci, kteří jimi byli odvedeni v květnu 1742, ostatním mladým a statným Žamberčanům se podařilo včas ukryt v nedalekých lesích.⁸⁰⁾ Po svobodných i ženatých statných mladících do svého vojska se Prusové ohlíželi i roku 1740 ve Skuhrově. O tom, že tito potenciální odvedenci nehodlali sehrát pouze pasivní roli a byli ochotni s odhodláním čelit tomuto nebezpečí a také podstoupit nemalé strádání, svědčí zpráva ze zápisů Ondřeje Lukavského, poznamenaná s jistou mírou nadsázky: „ ... přitom i rekruta jemu následovně odváděna byla. Však ale všeckno obzvláštní a vybraný mladý lid, kterýkolivěk se jemu na jeho míru, tj. 13 čtvrtí vejšky chlap šikoval, necht' on byl muž aneb svobodný, každého jest bral a za oblikáta aneb zbrojného vojáka jest přinucoval. Tentokrát nastala jednomu takovému ouzkost a bída taková, že mnohej za 6 nebo za 7 neděl a třeba za 14 let pod střechu přijíti nesměl, jestliže nechtěl jemu do rukou přijíti, nýbrž musel po lesích a skalních horách o hladu a žízni jako divoké zvíře se potulovati. “ (Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 55.) Na jiném místě Lukavský poznamenává, že v roce 1741 se odvádělo do zeměbrany z kraje královéhradeckého, chrudimského a čáslavského.⁸¹⁾

Dezerce byla pravděpodobně dosti rozšířeným problémem, s nímž se potýkaly velitelé na obou stranách. Například Kodytko uvádí, že za bramborové války prořídly díky nemocím a dezerci řady nepřátelského vojska o 100 tisíc mužů.⁸²⁾ O neblahém osudu dezertéra, jemuž se sice roku 1764 podařilo uprchnout z řad císařského vojska, ale nakonec podlehl přesile místních ziskuchtivých obyvatel, vypráví Kladská kronika. Následující ukázka je mimo jiné i dokladem necitelnosti až krutosti, kterou extrémní válečné zážitky probouzejí nejen v řadách samotných vojáků, ale i civilních obyvatel: „*V roku 1764 v český zemi chytili tezentira od císařských vojáka muškatira, tak s ním šli dva sousedi na náchodském zámek, aby ho odvedli, nebo tenkrát za chlapa dostali 24 zl. Když s ním přišli na bilouskej most, on jim voják skočil dolů z mostu do té hlubiny hlavou dolů, chtěl se utopiti, lidé se seběhli a s bidlem ho zasej přitáhli ven, odvedli ho na zámek.*“ (Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 152.) Dle Pamětí žamberských využili pruského vpádu na české území roku 1744 příslušníci zeměbrany, dříve zajatí a včlenění do pruské armády, ke svému osvobození a úspěšnému pokusu o dezerci.⁸³⁾ Podobné svědectví přináší Ondřej Lukavský, když se zmiňuje, že k velkému snížení stavu pruské armády došlo v důsledku dezerce velkého počtu příslušníků české zeměbrany zajatých v Praze při pochodu vojska do Slezska v roce 1743.⁸⁴⁾

6. Stavba vojenských pevností.

Po bohatých zkušenostech získaných z válek za vlády Marie Terezie byly jako obrana před pruskou vojenskou mocí postaveny pevnosti Terezín u Litoměřic a Josefov poblíž Jaroměře. Zejména stavba druhé pevnosti, geograficky bližší kronikářům z podorlické oblasti, se poměrně často dostávala do jejich zorného úhlu.

Tak Kodytko si k roku 1780 poznamenal, že tehdy byla zahájena stavba města a pevnosti Josephstadtu a Friedrichshaltu na Plesu a Teresienstadtu u

Litoměřic.⁸⁵⁾ Stavbu obou pevností, za jejichž původce byl označen císař Josef II., zachytili ve svých zápiscích i Šronský s Dusílkem.⁸⁶⁾ Jánský je obeznámen s výstavbou pevnosti u severočeských Litoměřic a taktéž opevnění u Plesu poblíž Jaroměře.⁸⁷⁾ Svými vědomostmi se v této oblasti nedá zahanbit ani Jiří Daněk a k roku 1778 datuje počátek budování opevnění na Plesu, k tomu připojuje, že císař nesvěřil celou záležitost do rukou důvěryhodných osob a byl podváděn a stavba se proto prodražila: „... v létě i v zimě dělali, každý den 30 tisíc od práce. Co dnes vystavěli, zejtra zas bourali, a tak jen císaře loupili a on zas podivně poddaných hledal, co se jen jmenovalo, ze všeho dost platiti. I ten otec pro školáka abecedu koupit, byla dražší než předtím. A tak se nám již stejisko živi bejt.“ (Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 41).

Vedle pevnosti Josefova, o níž se rovněž zmiňuje⁸⁸⁾, se o zcela jiné opevnění zajímá autor Kladské kroniky Johan Šmíd, jehož panovníkem byl od slezských válek pruský král. Šmíd datuje k roku 1765 počátek budování pevnosti na Stříbrné hoře, na němž se museli podílet i obyvatelé Německé Čermné.⁸⁹⁾ O sedm let později začala vyrůstat pevnost další, stavěla se sedm let a opět se neobešla bez aktivní pomoci čermenských dělníků.⁹⁰⁾ Tentýž autor se zmiňuje i o výstavbě šesti „pfloghausů“ ve Falksdorfu, Neselgruntu, Karlsbergu atd. na příkaz pruského krále Fridricha Wilhelma roku 1790 a panovníkově osobní kontrole pokračujících prací.⁹¹⁾ Vedle toho se v Kladské kronice nachází i zmínka o budování šancí v Hradci Králové mezi lety 1780-1790.⁹²⁾

7. Popisy příslušníků cizích armád (jejich oděv, zvyky, stravování).

Hned u několika autorů lze nalézt kritiku francouzských vojáků pobývajících na počátku 40. let v Praze, puritánští Češi jim vyčítali jejich nevázaný a rozpustilý způsob života a měli za to, že nemoci a hlad, které zanedlouho řádili v jejich řadách, byly božím trestem za toto jejich bezbožné chování.⁹³⁾ Mnoho pozornosti mezi lidovými kronikáři vzbuzovali Rusové,

s nimiž patrně všichni autoři přišli při této příležitosti poprvé do styku. Tak například Daněk se podivuje neobvyklému způsobu jejich koupele: „... a ti Moskvané divnou lázeň měli; v jednom kruntě měli kotel a se pařili a tak rozpaření jámu v řece vysekali a v ní se třikrát podhružili a domů nazí běželi.“ (Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 32.). Jan Petr zase podrobně a se zájmem sleduje přípravu jídla pro ruské vojáky tábořící roku 1735 v Dobrušce: „na sochořích jejich kotle visely, v kterých jídla vařili, a to takové: nalil vody dost špinavé a dal trochu trhaných ječných krupek, trochu lišek hub, neb jim jich lidi putny do Dobrušky přinesli, mezi nima všelike jiné, jako se jen v lese najít mohly, to nepucované skrájeli a svařili s kružcem, který sebou nesli, sobě to solili a tak na dřevěné misky jak škopičky vylili a jedli.“ (Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 137.) a na jiném místě si zase všímá, že Rusové nadměrně holdovali kořalce.⁹⁴⁾ To, že Rusové představovali v Čechách opravdu kuriózní podívanou, kterou si nehodlali odepřít ani lidé z bližšího i vzdálenějšího okolí, dokládá další Petrova zmínka: „druhá štace počty aneb počtouští pacholci z Králova Hradce, z Náchodu, z Dušníka s psaným a též zatímně lidi na mnoho mil jeli na ten nikdy nevidaný lid se dívati.“ (Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 138.) Pozornosti neušli ani Chorvaté, označovaní za lid, jaký v českých zemích ještě nebyl⁹⁵⁾ a ještě více zarážejí skuhrovského kantora polští huláni, podivuje se nad složením vojska z téměř samých zemanů i nad jejich oděvem.⁹⁶⁾

Poznámky:

1. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 39.
2. Tamtéž, s. 39.
3. Tamtéž, s. 39.
4. Mlk II., M. Vokurka, měšťan žamberský, různé paměti, s. 138.
5. Tamtéž, s. 138.
6. Tamtéž, s. 136.
7. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 150.

8. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 54-57.
9. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 150.
10. Tamtéž, s. 151-2.
11. Tamtéž, s. 152.
12. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 87-97.
13. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 58, 131, 132.
14. Tamtéž, s. 132.
15. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 103-4.
16. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 155.
17. Tamtéž, s. 160, 165.
18. Tamtéž, s. 162.
19. Tamtéž, s. 166.
20. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 39, 131.
21. Tamtéž, s. 132.
22. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 104.
23. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 109, 124, 125.
24. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 9-10.
25. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 158.
26. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 32.
27. Tamtéž, s. 34.
28. Paměti žamberské, s. 29.
29. Tamtéž, s. 30.
30. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 54-5.
31. Mlk II., M. Vokurka, měšťan žamberský, různé paměti, s. 138.
32. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 151.
33. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 9.
34. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 136.
35. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 9.
36. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 158.
37. Tamtéž, s. 159.
38. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 10.
39. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 168.
40. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 30.
41. Tamtéž, s. 31.
42. Paměti žamberské, s. 29.
43. Tamtéž, s. 30.

44. Tamtéž, s. 34-5.
45. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 57, 59.
46. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 152.
47. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 111.
48. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 18.
49. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 159-60.
50. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 31.
51. Tamtéž, s. 34.
52. Paměti žamberské, s. 32.
53. Tamtéž, s. 33.
54. Tamtéž, s. 42.
55. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 58.
56. Tamtéž, s. 59-60.
57. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 39, 132.
58. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 111.
59. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 9.
60. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 33.
61. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 104.
62. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 39.
63. Paměti žamberské, s. 31.
64. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 131-2.
65. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 103.
66. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 111.
67. Tamtéž, s. 125.
68. Paměti žamberské, s. 37.
69. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 131-2.
70. Tamtéž, s. 143.
71. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 104.
72. Mlk II., M. Vokurka, měšťan žamberský, různé paměti, s. 136.
73. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 111.
74. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 10.
75. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 160.
76. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 10.
77. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 161.
78. Tamtéž, s. 172-3.
79. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 31.

80. Paměti žamberské, s. 33.
81. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 56.
82. LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 132.
83. Paměti žamberské, s. 34.
84. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 58.
85. LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 134.
86. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 104-5.
87. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 114.
88. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 156.
89. Tamtéž, s. 153.
90. Tamtéž, s. 155.
91. Tamtéž, s. 162.
92. Tamtéž, s. 156.
93. např. Mlk II., M. Vokurka, měšťan žamberský, různé paměti, s. 138.
94. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 162.
95. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 60.
96. Tamtéž, s. 66.

REFORMY

Celkový počet zmínek k tématu je 66, celkový počet slov 7.792, což představuje 10,7 % k celku všech tematických okruhů. Téma je zastoupeno u osmi autorů a u tří chybí (Václav Křeček, Mikuláš Čížek, M. Vokurka). Rozsah jednotlivých zmínek je velmi variabilní, pohybuje se od krátkého seznámení s konkrétním nařízením v délce jedné či dvou vět až k velmi rozsáhlým pasážím zahrnujícím jednak samotnou realizaci reformy v autorově okolí, ale u tohoto tématu velmi často i jeho reakci autora na ni. Z hlediska zeměpisného je patrný stejný rozptyl jako u délky zpráv. Již svou podstatou zasahují císařská nařízení celé zemské celky (zemi, monarchii) a často je to v kronikách takto i uváděno, stěžejní část zpráv se však obvykle pohybuje v autorově blízkém okolí. Pozornost věnovaná reformnímu dění je u jednotlivých autorů značně nerovnoměrná. Na prvním místě daleko před ostatními stojí Kunvaldská

kronika, u níž stojí toto téma s 38,1% na prvním místě mezi ostatními tématy. Nadprůměrná pozornost je reformám věnována ještě ve dvou dalších kronikách - v Pamětech Jana Jánského z Opočna (14,3%) a ve Starožitných pamětech pro město Solnici (11,4%). Průměrně se o téma zajímá autor Kladské kroniky Johan Šmíd (6,5%) a Jan Šronský s Josefem Dusílkem (7,3%). U zbývajících tří kronik nepřekračuje míra zájmu 4%.

Téma reforem bylo rozděleno do sedmnácti podtémat – 1. zrušení jezuitského řádu, 2. rušení klášterních řeholí, 3. toleranční patent, 4. rušení svátků, poutí, procesí a náboženských bratrstev, 5. změny ve způsobu pohřbívání, 6. další reformy týkající se náboženské oblasti, 7. židovská otázka, 8. katastry, 9. robotní patenty, 10. zrušení nevolnictví, 11. míry a váhy, 12. měna, 13. školství, 14. cenzura, 15. změny v trestním právu, 16. cechy, 17. ostatní. Kunvaldská kronika se vyjadřuje k patnácti podtématům a všímavý učitel Kodytko mlčí pouze v oblasti měr a vah a měnové otázky. Některá podtémata jsou zase zastoupena pouze v Kodytkově kronice (židovská otázka, robotní patenty, změny ve školní výuce a cenzuře), k jiným přispívají další autoři pouhými 1-2 zmínkami ke Kodytkově obsáhlejší referenci (rušení klášterů, změny v pohřbívání, katastry, zrušení nevolnictví, úpravy trestního práva, rušení cechů).

Obsahové hodnocení jednotlivých podtémat:

Největšímu zájmu se těší následující čtyři podtémata – změny v pohřbívání (8 zmínek), toleranční patent (7 zmínek), rušení svátků apod. (7 zmínek) a katastry (6 zmínek). Nejméně se autoři zajímali o židovskou otázku (1 zmínka), ale také školství (2 zmínky) a cenzuru (1 zmínka). Pouhé tři zmínky patří i rušení cechů.

1. Zrušení jezuitského řádu.

K období soumraku jezuitského řádu se vyjadřují čtyři autoři jednou zmínkou (Jan Jánský, Jiří Daněk, Johan Šmíd, Antonín Kodytko). Všichni kronikáři uvádějí odlišné datum, kdy dle nich k této události došlo. Jiří Daněk mluví o vypovězení jezuitů Josefem II. roku 1768.¹⁾ Jan Jánský klade zrušení řádu k roku 1773.²⁾ Johan Šmíd referuje, že ke zrušení řádu došlo roku 1771 z nařízení Marie Terezie v celé Evropě, vypráví také o přechodu části jezuitů ke světskému duchovenstvu, jejich ročním platu 300 zl. a o tom, že bývalá jezuitská panství, kláštery i dvory připadly panovníku dané země.³⁾ Horlivý Kodytko si rovněž poznamenal, že nejvíce členů Ježíšova bratrstva přešlo po zrušení řádu roku 1774 ke světskému duchovenstvu, dále v textu konstatuje, že z jejich pražského kolegia se stala kasárna a studia připadla minoritům. Kunvaldský kantor hodnotí tento restriktivní krok pro církev jako jednoznačnou škodu, neboť se jednalo o horlivé kazatele.⁴⁾

2. Rušení klášterů.

Této oblasti patří čtyři zmínky ve třech kronikářských textech (Starožitných pamětech pro město Solnici, Kladské a Kunvaldské kronice). Kodytko se k tomuto podtématu vyjadřuje ve dvou zmínkách, z nichž první pouze konstatuje vydání patentu o rušení mužských i ženských duchovních řeholí roku 1781⁵⁾, zatímco druhá se vztahuje již k následujícímu roku, kdy patent začal být prosazován v praxi a uvádí mimo jiné, že mniši i jeptišky byly zproštěni svých řeholních slibů, obdrželi doživotní penzi a odešli do civilu.⁶⁾ Kladská kronika se o tomto podtématu zmiňuje k roku 1783, kdy zaznamenává císařské nařízení o rušení řádu sv. Františka, Terciálek, poustevníků a bratrstva sv. Trojice.⁷⁾ Posledním, kdo si nezapomněl zuto osvícenskou reformu k roku 1783 zaznamenat a zároveň také pořádně zkritizovat ve své kronice, je horlivý katolík Jiří Daněk ze Solnice. Daněk pro tuto, dle něho neblahou, událost hledá

ve své zjitřené fantazii okamžitě skrytý význam v Bibli a nachází ho vzápětí ve slovech proroka Daniela o příchodu „dne Hospodinova“ a důvěryhodnost tomuto tvrzení dodává pozorováním neobvyklého nebeského úkazu v letních měsících téhož roku.⁸⁾

Ukázka kronikářovy reakce na rušení klášterů: *„Toho jsme se obávali, aby se nechejlilo ke dni hospodinovu, neboť je předpovědíno od Daniele proroka, když uzříte ohavnost spuštění, an se děje na místě svatým, znamenejte, že blízko jest, aby každý vzal odměnu svou podle skutků svých. Neboť v tom roce bylo hrozné znamení na slunci a na měsíci skrze tři neděle v červenci a srpnu. Nebo jak slunce zacházelo, jako krev bylo, a u východu též tak, a měsíc též tak.“* (Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 43).

3. Toleranční patent.

Zprávy o tolerančním patentu jsou obsaženy v šesti kronikách v počtu 7 (u Jana Jánského, Jana Petra, Šronského s Dusílkem, Daňka, Šmída a Kodytka).

Všichni autoři byli katolického vyznání a z toho vyplývá jejich víceméně negativně vyhocený postoj k patentu a zvláště pak vůči samotným „odpadlíkům“ od katolické víry. Autoři píší o patentu a okolnostech, které mu předcházely i po něm následovaly v různé šíři. Šmíd uvádí až konečné povolení tří věr (katolické, reformované helvetské, evangelické) v roce 1785 v Čechách.⁹⁾ Jánský vysvětluje, že svoboda vyznání byla původně určena pro „emigranty a kupce“ přicházející do císařských zemí, ale místní lidé si tuto svobodu přisvojili (podobně se vyjadřuje i Jiří Daněk). Jánský byl rovněž informován o komisi v čele s bartošovickým farářem, která na opočenském zámku zkoumala víru těch, kteří odstoupili od katolictví a uvádí také marnou snahu tohoto duchovního přivést odpadlíky zpět do lůna katolické církve.¹⁰⁾ Negativně pohlíží na příznivce svobody vyznání i Šronský s Dusílkem, nazývají je berany, kteří se

„bludu přichytili“ a přiznávají, že jejich počet je značný.¹¹⁾ Jan Petr se k této záležitosti staví neutrálněji, toleranční patent klade do roku 1782 a jako jeho příčinu uvádí „bouření ve víře“ mezi lidmi a je mu rovněž známo působení vyšetřovací komise na opočenském panství.¹²⁾ Jiří Daněk kritizuje pokrytectví odpadlíků, kteří „přes 200 let svou víru skrývali“ a negativně pohlíží zejména na ty, kteří se nyní vysmívají světcům a popisuje i vypovězení ariánů ze země.¹³⁾ Rovněž Kodytko se neubráníl kritickému postoji na adresu mnohých odpadlíků ze svého okolí, jimž měl za zlé především to, že falešně předstírali katolickou víru, zatímco doma v ústraní studovali zakázané knihy. Hořkost projevuje kunvaldský kantor i nad tím, že se ani bartošovickému děkanu nepodařilo v rámci výslechu na opočenském zámku tyto přeběhlíky obrátit.¹⁴⁾

4. Rušení svátků, poutí, procesí a náboženských bratrstev.

Rušení svátků, poutí a bratrstev je zachyceno šesti zmínkami ve třech textech (Starožitných pamětech pro město Solnici, Kladské a Kunvaldské kronice). Zprávy uvedených tří autorů zachycují 3x zrušení svátků, 2x zrušení bratrstva a rovněž 2x pojednávají o restriktivní činnosti ohledně poutí a procesí.

Daněk se v obou svých zmínkách staví k omezování církevních svátků krajně nepříznivě a vlastní bezmocnost vůči tomuto dění se snaží, jako již několikrát předtím, překonat přenesením celé záležitosti do nadpřirozené roviny. Uspokojivou boží odpověď v podobě trestu za tento dle jeho názoru bezbožný čin nachází tentokrát v neúrodných letech 1770-1772, o nichž píše: „*Od toho mnoho zlého pošlo, nemoce i skoro morová rána, neboť přes třikrát sto tisíc se počítalo, co v Čechách odemřeli.*“¹⁵⁾ I z druhé Daňkovy zprávy číší autorovo bolestné rozpoložení při líčení zrušení slavnosti sv. škapulíře Panny Marie přímo v jeho rodné Solnici, zejména když popisuje, jak soška světice musela být potupně vysvlečena do košile a zlaté či stříbrné části jejího honosného oděvu jí byly odebrány.¹⁶⁾ Podstatně střízlivěji pohlíží na tuto záležitost kunvaldský

kantor, který si k patentu z roku 1773 o zrušení některých svátků poznamenal, že se tak stalo v podstatě na základě stížností městských řemeslníků, jejichž praktickému duchu bylo proti mysli velké množství času stráveného na pobožnostech. Neosobnost Kodytkova postoje k této otázce je nadto umocněna suchým vyjmenováním celé řady těchto svátků.¹⁷⁾

K omezování poutí a procesí se vyjadřuje Kodytko a Šmíd. První uvádí zákaz více jak jednodenních poutí na svatá místa a omezení procesí na „domácí“.¹⁸⁾ Druhý o zrušení ceremonií a procesí hovoří ve stručnější zmínce k roku 1787.¹⁹⁾

Zprávy o rušení bratrstev jsou obsaženy v Kunvaldské kronice a Starožitných pamětech pro město Solnici. Kodytko informuje o zrušení odpustkových bratrstev s výjimkou jediného, které založila Marie Terezie roku 1775.²⁰⁾ Daněk k roku 1784 v kontextu se zrušením svátku sv. škapulíře v Solnici poznamenává, že zároveň bylo dle nařízení Josefa II. zrušeno i zdejší bratrstvo.²¹⁾

5. Změny ve způsobu pohřbívání.

Choulostivou záležitost změn v pohřbívání zaznamenávají dva autoři (kantoři Šmíd a Kodytko) v celkem čtyřech zprávách.

Kodytko zachytil dvě rozdílná nařízení týkající se této problematiky. Ve dvou dosti obsáhlých zprávách se dotýká prvního z nich a barvitě líčí pohnuté okolnosti provázející toto dosti kontroverzní a mezi lidmi jen s obtížemi přijímané nařízení. Jádrem císařského patentu popisuje Kodytko jasně, dosavadní způsob pohřbívání v rakvích měl být z hygienických důvodů nahrazen jednodušším ukládáním mrtvého těla do hrobu pouze v plátěném pytli či zabaleného do slámy a pro dezinfekci mělo být tělo v tomto prostém obalu

v hrobě ještě posypáno nehašeným vápnem. Pro odpor, který toto nařízení vyvolalo, bylo dle Kodytkova svědectví v Žamberku (i jinde v okolí) zvoleno kompromisní řešení, kdy byli zesnulí pochováváni po sobě v obecních truhlách s otvíracím dnem, ani tato varianta se však neukázala všeobecně přijatelnou, neboť připadala nehygienická pozůstalým. Kodytko popisuje nepokoje při jednom z pohřbů v Žamberku, při němž místní ženy samy vlastníma rukama nebožtíka i s výklopnou rakví samy zasypaly.²²⁾ Z další kantorovy zmínky je jasné, že odpor lidu proti tomuto císařskému nařízení se zlomit nepodařilo a tak roku 1785 nezbylo než na ně rezignovat a ponechat způsob pohřbu na vůli pozůstalých. Kodytko uvádí, že nařízení vyvolalo mnoho zmatků a staví se k němu kriticky.²³⁾ Této tematiky se týká i druhé Kodytkem zapsané nařízení zakazující pohřbívání na hřbitovech nacházejících se v bezprostřední blízkosti kostelních budov. Pro takovýto případ se nakazovalo zřízení nového hřbitova na odlehlém místě. Zde Kodytko s jistým ulehčením konstatuje, že stávající kunvaldský hřbitov není vedle kostela a nebude tedy třeba zakládat nový.²⁴⁾ Obě výše uvedená císařská rozhodnutí vycházela sice z modernějšího a hygieničtějšího pohledu, ale ukázalo se, že staré zvyklosti, zejména pokud jsou spojeny s náboženstvím, není vůbec lehké vykořenit a odpor, který vyvolalo zejména první z nich, byl pochopitelnou odezvou na nepřiliš ohleduplnou a citlivou tvář josefínských reforem. Již podstatně stručněji a méně emotivně se k této problematice vyjadřuje autor Kladské kroniky, který si k roku 1784 rovněž poznamenal císařské nařízení o pohřbívání v plátěných pytlích místo v truhlách.²⁵⁾

Ukázka reakce veřejnosti na změnu zvyklostí v pohřbívání: „*Na ten způsob mnoho lidí tak bez truhel pochováno bylo a mnoho nevolí mezi lidem způsobilo, tak že rozličný věci se přihodily. Jako v Žamberku, když jistou osobu z Kameničný taky v tej truhle k hrobu přinesli a když takovou hrobaři do hrobu spouštěli počali, ženy jak z města tak ze vsi, jsouce již spolu umluveny, hned hrobaře, vytrhnouce jim z rukouch provazy je od hrobu odstrčily a tu truhlu i s těma provazy samy rukama zakopaly, tak že jim žádný to obrániti nemohl, a*

veřejně při tom doložily, že tak budoucně pokaždé udělaj, což na jiných místech a rozličně se stalo.“ (LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 147.)

6. Další reformy týkající se náboženské oblasti.

O dalších náboženských reformách pojednává 8 zpráv v pěti kronikách (Kronice Jana Petra z Dobrušky, Zápiscích Šronského a Dusílka, v Pamětech žamberských, Kladské a Kunvaldské kronice). Z těchto osmi zpráv pouze dvě pojednávají o tomtéž nařízení.

Kodytko sledoval nová nařízení v náboženské oblasti skutečně bedlivě, o čemž bezesporu svědčí velký počet zmínek k této problematice i jejich pestrost. Kunvaldský kantor uvádí celkem šest dalších různých nařízení vztahujících se k náboženským zvyklostem či nasměrovaných přímo k osobám zastávajícím duchovní úřad. Do první skupiny patří zákaz zahánění bouřky zvoněním a autor připojuje i zdůvodnění z dnešního pohledu stejně kuriózní jako zvyk samotný – údery zvonu prý běsnění přírodních živlů spíše přitahují a tak se doporučuje nahradit je usilovnou modlitbou k Bohu, jenž jediný může toto nebezpečí zažehnat.²⁶⁾ Zakázáno bylo také provozovat při bohoslužbách „muziku“ dosavadním způsobem. Staré písně měly být totiž nahrazeny novými českými, které byly ve velkém počtu tištěny a rozdávány mezi lidem a všímavý kantor uvádí, že jen Kunvaldští takto získali na 240 exemplářů.²⁷⁾ Další zákaz se vztahoval k tradičnímu uchovávání starých kostí ve hřbitovních kostnicích, dle nového nařízení měly tyto skromné pozůstatky lidských těl nalézt poslední útočiště zahrabány hluboko ve hřbitovní půdě.²⁸⁾ Z nařízení určených přímo duchovním uvádí Kodytko příkaz, aby duchovní vydali ze své agendy papežské buly obsahující klatby či tresty namířené vůči významným světským osobám.²⁹⁾ Dále si kantor poznamenal, že se duchovním zapovídá skrývání provinilců proti zákonu před světskou spravedlností³⁰⁾ a nezapomněl ani na ukončení éry poplatků duchovním za křty nařízením z roku 1786.³¹⁾ V poslední zmínce

k tomuto podtématu uchoval Kodytko čtenářům svých zápisků zprávu o zákazu výběru příspěvků v kostele v době konání mše.³²⁾ Kladská kronika obsahuje k roku 1785 zmínku o zrušení a prodeji mnoha filiálních kostelů³³⁾ a z doby o dva roky pozdější uvádí tentýž text příklad z blízkého Náchoda, kde byl zavřen kostel na Starém Městě a kaple na Plhově, přičemž obě církevní stavby čekal stejný osud – měly být prodány.³⁴⁾ Paměti žamberské a Jan Petr shodně mluví o císařském patentu, který nařizoval světským duchovním přiznávat příjmy z far, kanonických poplatků, polí.³⁵⁾ + ³⁶⁾ Petr však v závěru konstatuje, že nařízení nevešlo v platnost a vše zůstalo při starém. Šronský s Dusílkem popisují dělení bývalého karmelitánského panství Kvasiny v roce 1790.³⁷⁾

Ukázka interpretace nařízení o zákazu zvonění proti bouřkám: „*V tomto roce (1782) došla záповěď budoucně nikdy více dle starobylého způsobu proti bouřkám a skrze čas trvajících bouřky nezvonit, příčinu v patentě kladouce, že to zvonění a zvuk té zvonové materie více hromobití a bouřku k sobě táhne než rozhání. ...*“ (LOm IV., Kunvaldská kronika, s144.)

7. Židovská otázka.

Reformám zasahujícím židovskou komunitu se věnuje pouze Antonín Kodytko v jediné zmínce, v níž referuje, že Židům bylo povoleno vykonávat všechny živnosti dle jejich svobodné vůle a výběru. Zároveň však uvádí, že židovské děti musely začít navštěvovat katolické školy, kde měly být spolu s dětmi z křesťanských rodin učeny základům čtení, psaní, počítání a německého jazyka, byly zproštěny pouze účasti na hodinách náboženství.³⁸⁾

8. Katastry.

Otázce katastrů patří celkem 6 zpráv u dvou kronikářů, v pěti zmínkách se této oblasti věnuje Kodytko a v jedné Jan Petr.

Petr vypráví o císařské vyměřovací komisi složené ze zástupců stavu duchovního, panského, rytířského a města Dobrušky, která zde působila roku 1719.³⁹⁾ Kodytko učinil první zkušenost tohoto typu roku 1766, kdy byla kunvaldská pole vyměřována císařsko-královskými inženýry za účelem zhotovení nových map (landkart).⁴⁰⁾ Všechny zbývající zprávy v jeho kronice patří měření pro josefínský katastr. Kodytkovy zápisky začínají sdělením o nařízení ohledně vyměřování vrchnostenské i selské půdy (luk, rolí, lesů) v roce 1785 a ještě téhož roku byly práce přímo v Kunvaldu zahájeny. Autor sám byl měření osobně přítomen jako písař a z této okolnosti zřejmě pramení velká obšírnost jeho líčení. Autor popisuje i důkladné školení rychtářů i úředníků pěti okolních panství (žamberského, žampašského, bransdýského, kyšperského a králického) v dovednosti půdu správně vyměřit i určit výnos, které probíhalo v centru kyšperského panství v Letohradě. Autor podrobně popisuje i vlastní průběh měření včetně výsledků hospodářů a přísahy komise před započítáním prací.⁴¹⁾

9. Robotní patenty.

Robotní patenty zaujaly opět jen kantora Kodytko, který si je poznamenal s pozoruhodnou pečlivostí a podrobností ve třech zmínkách.

Všechny zprávy v Kunvaldské kronice se týkají robotního patentu z roku 1775 a jako obvykle u Kodytko si je z nich možno udělat o celé problematice celkem jasnou představu. Kodytko uvádí, že patent byl vydán jako reakce na povstání poddaných a vypisuje tři možnosti, které poddaným poskytoval – buď

robotovat dle starého stávajícího způsobu nebo řídit se ve výši robot vyměřením tohoto patentu či další nespecifikovaná možnost. Kantor se dále zmiňuje o písemném vyjádření jaký způsob robot byl zvolen, které bylo po obcích požadováno příštího roku. Kunvaldští si vybrali roboty stanovené dle nového patentu, které autor hodnotí kladně protože přinesly velké ulehčení robotních povinností (např. snížení pěších robot na ¼ atd.) a věren své pečlivosti připisuje podrobný rozpis robotních změn pro různé vrstvy (sedláci, chalupníci, zahradníci) vesnického obyvatelstva. V další zprávě se Kodytko zmiňuje o novém snížení robot v roce 1777 a současně uvádí nařízení o rovnoměrném rozdělení půdy mezi chalupníky, které mělo odpovídat jejich stejným robotním povinnostem. Kodytko však konstatuje, že realizace tohoto nařízení nakonec ztroskotala na odporu bohatších chalupníků, kteří se s chudšími tvrdošíjně odmítali podělit.⁴²⁾

10. Zrušení nevolnictví.

Svědectví o zrušení nevolnictví (člověčenství, dědičné poddanosti) přinášejí tři autoři (Petr, Kodytko, Šronský s Dusílkem) v celkem čtyřech zmínkách. Všichni tři autoři na zrušení nevolnictví (dědičné poddanosti) pohlízejí kladně a oceňují uvolnění, které lidem přineslo. Kodytko a Šronský s Dusílkem shodně oceňují zrušení poplatků odváděných vrchnosti při odchodu z panství, bylo-li vůbec poddanému povoleno rodné panství opustit.^{43) + 44)} Kodytko vypočítává další výhody jako je možnost zakládání rodiny na jiném panství či podstatné rozšíření pracovních příležitostí. Jan Petr se nechává nad patentem strhnout k výraznějším projevům nadšení, prohlašuje o něm, že zbaví všechny poddané a zvláště čeládku vazeb a různých platů a nešetří chválou na adresu původce patentu - císaře Josefa II..⁴⁵⁾

Ukázka reakce na zrušení nevolnictví: „V roku 1782, dne 26. januari jeho milost císařská slavná paměti pana našeho Josefa druhého, císaře a krále

českého udělena nám byla ta milost skrze veřejný patenty po celý české zemi, té dávno žádající panu bohu a z lásky bližního, milost, svoboda, za kterou nejpředněji pánu bohu hodno díky a chválu vzdávat a pana boha prosíc, aby mu pan bůh dlouhé panování a slavný triumf aneb vítězství, že nás od těch vazeb a rozličných platů a sužování, jak nás i dítek našich, obzvláště čeládky od těch dávno trvajících vrchností žádajíc všelijaké platy rozvázati ráčil.“ (Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 177-178.) Autor se zde dopouští nepřesnosti, když mluví o tom, že patent přinesl poddaným i zrušení platů vrchnosti.

11. Míry a váhy.

Míry a váhy mají po jedné zprávě ve třech kronikách (Pamětech Jana Jánského z Opočna, Kronice Jana Petra z Dobrušky, v Zápiscích Jana Šronského a Josefa Dusílka). Jánský uvádí, že od 1. ledna 1765 byly v Čechách v platnosti nové rakouské míry a váhy.⁴⁶⁾ Petr si k roku 1751 poznamenal, že ve všech habsburských zemích probíhalo přeměřování motovidel, příze a plátna.⁴⁷⁾ Tytéž patenty, jejichž realizací došlo ke sjednocení délky motovidel, šířky a délky plátna atd., si ve stejné době poznamenal i Ondřej Lukavský.⁴⁸⁾

12. Měna.

Měnová otázka nezanechala lhostejnými pouze tři kronikáře (Jana Petra, Ondřeje Lukavského a Jiřího Daňka), kteří jí věnovali každý po jedné zmínce. Petr uvádí k roku 1753 císařský patent zakazující pod hrozbou trestů používání pruských peněz.⁴⁹⁾ Lukavský i Daněk uvádějí shodně zavedení měděných peněz roku 1760, jimiž bylo nahrazeno dosavadní stříbrné oběživo, a dle Lukavského musely být tyto nové peníze brány jako stříbrné, protože na nich byl vyražen obraz císaře.^{50) + 51)}

13. Školství.

Oblasti školství jsou určeny dvě zmínky v Kunvaldské kronice. V první řadě referuje Kodytko o novém patentu z roku 1775, jímž byly zavedeny tři typy škol (normální, hlavní a triviální – obecné české) a mezi dalšími novotami registruje změnu učebnic a povinnost kantorů podstoupit zkoušku v hlavní škole a získat zde vysvědčení, které teprve opravňovalo učit „novým způsobem“.⁵²⁾ V této souvislosti si Kodytko zaznamenal k roku 1779 i patent zakazující vydávání a prodej starých školních učebnic (slabikářů, katechismů atd.), které měly být nahrazeny novými, pod hrozbou jejich zničení i dalších trestů pro případné provinilce.⁵³⁾ Poznamenal si také, že mezi lety 1775-1779 bylo vydáno třicet patentů týkajících se zavádění novot ve školní výuce.⁵⁴⁾

14. Cenzura.

Podobně malému zájmu jako školství se těší i cenzura – jediná zmínka k tomuto podtématu je obsažena v Kunvaldské kronice v souvislosti s náboženskou svobodou. Autor uvádí, že duchovním (tedy katolické církvi) byla tehdy odebrána pravomoc kontroly nových knih před tiskem, která jim dosud příslušela a cenzura byla nahrazena svobodou tisku. Autor pohlíží na toto nařízení rozpačitě a staví se na stranu katolické církve když s nesouhlasem uvádí, že vyvolalo vydávání řady knih tupících katolíky.⁵⁵⁾

15. Změny v trestním právu.

Reformní kroky v trestním právu zachycují 3 zmínky v dílech dvou lidových kronikářů (Johana Šmída a Antonína Kodytky). Autor Kunvaldské

kroniky si roku 1779 poznamenal, že bylo zakázáno udělovat trest smrti zlodějům a zapovězeno bylo rovněž trestat tyto provinilce „doma“, pravomoc vyřknout ortel nad těmito delikventy byla přesunuta na bedra krajského úřadu. Toto nařízení vzbudilo autorovu nevoli, neboť dle něho dodalo odvahy zlodějům, kteří se teď méně obávali trestu a tím více kradli.⁵⁶⁾ Kodytka však nijak nenadchlo ani druhé nařízení, jímž bylo zrušeno trestání nevěstek a nemanželské děti jím byly postaveny na tutéž úroveň jako manželské, protože zvyšovalo v jeho očích nebezpečí rozmáhání se nemravného počínání ve společnosti.⁵⁷⁾ Šmíd si k roku 1788 poznamenal, že na základě císařovy vůle budou v celé české zemi ve městech i vesnicích zrušeny šibenice, klády i trdlíce a dosavadní způsob trestů nahradí obecní práce.⁵⁸⁾

16. Cechy.

Ani reformní činnost týkající se cechů není v kronikách příliš frekventována, patří jí celkem 3 zprávy ve dvou kronikách (Pamětech Jana Jánského z Opočna a v Kunvaldské kronice).

Kodytko píše o zrušení cechů řeznického, pekařského a tkalcovského a uvádí, že v těchto oblastech řemeslné výroby nahradilo cechovní organizaci právo svobodného výkonu uvedených živností. Ostatní cechy byly pouze zatíženy povinností žádat o přijímání nových mistrů v Praze. Kantor výslovně uvádí, že zrušeny nebyly cechy zednický, tesařský a kovářský a naopak „byly zvelebeny“.⁵⁹⁾ Druhá Kodytkova zpráva pojednává o zákazu nošení cechovních praporců a korouhví na procesích a cechovních záležitostech se dotýká již jen okrajově.⁶⁰⁾ Jánský uvádí rovněž zrušení řeznického cechu (roku 1783), přičemž se zmiňuje i o tom, že jeho představení museli odevzdat cechovní pokladnu i další majetek. Zřejmě jako vzpomínku na zašlou slávu cechu připojuje autor potvrzení cechovních artikulí tohoto cechu hrabětem Jarolímem Colloredem.⁶¹⁾

17. Ostatní.

Do této skupiny byly zařazeny tři zprávy z Kunvaldské kroniky. První se týká patentu z roku 1780 o dědičných gruntech, zahradách a chalupách, vyzývající právoplatné dědice, aby se přihlásili o své statky, pokud je užíval někdo jiný. Tento patent vyvolal dle kronikářova tvrzení mnoho rozporů mezi lidmi ústících až v soudní pře. Autor uvádí, že v Kunvaldu samotném se vyskytlo několik něšťastníků, kteří museli odevzdat svůj nemovitý majetek takovýmto novopečeným dědicům, jiným se podařilo urovnat záležitost finančně a ještě další si s novými majiteli dělili své grunty na části.⁶²⁾ Kladným hodnocením dalšího opatření nařizujícího prodej či dlouhodobý pronájem rolí u panských dvorů mezi více lidí nezapře Kodytko ani nyní svůj zájem o hospodářské otázky a praktickou povahu. Dle jeho úsudku zaručí tato parcelace půdy na menší části její hospodárnější využití.⁶³⁾ Poslední zpráva obsahuje nařízení týkající se lidových léčitelů, které musely být na obecní útraty vyslány k oficiálním lékařům do Hradce Králové, kde byly přezkoušeny a pokud uspěly, obdržely písemný doklad, že mohou svou praxi dále vykonávat.⁶⁴⁾

Poznámky:

1. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 41.
2. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 112.
3. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 154.
4. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 51.
5. Tamtéž, s. 136.
6. Tamtéž, s. 139-140.
7. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 157.
8. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 42-3.
9. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 158.

10. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 114.
11. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 105.
12. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 177.
13. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 41-2.
14. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 58, 136, 137, 138.
15. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 41.
16. Tamtéž, s. 43.
17. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 50.
18. Tamtéž, s. 141.
19. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 159.
20. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 137.
21. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 43.
22. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 146-7.
23. Tamtéž, s. 148.
24. Tamtéž, s. 147-8.
25. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 157.
26. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 144.
27. Tamtéž, s. 144.
28. Tamtéž, s. 148.
29. Tamtéž, s. 141.
30. Tamtéž, s. 141.
31. Tamtéž, s. 154.
32. Tamtéž, s. 154.
33. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 158.
34. Tamtéž, s. 159.
35. PŽ, s. 50.
36. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 166-7.
37. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 113.
38. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 137.
39. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 122.
40. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 43.
41. Tamtéž, s. 150-3.
42. Tamtéž, s. 55, 56.
43. Tamtéž, s. 142-3.
44. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 106.
45. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 177-8.

46. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 111.
 47. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 168.
 48. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 87.
 49. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 170.
 50. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 95.
 51. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 41.
 52. LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 55
 53. Tamtéž, s. 133-4.
 54. Tamtéž, s. 134.
 55. Tamtéž, s. 140.
 56. Tamtéž, s. 133.
 57. Tamtéž, s. 141.
 58. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 160.
 59. LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 141-2.
 60. Tamtéž, s. 141.
 61. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 115.
 62. LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 135.
 63. Tamtéž, s. 136.
 64. Tamtéž, s. 151.
-

VZTAHY K VRCHNOSTI

Vztahy k vrchnosti patří mezi oblasti, jimž kronikáři věnují obecně velkou pozornost. Celkový počet zmínek k tématu dosahuje 58, celkový počet slov 10.134, což představuje 13,9% slov k celku všech témat.

Vztahy k vrchnosti jsou zmiňovány u deseti z jedenácti rozebíraných kronikářských textů. O oblíbenosti tohoto tématu mezi kronikáři svědčí to, že u pěti z jedenácti autorů stojí právě toto téma na prvním místě jejich zájmu – u Jana Jánského z Opočna, Václava Křečka z Dobrušky, Jana Petra z Dobrušky, Starožitných pamětí pro město Solnici a Mikuláše Čížka ze Žamberka. U některých (4) autorů stojí však toto téma zcela na okraji jejich zájmu a rozsah

zmínek se pohybuje okolo 2-4%. Za hojnost zmínek téma vděčí zejména poddanským povstáním, konkrétně povstání, které propuklo v roce 1732 na opočenském panství a také samozřejmě známému povstání v roce 1775 s počátečním ohniskem na náhodském panství. Také spory obce s vrchností jsou schopny zaujmout velkou část kroniky. Vedle těchto opravdu rozsáhlých pasáží do tohoto tématu patří i stručné zmínky týkající se úmrtí, svatby, narození či nástupu k vládě jednotlivých členů rodu majitelů panství.

Procentuálně nejvíce se tématu věnuje Mikuláš Čížek ze Žamberka (7 zmínek, 63,1%). Na druhém místě je Václav Křeček z Dobrušky (4 zmínky, 39,2%), na třetím autor Starožitných pamětí pro město Solnici Jiří Daněk (1 zmínka, 37,3%). Na čtvrté místo se řadí kronika Jana Petra z Dobrušky (10 zmínek, 28%). Jan Jánský z Opočna (7 zmínek, 20,5%) věnuje tomuto tématu již průměrnou pozornost. Podprůměrně co do obsahu (11,1%), ale ve značném počtu zmínek (17) se tématu věnuje Kladská kronika a již zcela nepatrné zmínky nacházíme u Antonína Kodytky (3,8%), Jana Šronského a Josefa Dusílka (2,8%), M. Vokurky ze Žamberka (2,4%) a v Pamětech žamberských (2,3%). Vůbec není téma zastoupeno u skuhrovského kantora Ondřeje Lukavského.

Obsahové hodnocení jednotlivých podtémat:

Z geografického hlediska se u tohoto tématu autoři zaměřují převážně na své nejbližší okolí, většinou vlastní panství a zmiňují svou vrchnost a vrchnostenské úředníky. Spíše výjimečně se v zápiscích objevují zmínky o vrchnosti či jejích úřednících z jiných panství. Na krajské případně celozemské měřítko se jejich zájem rozšiřuje pouze u povstání v letech 1732 a 1775.

Z celkového počtu 58 zmínek je nejhojněji zastoupeno podtéma 1 s 36 zmínkami, další v pořadí je 5 s 10 zmínkami a 3 se 7 zmínkami, téměř stranou zájmu kronikářů stojí podtéma 2 (2 zmínky) a 4 (3 zmínky).

1) Zmínky o vrchnostenských úřednících (obsazení vrchnostenského úřadu, úmrtí vrchnostenského úředníka – např. direktor, kontribuční, hejtman, sirotčí, důchodní, ...) a majiteli panství (nástup nového majitele, jeho úmrtí, sňatky, ...).

Zmínky k tomuto tématu jsou sice velmi četné (36 z celkových 58), ale většinou dosti stručné a vyskytují se v šesti kronikách, v pěti chybí. Jedná se převážně o informace o smrti, svatbě stávajícího majitele panství či nástupu nového, slib věrnosti poddaných, dále jmenování vrchnostenských úředníků do funkce, jejich smrt či běžná činnost v rámci panství. Tento typ zpráv je nejčastější u Mikuláše Čížka ze Žamberka a v Kladské kronice, v menší míře se vyskytuje v Pamětech žamberských, u Jana Petra, Václava Křečka, Jana Jánského. Zbývající autoři (Antonín Kodytko, Šronský a Dusílek, Jiří Daněk, M. Vokurka a Ondřej Lukavský) k tomuto oddílu zcela mlčí.

Šest zpráv z celkových sedmi u Čížka se týká jednotvárně pouze smrti staré a nástupu nové vrchnosti (hrabat z Bubna a Litic).¹⁾ Obsahově odlišná je pouze zpráva o návštěvě císaře Josefa II. v Žamberku roku 1766, při této příležitosti je jmenována nejen vrchnost samotná (hrabě Antonín Vít z Bubna a Litic), ale i řada vrchnostenských úředníků (direktor, purkrabí, obročný, polesný).²⁾ Autor Kladské kroniky obecně věnuje značnou část své kroniky záležitostem obce a s tím koresponduje také jeho značný zájem o vztahy k vrchnosti, její aktivity i působení vrchnostenských úředníků. Tomuto podtématu je zde určeno 11 zmínek. Přitom v devíti případech se jedná o jmenování vrchnostenských úředníků³⁾ a zbývající dvě zprávy pojednávají jednak o prodeji panství Německé Čermné hrabětem Leslem baronu Stillfrídovi⁴⁾ a smrti majitele panství.⁵⁾ Také Jan Jánský ve svých zápiscích ke vztahu mezi vrchností a poddanými věnuje většinu zmínek tomuto podtématu. Jmenování jsou vrchnostenští úředníci jednak u příležitosti svého nástupu do funkce⁶⁾, ale také při smrti či sňatku⁷⁾ a stavbě cesty v Opočně.⁸⁾ Na prvním místě stojí toto

podtéma i u Pamětí žamberských (5 ze 6 zmínek), mimo převzetí panství dalším členem rodu hrabat z Bubna a Litic⁹⁾ a sňatku Antonína Víta v roce 1740¹⁰⁾, líčí dvě další zmínky svěcení nového vojenského praporu v žamberském kostele regimentspáterem františkánského řádu v roce 1745 za přítomnosti hraběte i hraběnky¹¹⁾ a ve druhé je jmenována vrchnost Antonín Vít z Bubna a Litic spolu s vrchnostenskými úředníky u příležitosti návštěvy Josefa II. v Žamberku roku 1766.¹²⁾ Z pěti Petrových zmínek k tomuto oddílu se pouze jedna týká „klasické“ smrti vrchnostenského úředníka¹³⁾, z dalších čtyř je v jedné jmenována vrchnost hrabě Colloredo u příležitosti návštěvy královéhradeckého biskupa Václava Františka barona Celestina v Dobrušce a jeho nocování na opočenském zámku¹⁴⁾, další se týkají úředníků a jejich úřední činnosti i soukromých aktivit. Do první skupiny patří zmínka o řediteli panství Antoniu Herzikovi, který přináší roku do Dobrušky patent o zrušení nevolnictví¹⁵⁾, do skupiny druhé zase událost z roku 1752, kdy vrchnostenský úředník (důchodní) Jiří Procházka dává na své náklady přelít zvon z dobrušské zvonice poškozený pádem z této stavby.¹⁶⁾ Obsahově zvláště netypický je podiv regenta opočenského panství Karla Maxmiliána Kluvla z Begelsboten roku 1726 nad „velkou lidskou nouzí a hrozným pitím po hospodách“.¹⁷⁾ Z dalších autorů se k tomuto podtématu vyjadřuje jen Václav Křeček dvěma zmínkami, v první je jmenován k roku 1750 dlouholetý direktor (hospodář) opočenského panství František Josef Albrecht¹⁸⁾ a druhá se vztahuje k roku drahoty 1727, kdy hrabě Colloredo půjčuje peníze i obilí poddaným.¹⁹⁾ Tatáž zpráva je uvedena i Janem Petrem z Dobrušky.²⁰⁾

2) Vrchnostenská nařízení, ...

Toto podtéma patří mezi autory k nejméně frekventovaným (2 zmínky z celkových 58). Patří sem zpráva z kunvaldské kroniky referující o odebrání zbraní (palných, kordů, ...) nacházejících se mezi lidmi na počátku povstání 1775 a po jeho skončení.²¹⁾ Druhá zpráva uváděná Janem Petrem z Dobrušky se

vztahuje k roku 1733, kdy v Dobrušce propukl požár a vrchnost nařídila robotní fůry na přivážení vody k jeho hašení z blízkého rybníka.²²⁾

3) Poddanská povstání.

V tomto oddílu, jemuž autoři věnují 7 zmínek z celkových 58, se setkáváme se dvěma povstáními - chronologicky první je nábožensky motivované povstání propuknuvší na Opočensku roku 1732, druhé známé poddanské protirobotní povstání roku 1775. Zprávy k tomuto podtématu nejsou sice četné, ale zato značně rozsáhlé a vyjadřuje se k němu většina autorů.

Zvláště obšírné je líčení událostí povstání 1732 u Václava Křečka²³⁾ a Jana Petra z Dobrušky.²⁴⁾ Václava Křečka upoutaly především okolnosti povstání poddaných na opočenském panství 1732, jež jako katolík odsuzuje. Podrobný popis zahrnující průběh povstání, obavy dobrušských i opočenských měšťanů z vypálení města, vyšetřování provinilců, jejich věznění a prokatolická píseň zaujímá stěžejní část Křečkových zápisků k tomuto tématu. Jeho kritický odsudek povstání je zřejmý zejména z uvedení textu písně, v níž bývalí povstalci hořekují nad tím, že se nechali nachytat „luteránskými bludy“ a slibují poslušnost katolické církvi. Také v kronice Jana Petra z Dobrušky je čtenář zevrubně seznámen s opočenským povstáním roku 1732 opět včetně textu písně složené jako reakce na tuto událost a navíc je zde uveden dopis intelektuálního vůdce povstání Jana Moce, který píše svým bývalým spojencům poté, co sám přestoupil ke katolické víře v duchu „napomínání“, aby i oni se k ní vrátili. V prokatolické písni o povstání, která kritizuje počínání povstalých poddaných a dle Petrova tvrzení se zpívala na jarmarcích a trzích, jsou do úst poražených povstalců vložena slova plná zklamání a lítosti nad jejich činy: *„Ach smutný zlo sme činili, že jsme ted' tak svázaný, proč Matějovi Taucovi spěšně jsme uvěřili, když on zákon lutriánský nám před oči předstíral, falešně nám ho vykládal a tak*

nás podvozoval.“ (Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 146.) Poměrně obsáhle se o povstání zmiňuje i Jan Jánský z Opočna.²⁵⁾

Událostem spojeným s povstáním roku 1775 se nejpodrobněji věnuje Jan Jánský z Opočna, který jako příčinu povstání udává odpor proti robotě. Průběh povstání se Jánský snaží sledovat nejen ve svém blízkém okolí, ale i ve vzdálenějších oblastech (např. zbití vrchnosti poddanými na hořenovském panství, srážka sedláků s vojskem u Trutnova atd.).²⁶⁾ Povstání 1775 je uvedeno dále u Šronského a Dusílka²⁷⁾, v Kunvaldské²⁸⁾ a Kladské kronice.²⁹⁾ Obecně se dá říci, že kronikáři povstalce spíše odsuzují (doplnit).

Jak je uvedeno výše, autoři kronik svorně odsuzují povstání poddaných - ať již motivovaná nábožensky či odporem k plnění poddanských povinností, zvláště pokud se vzbouřenci dopouštěli krádeží, rabování či násilností. Tento postoj názorně dokládá následující úryvek z Kroniky Václava Křečka z Dobrušky vztahující se k povstání na Opočensku roku 1732: „ ... *při nich též oficiři panský na koních jeli a do Mezdříče zrouna ty šelmy v tom statku Němečkovým schytali a do provazů vázali a k Opočnu hned vedli.*“ (Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 8.) Podobně negativní pohled k povstání roku 1775 je zřejmý v zápiscích Jana Jánského: „ *Též i kostely poloupeny jsou od nich byly, však ale ti schytáni a do Prahy dodáni byli a tam jsou svou věc dostali, jak na takové patří.*“ (Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 112)

4) *Spory mezi vrchností a poddanými.*

K tomuto podtématu se vztahují pouze 3 zmínky lokálního charakteru ve třech kronikách, přičemž se jde pouze o dva odlišné případy neboť Jan Petr a Václav Křeček líčí shodnou událost. Jedná se o obvinění několika dobrušských měšťanů roku 1752 z toho, že „pozdvihovali“ celou obec (zřejmě proti vrchnosti). Po ukončení vyšetřování celé záležitosti apelačním soudem a

vrchností byl domnělým provinilcům stanoven trest čtyř týdnů prací na veřejné silnici v Opočně. Oba autoři označují obvinění i potrestání jako nespravedlivé.³⁰⁾

+ 31) Podstatně více místa ve svých zápiscích tomuto podtématu věnuje Jiří Daněk ze Solnice, u něhož je právě spor solnické obce s karmelitánskou vrchností jedinou zmínkou k tématu vztahů k vrchnosti a zaujímá více než třetinu textu celé kroniky. Děj se odehrává v závěru 60. let 18. století, kdy solniční radní zamýšleli požadovat na vrchnosti privilegia, která jim kdy byla odňata, v době, kdy se proslýchalo, že duchovní vrchnosti ztratí svá panství. Dříve než byla vrchnost v tomto smyslu oslovena vyostřila se situace sporem uvnitř obce o povolení stavby gruntu poblíž místní hospody, čímž se cítil poškozen stávající šenkýř Marek. Tento Marek proto sdělil vrchnosti, že obec se s ní zamýšlí soudit. Daněk popisuje i následující vyšetřování atd. a na závěr uvádí, že vztahy mezi vrchností a obcí byly tímto sporem nenávratně poškozeny.³²⁾

5) Stavba vrchnostenských domů, dvorů, příspěvky vrchnosti na stavby v obci případně církevní stavby a další různé zprávy o nich.

Tomuto podtématu je v kronikách věnována průměrná pozornost (10 zmínek z 58). Zprávy k němu jsou většinou stručnější a nacházejí se zejména v Kladské kronice (5 zmínek), u Jana Petra (2), a po jedné u Antonína Kodytky, M. Vokurky a v Pamětech žamberských. V Kladské kronice je jmenována stavba dvou panských domů, pily, kaple a vinopalu³³⁾, přičemž 4x se staví přímo v Německé Čermné a jednou v nedaleké Chudobě (Kudowa Zdroj). U Jana Petra hrabě Ludvík Colloredo činí roku 1734 fundaci pro kapucínský klášter v Opočně, autor zde uvádí podrobný výčet potravin, na něž mají mniši každý rok nárok.³⁴⁾ Další Petrova zmínka je výjimečná v tom, že je zde uvedena vrchnost a vrchnostenští úředníci jiného než opočenského panství, což je obecně ve sledovaných kronikách u tématu vrchnostenských vztahů poměrně neobvyklé (s výjimkou povstání). Jde zde o stavbu sousoší v Dobrušce roku 1732, na niž

přispívá vrchnost nedalekého náchodského panství kněžna Anna Viktorie Piccolomini a hejtman sousedního novoměstského panství Matěj Kašpar Küstl několika fůrami kamení.³⁵⁾ M. Vokurka vypočítává škody způsobené své vrchnosti hraběti Františku Karlovi z Kolovrat bouří a vichřicí na dvorech, zahradách a lesích jeho panství Rychnov, Černíkovice, Borohrádek a Vamberk, suma dosahuje dle autora cca 100 tisíc zlatých.³⁶⁾ V Pamětech žamberských se hrabě Antonín Vít z Bubna a Litic účastní na svém panství položení základního kamene nového filiálního kostela sv. Jakuba Většího v Německé Rybné (na jehož stavbu přispívá cca).³⁷⁾ U Kodytka je na místě původního panského dvora roku 1777 založena vesnička Bubenec.³⁸⁾

Poznámky:

1. Mlk II., Pamětní kniha Mikuláše Čížka ze Žamberka, s. 132-3.
2. Tamtéž, s. 133.
3. Mlk II., Počiná se Kronika Kladská, s. 152, 154, 156, ...
4. Tamtéž, s. 158.
5. Tamtéž, s. 164.
6. Mlk II., Paměti Jana Janského z Opočna, s. 111, 125.
7. Tamtéž, s. 121.
8. Tamtéž, s. 111.
9. PŽ, s. 28.
10. Tamtéž, s. 28-9.
11. Tamtéž, s. 37.
12. Tamtéž, s. 51-2.
13. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 167.
14. Tamtéž, s. 128.
15. Tamtéž, s. 178.
16. Tamtéž, s. 129.
17. Tamtéž, s. 123.
18. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 15.
19. Tamtéž, s. 6.
20. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 125.
21. LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 133.

22. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 132.
 23. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 7-9, 13-15.
 24. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 140-153.
 25. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 109.
 26. Tamtéž, s. 112-4.
 27. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 103.
 28. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 58.
 29. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 156.
 30. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 16.
 31. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 169.
 32. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 36-40.
 33. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 152, 162, 164, 165.
 34. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 130-1.
 35. Tamtéž, s. 133-4.
 36. Mlk II., M. Vokurka, měšťan žamberský, různé paměti, s. 137.
 37. Pž, s. 48.
 38. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 58.
-

TRESTNÉ ČINY A TRAGICKÁ ÚMRTÍ

Trestným činům a tragickým úmrtím věnují autoři ve svých dílech vůbec nejméně místa ze všech témat, což dokládá celkový nízký počet zmínek v počtu 12, celkový počet slov 1.230 a pouhých 1,7% slov k celku všech témat.

Tato oblast se nachází u pěti z rozebíraných jedenácti kronik, tedy u necelé poloviny a u třech z těchto pěti nedosahuje ani 2% slov k tématu. Toto téma nestojí u žádného kronikáře na prvním místě jeho zájmu, naopak se řadí na místa poslední. Zmínky jsou málo četné, ale mohou být i dosti obsáhlé.

Největšího rozsahu dosahuje toto téma u Jana Petra z Dobrušky (5,4%). Dosti nadprůměrně se soudobou kriminalitou zabývá i Václav Křeček z Dobrušky (4,2%), v jehož textu nalézáme tři zmínky obsahově se shodující s

Petrovými, ale méně rozsáhlé. Na třetím místě jsou Paměti žamberské (1,8%) a jedinou zprávu má ve svém textu Ondřej Lukavský ze Skuhrova (0,2%).

Zbývajících šest autorů se tímto tématem nezabývá vůbec – Jan Šronský a Josef Dusílek, Paměti města Solnice, Mikuláš Čížek ze Žamberka, M. Vokurka ze Žamberka, Kladská kronika a Kunvaldská kronika.

Téma je rozděleno do dvou podtémat – trestné činy a tragická úmrtí. Z celkového počtu 12 zmínek se 11 řadí k podtématu trestné činy a pouze 1 k podtématu tragická úmrtí.

Obsahové hodnocení jednotlivých podtémat:

1) Trestné činy.

K trestným činům se váže celkem 11 zmínek, což odpovídá osmi různým kriminálním případům. Čtyřikrát se jedná o zabití nebo pokus o zabití, dvakrát o krádež, jednou o výrobu falešných peněz a uvěznění několika členů romské tlupy řádící v okolí Dobrušky. Zprávy k tomuto podtématu jsou u čtyř autorů a u sedmi chybí. Z hlediska geografického se autoři drží událostí odehrávajících se v jejich blízkém okolí, v obci nebo panství, případně nedalekém panství (Rychnov nad Kněžnou), převyprávěny jsou zde tedy případy lokálního charakteru. Zprávy vypovídající o trestných činech jsou většinou obsáhlejší, zejména pokud se jedná o vraždu či zabití.

Zdaleka nejvíce se tímto oborem zabývá Jan Petr z Dobrušky (5 zmínek). Nejrozsáhlejší zmínkou je bezesporu podrobné líčení události, která se odehrála roku 1752 v Rychnově nad Kněžnou. Jan Petr zde popisuje otřesný čin místního kata Kristiána Hoška, který v podnapilém stavu zabil nožem vlastní manželku. Kat sám poté spáchal sebevraždu neméně drastickým způsobem – rozpáral si nožem břicho a na následky tohoto zranění také zanedlouho zemřel.¹⁾ Petr s Křečkem se shodují v líčení třech dalších trestných činů. V první řadě jde o

zavraždění opočenského žida Samuela Filipa v polích za městem, z čehož Petr viní „Moskvany“, kteří zde tehdy měli kvartýry.²⁾⁺³⁾ Dále je uveden případ židovské prostitutky z Vratislavi, která roku 1752 zřejmě zamýšlela v Dobrušce zabít své právě narozené dítě.⁴⁾⁺⁵⁾ Poslední je obvinění z výroby falešných peněz spadající časově do roku 1738, z tohoto činu byl obviněn jeden sedlák z opočenského panství, který však nakonec musel být propuštěn, protože se ani za použití útrpného práva nepřiznal k tomuto přčinu.⁶⁾⁺⁷⁾ Poslední Petrova zpráva se vztahuje opět k roku 1752, kdy byli v dobrušském vězení drženi tři členové cikánské bandy sužující okolí. Po trestu u pranýře byli tito vymrskáni z města.⁸⁾ V Pamětech žamberských je zaznamenán případ z roku 1745, kdy byl za zabití v opilosti popraven žamberský měšťan Václav Langer⁹⁾ a v téže kronice nalezneme stížnost na zloděje, kteří v říjnu 1747 bezostyšně ukradli ze zdejšího kostela předměty v ceně 100 zlatých.¹⁰⁾ Poslední zmínka k tomuto podtématu se nachází u Ondřeje Lukavského a má méně závažný charakter než všechny předcházející – vypovídá totiž o častých krádežích obilí ze špejcharů, chleba i dalších potravin přímo z chalup, atd. za velké bídy způsobené neúrodou v roce 1772.¹¹⁾

Kronikáři se při líčení zločinů nevyhýbali naturalistickému popisu: „1749 okolo hodiny 6 na noc jistej Žid zdejší jménem Samuel Filip, když šel z Opočna stezkami, nedaleko kamenného mostku mezi panskými poli a pulickejma byl jest zabít a jeho hlava uřezána byla, takže na malém kousku kůže držela.“ (Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s.15.) Podobně Jan Petr: „Sobě tím nožem břich jest rozřezal, až žaludek viděti bylo a střeva jeho ven vykydly.“ (Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 171.)

2) Tragická úmrtí.

K tomuto podtématu byla přiřazena jediná zpráva z kroniky Jana Jánského. Jde o zastřelení opočenského hejtmana Jana Filipa roku 1708

„nějakým baronem nebo hrabětem, který byl pokládán za blázna“, takže se pravděpodobně spíše než o kriminální čin jednalo o nešťastnou událost.¹²⁾

K dalším tragickým úmrtím docházelo například při různých katastrofách (povodních, úderech blesku, vichřicích a zemětřeseních či požárech). Tyto případy nejsou v tomto podtématu uvedeny, protože o nich pojednávají podtémata meteorologické jevy – katastrofy a požáry.

Poznámky:

1. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 171.
 2. Tamtéž, s. 162.
 3. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 15.
 4. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 168.
 5. Mlk II., Václava Křečka z Dobrušky, s. 16.
 6. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 164.
 7. Mlk II., Václava Křečka z Dobrušky, s. 18.
 8. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 169.
 9. PŽ, s. 40.
 10. Tamtéž, s. 48.
 11. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 98.
 12. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 121.
-

DĚNÍ V OBCI

Zprávy o obecním dění se dají svým celkovým rozsahem srovnat nejspíše s tématem hospodářství nebo ceny a daně. Míra pozornosti věnovaná obecnímu dění jednotlivými autory není však tak vyrovnaná jako u těchto dvou témat a vykazuje větší vzájemné rozdíly. Celkový počet zmínek k tomuto tématu dosahuje počtu 63, celkový počet slov 3.018, což odpovídá 4,1% slov k celku všech tematických okruhů.

Téma je zastoupeno v devíti z jedenácti zmiňovaných kronik. Na prvním místě stojí u jediné z nich. Zmínky vypovídající o dění v obci mohou být stručné (např. zmínky o obsazení úřadu, narození, svatbách atd. obyvatel obce) i dosti obsáhlé (např. návštěvy významných osobností v obci). Toto téma v naprosté většině popisuje dění v lokálním horizontu, převážně přímo v místě autorova bydliště. Zmínky vztahující se tematicky k tomuto okruhu, ale odehrávající se ve vzdálenějších místech či dokonce jiných zemích jsou ojedinělé.

Na prvním místě v tématu je kronika Jana Šronského a Josefa Dusílka (24,8%) a prvenství patří této oblasti i v samotné kronice. Autoři zmiňují obecní dění celkem 15x. Druhý v pořadí je Mikuláš Čížek ze Žamberka (24%). Na třetí místo se rozsahem svých zpráv řadí Jan Jánský z Opočna (12,9%), který věnuje obecnímu dění celkem šest zmínek. Nadprůměrný počet zmínek i rozsah textu nalézáme ještě v Kladské kronice (11,5%), v níž tématu přináleží celkem 24 zpráv. Jako průměrné lze téma charakterizovat u Jana Petra z Dobrušky (6,9%), podprůměrně je zastoupeno u Václava Křečka z Dobrušky (2,6%), v Pamětech žamberských (1,4%) a u Ondřeje Lukavského ze Skuhrova (1%). Bez zmínek k tomuto tématu je Kunvaldská kronika a M. Vokurka ze Žamberka.

Téma je rozděleno na 7 podtémat. Z celkového počtu 63 zmínek je 12 věnováno podtématu staveb, oprav budov, silnic atd, pouhé 2 poznámky se vztahují k podtématu příchodu či odchodu obyvatel z obce, prodejem, koupí či pronájmem nemovitostí se nezabývá nikdo, významné osobnosti jsou zmíněny 27x, základní zlomy v životě místních obyvatel jsou zaznamenány 16x, na 2 zmínky se omezuje i podtéma návštěva významné osobnosti v obci a cechovním záležitostem patří 5 zpráv. Jednotlivá podtémata jsou tedy zastoupena dosti nerovnoměrně.

Obsahové hodnocení jednotlivých podtémat:

1. Stavby, opravy, bourání budov, opravy a výstavba cest a silnic.

Tomuto tématu je v kronikách věnováno celkem 12 zmínek, které se vyskytují v dílech čtyřech autorů (Jánského, Šronského a Dusílka, Daňka a Šmída), u sedmi zbývajících chybí. Zeměpisně se autoři pohybují výhradně v lokálním horizontu. Ve čtyřech uvedených kronikách je těchto 12 poznámek rozloženo nerovnoměrně, většinu obsahuje Kladská kronika (9), ostatní tři mají jen po jedné zmínce. Obecně je možno konstatovat, že toto podtéma je u kronikářů řídce zastoupeno.

Z devíti zpráv v Kladské kronice se čtyři týkají výstavby nových chalup v obci nebo jejím blízkém okolí, přičemž stavba všech těchto osmi obydlí je realizována v rozmezí pouhých pěti let 1785-1790.¹⁾ Další zprávy pojednávají o výstavbě zdejšího pivovaru roku 1752²⁾, školy 1769³⁾, hospody 1784⁴⁾ a vězení o čtyři roky později⁵⁾ a ve všech těchto případech se staví přímo v Německé Čermné. Zprávy ostatních tří autorů zaznamenávají dvakrát stavební činnost přímo v autorově bydlišti. Sem se řadí Jánského poznámka o stavbě nové cesty v Opočně mezi horní a dolní městskou branou roku 1766⁶⁾ a informace o záměru stavby nového hostince v Solnici roku 1768 u Jiřího Daňka⁷⁾, která sehrála nezanedbatelnou roli v gradaci dramatického sporu mezi solnickou obcí a její vrchností. Poslední zmínka u Šronského a Dusílka pojednává o stavbě mandlu a nové pily v nedalekých Kvasínách roku 1798.⁸⁾

2. Příchod nových obyvatel do obce nebo odstěhování stávajících.

Toto podtéma patří vedle podtématu 3) a 6) k nejméně častým, což vyjadřuje celkový počet pouhých 2 zmínek, obsažených u dvou kronikářů – Václava Křečka a Jana Petra, přičemž se navíc jedná o jednu jedinou událost. V ostatních

textech jakékoliv zmínky o příchodu či odchodu místních obyvatel nebyly zjištěny. Křeček i Petr shodně líčí případ, který se odehrál roku 1782 v Dobrušce. Tehdy se po zrušení svého řádu vrátila do města po dlouhých devatenácti letech strávených v odloučení za klášterními zdmi brněnského kláštera dcera jednoho zdejšího souseda. Oba autoři se shodují i v tom, že tato žena zůstala v jádru stále jeptiškou a až do své smrti se nezpronevěřila přísným řádovým předpisům.^{9) + 10)}

3. Prodej, koupě či pronájem nemovitostí.

Třetí podtéma, týkající se koupě, prodeje či pronájmu nemovitostí v obci, je na tom vůbec nejhůře a ve sledovaných kronikách mu nepatří žádná zmínka.

4. Významné osobnosti v obci (rychtář, učitel, ...).

Zmínky o významných osobnostech v obci jsou již daleko četnější a svým počtem 27 zpráv dosahují téměř polovinu celkových zmínek (63) k tématu. Jedná se o kvantitativně nejvíce zastoupené podtéma, vyskytuje se u sedmi autorů (Kladská kronika, Jánský, Šronský a Dusílek, Petr, Starožitné paměti pro město Solnici, Pamětní kniha Mikuláše Čížka a Paměti žamberské), u čtyř chybí. Míra zájmu v jednotlivých textech je opět značně nerovnoměrná a zeměpisně jde o lokální horizont.

Nejvíce informací se nachází opět v Kladské kronice (13 zmínek), která vedle Šronského a Dusílka věnuje obecním záležitostem (ovšem jiným podtématům) velkou pozornost. Následuje Jan Jánský (5 zmínek), Šronský a Dusílek (4 zmínky), Jan Petr (3 zmínky), Jiří Daněk (1 zmínka) a Paměti žamberské (1 zmínka). Toto podtéma se částečně prolíná s podtématem 1 (poznámky o autorově povolání) v rodinných událostech. Takže pokud autor

patřil k takovýmto významným obecním osobám (kantoři Lukavský, Kodytko, Šmíd, rychtář Šmíd, Jánský) nejsou tyto údaje do obecního dění zahrnuty.

O místním učiteli se zmiňují pouze dva autoři a to Šronský a Dusílek (5 zmínek) a Šmíd (1 zmínka), který sám v aktivním věku toto povolání vykonával. Šronský s Dusílkem uvádějí dva kantory – Ondřeje Lukavského, když informují o jeho smrti roku 1774 ¹¹⁾ a čtyřikrát Václava Beka ¹²⁾, který ho pravděpodobně v tomto povolání ve Skuhrově nahradil. Bek je uváděn vždy při příležitosti narození dítěte v obci, jemuž byl kmotrem. V Kladské kronice je k roku 1785 uveden jako učitel Augustin Šmída (pravděpodobně autorův příbuzný). ¹³⁾ Nejčastěji zmiňovanou osobností v obecním rámci je bezesporu rychtář (11 zmínek) uváděný v Kladské kronice (9 zmínek) ¹⁴⁾, u Jánského ¹⁵⁾ a Daňka ¹⁶⁾ po jedné zmínce. O dalších obecních osobnostech se autoři zmiňují celkem 13x. Poměrně často se jedná o zmínky u příležitosti jejich kmotrovské role při narození dítěte. Např. Jan Jánský jmenuje jako kmotry svých dvou synů v letech 1749 a 1763 opočenského primátora Josefa Ledeckého ¹⁷⁾ a spoluradního Ignátia Potůčka. ¹⁸⁾ Z „městských funkcionářů“ uvádí Jánský ještě purkmistra ¹⁹⁾ a právního posla ²⁰⁾, kterého zachytil právě ve chvíli odchodu z městských služeb na výhodnější místo v Kostelci nad Orlicí. Petr zmiňuje celkem tři funkce – radního ²¹⁾, spoluradního ²²⁾ a radního písaře. ²³⁾ Daněk k roku 1768 vzpomíná solnického purkmistra, primátora a členy magistrátu ²⁴⁾ opět v souvislosti se sporem s vrchností a Kladská kronika 2x celného. ²⁵⁾ V Pamětech žamberských i Čížkovi je jmenována hned celá řada členů místní městské rady, kteří obsluhovali císaře Josefa II. a jeho doprovod při hostině v žamberském zámku roku 1766. ²⁶⁾ + ²⁷⁾

5. Narození, křty, svatby, úmrtí v rámci obce.

Narození, úmrtí a případně dalších důležitých životních dat si kronikáři všímají v celkem 16 zmínkách, obsažených však v pouhých čtyřech kronikách -

Šronského a Dusílka (11 zmínek), Lukavského (3 zmínky), Křečka (1 zmínka) a Petra (1 zmínka). Podobně jako u podtématu 1) a 4) i zde se většina zpráv nachází v jediné kronice, tentokrát u pokračovatelů Ondřeje Lukavského a i zde tedy platí tvrzení o nerovnoměrnosti rozložení zmínek v jednotlivých kronikách a celkově malém zájmu, které podtéma u autorů vzbuzovalo. Geograficky se zmínky vztahují k obci, případně blízkému okolí s výjimkou neobvyklého porodu ve Vídni zaznamenaného Šronským a Dusílkem (viz níže).

V jedenácti zprávách Šronského a Dusílka převládají narození osmi dětí, z toho sedmi přímo ve Skuhrově.²⁸⁾ Výjimečná se osmá zpráva, která zachycuje neobvyklý případ narození trojčat čtyřicetileté obyvatelce Vídne roku 1782, kmotrem těchto nemluvňat byl dle autora sám císař Josef II.²⁹⁾ Zbývající zprávy informují o úmrtí skuhrovských obyvatel.³⁰⁾ Petr s Křečkem uvádějí stejnou událost – padesátileté výročí svatby spoluradního Václava Řeháka v dobrušském kostele roku 1751.^{31) + 32)} Lukavský zaznamenává narození dvou dětí v obci (1763, 1772)³³⁾ a smrt autorova kmotra Augustina Beka z nedaleké Solnice roku 1761.³⁴⁾

Podobně jako v rodinných událostech záznamy o narození, smrti atd. rodinných příslušníků, jsou i základní životní data obyvatel obce zapsána převážně formou stručných zpráv ryze informativního charakteru omezujících se v podstatě na datum události, jména rodičů a kmotrů: „*Roku páně 1761, narozen Jan syn Jana Pelegrina ze Skuhrova, kmotr Zrzek Pištora z Litohradu, kmotra řeznice ze Skuhrova.*“ (Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 107.)

6. *Návštěva významné osobnosti (mimo duchovní a vrchnost).*

Této oblasti jsou věnovány pouze 2 zprávy ve dvou kronikách (Pamětech žamberských a v Pamětní knize Mikuláše Čížka). V obou zmínkách je líčena

tatáž událost, která byla již výše uvedena v pododdílu významné osobnosti obce – návštěva císaře Josefa II. v doprovodu generálů Lascyho, Laudona, Nosticze, Colloreda a Augšperka v Žamberku roku 1766.^{35) + 36)}

7. Cechovní záležitosti.

K cechovním záležitostem se vztahuje celkem 5 zmínek v jediné kronice – u Jana Petra z Dobrušky, všechny jeho zprávy se týkají ševcovského cechu. První referuje o urovnání sporu mezi dvěma členy cechu roku 1721³⁷⁾, druhá o pořízení nové cechovní korouhve³⁸⁾, ve třetí je roku 1727 stanovena výše pokuty pro členy cechu, kteří by se dopustili nějakého přestupku³⁹⁾, čtvrtá informuje o úpravě cechovních pravidel roku 1728, jejíž příčinou byly dlouhodobé nesrovnalosti v cechovních záležitostech⁴⁰⁾ a v poslední se roku 1755 cech usnáší na placení pohřbů svých rodinných příslušníků.⁴¹⁾

Poznámky:

1. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 158, 159, 160, 164.
2. Tamtéž, s. 152.
3. Tamtéž, s. 153.
4. Tamtéž, s. 157.
5. Tamtéž, s. 160.
6. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 111.
7. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 37.
8. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 110.
9. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 176.
10. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 17.
11. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 103.
12. Tamtéž, s. 107, 108.
13. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 158.
14. Tamtéž, s. 151, 152, 154, 162, 163.
15. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 125.

16. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 36.
17. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 121.
18. Tamtéž, s. 122.
19. Tamtéž, s. 123.
20. Tamtéž, s. 125.
21. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 159.
22. Tamtéž, s. 165.
23. Tamtéž, s. 128.
24. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 36.
25. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 151, 152.
26. Pž, s. 51-2.
27. Mlk II., Pamětní kniha Mikuláše Čížka ze Žamberka, s. 133.
28. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 106, 107, 108.
29. Tamtéž, s. 106.
30. Tamtéž, s. 103, 107.
31. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 165.
32. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 15.
33. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 98.
34. Tamtéž, s. 101.
35. Pž, s. 51-2.
36. Mlk II., Pamětní kniha Mikuláše Čížka ze Žamberka, s. 133.
37. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 121-2.
38. Tamtéž, s. 139.
39. Tamtéž, s. 124.
40. Tamtéž, s. 154-5.
41. Tamtéž, s. 174.

HLADOMORY, NEMOCI, EPIDEMIE

Hladomory a nemoci jsou ve sledovaných textech druhým nejméně zmiňovaným tématem. Co do rozsahu zmínek i slov je lze srovnat s trestnými činy a tragickými úmrtími a rodinnými událostmi. Celkový počet zmínek

k tématu je 25, celkový počet slov 1.349, což představuje 1,9% slov k celku všech témat.

Zmínky k tomuto tématu jsou sice rozsahově nevelké, ale nechybí téměř u žádného autora s výjimkou dvou. První místo nepatří tomuto tématu v žádné z kronik. Zprávy týkající se této oblasti jsou většinou kratší a objevují se obvykle v souvislosti s tématem hospodářství (v letech špatné úrody 1726, 1771, 1772), stížnostmi na drahotu nebo válečnými událostmi (velké odvody potravin pro vojsko atd.).

První místo náleží Antonínu Kodytkovi v Kunvaldské kronice (4,1%), který se pohybuje poměrně vysoko v nadprůměru a tématu věnuje celkem 5 dosti rozsáhlých zmínek. Okolo 2% rozsahu textu toto téma dosahuje u čtyř autorů – Jana Petra z Dobrušky (2,0%, 4 zmínky), Ondřeje Lukavského ze Skuhrova (1,9%, 9 zmínek), Václava Křečka z Dobrušky (1,7%, 2 zmínky) a M. Vokurky ze Žamberka (1,7%, 1 zmínka). I v těchto zprávách převažují podobně jako u Kodytka stížnosti na hladovění a popisování špatné stravy. Velmi málo pozornosti této oblasti věnuje Jan Jánský z Opočna (0,5%, 1 zmínka), Paměti města Solnice (0,4%, 2 zmínky) a Paměti žamberské (0,3%, 1 zmínka). Téma zcela chybí u Jana Šronského a Josefa Dusílka a Mikuláše Čížka ze Žamberka.

Obsahové hodnocení tématu:

Hlad, případně nemoci, v souvislosti s krutými zimami v letech 1740-1742 jsou ve sledovaných kronikách zmíněny celkem třikrát. Hladovění, špatná strava a v důsledku toho řádící nemoci za neúrodných let 1770-1772 dokonce desetkrát. Mimo to je dvakrát popisována bída za neúrody 1727 a hlad panoval dle jednotlivých kronikářů ještě v šesti dalších letech - 1746, 1747, 1748, 1757, 1758 a 1762. Příčinou hladomorů byla většinou špatná úroda, neobvykle dlouhá nebo krutá zima, ale i válečné události, které jednak pustošením polí, drancováním i ubytováním ve městech, kontribucemi atd. způsobovaly

nedostatek potravin mezi lidmi, často však i šíření nemocí z nedostatku hygieny. Zmínky o hladu souvisí také s drahotou, v návaznosti na niž jsou často uváděny. Geograficky zasahuje toto téma do značně odlehlých oblastí – portugalského města Lisabonu, zmiňuje se o Francouzích pobývajících v Praze za války o rakouské dědictví, o Bavorech tamtéž, řádění nemocí v celých Čechách atd.

Bída nejednou vedla kronikáře k barvitému popisu ubohé stravy, kterou byli lidé nuceni konzumovat. Tak v roce 1727 donutil hlad obyvatele Dobrušky jíst lebedu, chléb pečený z mláta a otrub či dokonce soupeřit o krev u řeznických kutlofů s ostatními dobrušskými sousedy.¹⁾⁺²⁾ V zimě 1740 se tamtéž pekla chléb ze šrotu, protože zamrzly potoky a nebylo možno mlít obilí.³⁾⁺⁴⁾ Poněkud neobvyklou příčinou hladu se stalo v Lisabonu zemětřesení, které zničilo zásoby potravin a zbořilo zdejší mlýny.⁵⁾ Nouzí netrpěli pouze civilisté, např. za války o rakouské dědictví takto strádali francouzští vojáci, kteří obsadili Prahu a soužení hladem nelitovali ani zabíjet a konzumovat vlastní koně. I přes tato drastická opatření jich zde mnoho našlo smrt daleko od domova.⁶⁾ Tentýž autor uvádí další zdroje „nouzových potravin“ pojídaných za hladomorů v letech 1746, 1747, 1748, 1762 a 1772 – maso z mršin a trávu.⁷⁾ K zabíjení a konzumaci psů a koček donutil hlad roku 1772 i obyvatele Solnice.⁸⁾ Bídne stravy v neúrodných letech 1771-1772 se týká i několik zpráv v Kunvaldské kronice. Autora samotného dle jeho vlastních slov hlad tak tragicky nezasáhl, ale chudáci v Kunvaldu jedli i kopřivy, bedrník a další rostliny jako dobytek.⁹⁾ Kantor Kodytko nezapřel své povolání a neodpustil si při této příležitosti mravoučnou poznámku o žebrácích, kteří si roku 1771 vážili vyprošené almužny a prosili jen o jídlo, zatímco v běžných (úrodnějších) letech jím opovrhovali a požadovali místo jídla peníze. Almuzny však žebrákům k obživě nestačili a tak se i v okolí Kunvaldu zabíjeli a jedli psi i kočky a dokonce konzumovaly i mršiny.¹⁰⁾

Dlouhotrvající hlad vedl mnohdy i k dosti dramatickým situacím a vyhocení mezilidských vztahů ve městech či obcích, jejichž obyvatelé se v nouzi přestali ohlížet na své bližní a neštíteli se s nimi soupeřit i o dosti

podřadnou potravu. Tak tomu bylo například roku 1727 v Dobrušce: „*A následoval hlad hrozný, lidé kupovali z pivovaru mláto a otruby a to sušili a z toho chléb pekli. Též lebedu jedli a z toho zeslábli. Když chléb okusil, ještě víc zemdlel, na kutlof k řezníkům chodili, aby krve dostali, a tam byla závist, kterej dostal víc nebo míň, tak se vadili.*“ (Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 6.)

Nemoci nebo úmrtí z hladu jsou nejčastěji zmiňovány rovněž v letech 1770-1772 (celkem pětkrát). Mimo toto období je zaznamenáno šest dalších zmínek o nemocech nebo úmrtí lidí. K pěti poznámkám k letům 1770-1772 patří zpráva Jana Jánského o úmrtí mnoha tisíc chudáků v důsledku drahoty a hladu.¹¹⁾ I v Solnici si téhož roku hlad a nemoci vyžádaly své oběti na životech ve třiceti místních rodinách¹²⁾ a Kladská kronika informuje o velkém množství úmrtí v Čechách na hlavničku (horkou zimnici).¹³⁾ Poslední dvě zprávy k tomuto období jsou obsaženy v Kunvaldské kronice. První líčí nemoci z hladu a špatné stravy šířící se v Čechách i jiných zemích a mající rovněž za následek smrt mnoha nakažených.¹⁴⁾ Druhá zmínka je lokálního charakteru a vypovídá o krušném období mezi dubnem 1772 a tímtéž měsícem následujícího roku přímo v Kunvaldě, kde bylo v těchto dvanácti měsících zaopatřeno poslední svátostí 450 osob a 100 z nich nemoci opravdu podlehl. Kodytko, který byl udělování poslední svátosti nemocným místním farářem osobně přítomen (zkontrolovat), soucitně popisuje zoufalou situaci v některých rodinách, jejíž všichni členové onemocněli a nebylo nikoho, kdo by se o ně postaral, takže neumírali pouze v důsledku nemoci samé, ale také vyhladověním.¹⁵⁾ Kuriózní případ choroby popisuje Jan Petr k roku 1749. Nemocným je zde syn jednoho dobrušského řezníka a původci jeho choroby dva švábi, kteří mu vlezli do krku při nocování u rychnovského pekaře a následná nemoc znamenala pro mladíka sedmidenní zdržení v jeho cestě na zkušenou.¹⁶⁾ Ondřej Lukavský se s hladem a nemocemi setkal i roku 1757 (hlavnice, „mor“), jimž dle jeho zprávy podlehl vedle prostých lidí i mnoho duchovních a vojáků, v čemž autor vidí boží trest za lidské hříchy.¹⁷⁾ Jiří Daněk zaznamenává k roku 1769 úmrtí 300. tisíc lidí v Čechách na

šířící se nemoci a věren svému náboženskému zanícení hraničícímu místy až s fanatismem a pověřčivostí zdůvodňuje tuto pohromu zrušením mnoha církevních svátků.¹⁸⁾ K roku 1745 se v Pamětech žamberských dozvídáme o existenci vojenského lazaretu zřízeného zde císařským vojskem, jež právě v tomto městě pobývalo. Autor rovněž konstatuje, že zemřelí vojáci, ať již opustili tento svět v důsledku nějaké choroby nebo podleli následkům svých zranění, museli být zdarma pochováni na místním hřbitově.¹⁹⁾ Nemoci řádily i za „bramborové války“ v pruském vojenském táboře a jejich následkem bylo citelné prořídnutí řad nepřátel.²⁰⁾

Bezesporu nejznámější a největší hladomor 18. století, k němuž se posléze přidaly i nemoci, postihl Čechy a celý středoevropský prostor v letech 1770-1772. Atmosféru tohoto kritického období přibližuje následující ukázka z Kunvaldské kroniky: „*Roku 1772 ještě k tej drahotě a nouzi jiná metlička nastala, neb jak níže podotknuto, skrze takových hovadských pokrmů jedění, hladem přemřeni hrozný nemoce nastaly, a to nejen u nás, ale všudy vůkol i v jiných zemích. Hned v měsíci aprílu začali lidi stonat na divný nemoce, obzvláště ale na shnilou hlavničku, na peteče a jiný nakažlivý fleky a s toho silně (jinde více než u nás) umírali.*“ (LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 49.)

Poznámky:

1. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 125.
2. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 6.
3. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 164.
4. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 17 .
5. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 173.
6. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 55.
7. Tamtéž, s. 84, 101, 85, 96, 98.
8. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 29.
9. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 47.
10. Tamtéž, s. 48.

11. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 125.
 12. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 29.
 13. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 154.
 14. LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 49.
 15. Tamtéž, s. 49.
 16. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 162.
 17. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 92.
 18. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 41.
 19. Pž, s. 36.
 20. LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 132.
-

CENY, DANĚ A JINÉ DÁVKY

Celkový počet zmínek k tématu je 65, celkový počet slov 3.444, % slov tématu k celku všech tematických okruhů je 4,7. Cenové údaje obecně poutají relativně velký zájem kronikářů. Z hlediska jejich využitelnosti pro studium dějin cen mluví v jejich neprospěch ve srovnání s účty nesoustavnost, s níž se v kronikářských textech vyskytují, výhodou je naopak to, že jsou často doplněny komentáři, takže ve výsledku se oba prameny vhodně doplňují.

Téma je zastoupeno u deseti autorů, chybí v jediné kronice (Kronikářských zápiscích Jana Šronského a Josefa Dusílka) a prvenství jí nepatří v žádném ze sledovaných kronikářských textů. Nejvíce pozornosti je této oblasti věnováno v Kunvaldské kronice (8,8%) a v Kronikářských zápiscích Ondřeje Lukavského (8%), třetí místo patří Starožitným pamětem pro město Solnici (5,4%), čtvrté Kladské kronice (4%), u dalších pěti autorů se míra pozornosti pohybuje mezi 2-3 % a téměř nulovou hodnotu vykazuje u Jana Jánského z Opočna (0,2%).

Zmínky o cenových údajích bývají často obtížně oddělitelnou součástí zpráv k jiným tematickým okruhům. Nejčastěji se sice jedná o vsuvky menšího

rozsahu do zpráv věnovaných jiným tematickým okruhům (např. hospodářství), ale žádnou výjimkou nejsou ani celé odstavce vypočítávající sumy vydané například za nové vybavení kostela. Cenové údaje uvádějí kronikáři u hospodářských plodin (v souvislosti s úrodou nebo neúrodou), potravin (v kontextu s drahotou nebo naopak), ale také bonifikací (náhrad vyplacených) za uhynulý dobytek atd.

Téma je rozčleněno do čtyř podtémat – 1. ceny (zemědělských plodin, potravin, ...), 2. daně a jiné dávky, 3. finanční částky uváděné v souvislosti s náboženstvím (vybavení nebo opravy budov, ...), 4. další cenové údaje (související s válečnými událostmi, bonifikace ...).

Obsahové hodnocení jednotlivých podtémat:

1. Ceny (zemědělských plodin, ovoce, masa, piva, chleba a dalších potravin, oblečení, plátna, ...).

Této oblasti je věnováno celkem 48 zmínek a s výjimkou jednoho textu (Kronikářských zápisků Jana Šronského a Josefa Dusílka) je obsaženo ve všech kronikách. Nejvíce jsou cenové údaje zastoupeny v Kunvaldské kronice (15 zmínek), u Ondřeje Lukavského (11 zmínek) a Jana Petra (9 zmínek). U ostatních sedmi autorů se počet zmínek pohybuje mezi 1-4.

Důvodem zájmu kronikářů o výši cen byla ve většině případů drahota, nedostatek či neúroda (38x). Naopak dobrá úroda a nízké ceny přiměly autory k zaznamenání cenových údajů pouze 12x. V kronikách se vícekrát opakují cenové údaje v souvislosti s neúrodnými lety 1726, 1727, 1746, 1747 a 1770-1773 a také v kontextu s válečnými událostmi, například u Ondřeje Lukavského v době drahoty za sedmileté války roku 1758.¹⁾ Původcem drahoty nemusela však být jen špatná úroda a válečné dění, ale třeba i povodeň, která zvedla ceny v Žamberku roku 1736.²⁾

Nejčastěji jsou uváděny ceny obilí (35x), dále lnu, příze a plátna (10x), luštěnin (8x), slámy a sena pro dobytek (7x), mouky (7x), masa (5x), chleba (5x), dobytka (3x) a pouze jednou jsou zmíněny ceny ovoce, piva, másla, mléka, řepy, brambor a vody. Ceny příze a lnu se objevují v podstatě jen (s jednou výjimkou u Jana Petra ³⁾) u Kodytka a tento autor uvádí i další potraviny, které jsou v ostatních textech neobvyklé – brambory, ovoce a dokonce vodu pro napojení koní, jež se prodávala v suchém roce 1767 v hospodách při cestě do Vídně. ⁴⁾ Lukavský se ve většině svých zmínek věnuje naopak cenám běžných surovin. ⁵⁾ V překvapivě málo zprávách (3x) se píše o cenách dobytka. Kodytko a Petr se o nich zmiňují v různých letech (1726, 1783) ze stejné pohnutky, kterou není kupodivu drahota, ale naopak nízké ceny způsobené nedostatkem krmiva pro tato domácí zvířata. ^{6)+ 7)} Lukavský píše o vysokých cenách za hovězí dobytek zaviněných prořídnutím řad těchto domácích zvířat v roce 1746. ⁸⁾ Výjimečné je uvedení cen zvěřiny ulovené Františkem Štěpánem Lotrinským a jeho doprovodem při návštěvě několika českých panství v roce 1750 (Petr). ⁹⁾

Ukázka vztahující se k neúrodnému roku 1727, kdy autora k záznamu cen přiměla drahota: „*K setí platilo korec 4 zl. 12 kr., též i 15 kr., korec žita po 5 zl., pšenice po 5 zl. 18. kr., a ta drahota trvala až do sv. Petra a Pavla svátků.*“ (Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 125.)

Ukázka růstu cen z nedostatku potravy v průběhu válečného dění: „*Když potom královské vojsko z druhé strany od města Egru jest ku Praze přitrhlo a přimaštrovalo a žádných proviantu se nepropouštělo do měst pražských, tehdy z hladu a nedostatku pokrmův a futráže, král francouzský spolu s králem baborským přinuceni jsouce z měst pražských dobrovolně jsou vyšli a města pražská prázdná a svobodná jsou zanechali. Nebo taková nouze a nedostatek v Praze jest povstal, že libra koňského masa za jeden francouzský zlatník placená býti musela.*“ (Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 55.)

2. Daně a jiné dávky (např. daň z hlavy, spotřební = akciz, mimořádné dávky).

Tomuto podtématu patří celkem 8 zmínek ve čtyřech kronikách (Kronice Jana Petra z Dobrušky, Kronikářských zápiscích Ondřeje Lukavského, Starožitných pamětech pro město Solnici a Kunvaldské kronice), v sedmi ostatních textech zastoupeno není. Většina zpráv k této oblasti (5) se nachází u Ondřeje Lukavského, na další tři autory zbývá po jedné zmínce.

Nejčastěji (4x) se vyskytuje daň z hlavy (akciz). Lukavský se o této dani zmiňuje ve třech zprávách, z nichž chronologicky první je daň z roku 1746. Autor referuje, že její výše byla odstupňována dle povolání a obšírně vyjmenovává různé skupiny obyvatelstva, které měly povinnost ji odvádět. V závěru skuhrovský kantor uvádí, že Královéhradecký kraj byl zpočátku těchto plateb zproštěn z důvodu jeho nadměrného zatížení průtahy nepřátelských vojsk.¹⁰⁾ S přesným datem 26.5. 1759 si Lukavský poznamenal další patent o placení daně z hlavy a poslední zápis se vztahuje k roku 1762.¹¹⁾ Petr informuje o dani z hlavy nařízené roku 1709 císařem Josefem I.¹²⁾

Ve dvou zbývajících Lukavského zmínkách k této oblasti se píše o vysokých daních uložených roku 1740 pruským králem v jím obsazených oblastech Čech a měsíční dani z roku 1759.¹³⁾ Daněk se ve své jedné zprávě povšechně zmiňuje o vysokých daních za sedmileté války¹⁴⁾ a kunvaldský kantor Kodytko o nové měsíční dani annum gratuitum z roku 1779, přičemž uvádí částku odváděnou přímo z Kunvaldu a připojuje, že platila jeden rok.¹⁵⁾

Ukázka: „*V tom roce 1746 přišly patenty tisknutý z hlav placení. Všeckno jeden každý vedle svého stavu nebo povolání určitého, vojenský oficír od feldmaršála až po feldvébla platiti měl mnoherý 300 zl., jinší méněj, podle posloupnosti, jak který velikou službu držel, k tomu platu potažený byl. ...*“ (Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 82.)

3. Finanční částky uváděné v souvislosti s náboženstvím (vybavení nebo opravy budov, ...)

Zmínky tohoto typu jsou v dílech pěti kronikářů, u šesti (Jánský, Lukavský, Šronský s Dusílkem, Daněk, Čížek, Vokurka) chybí. Celkový počet zmínek věnovaný této oblasti je 32. Spolu s hospodářstvím je náboženství bezesporu tématem, v souvislosti s nímž se v kronikářských textech objevují cenové údaje nejčastěji.

Nejvíce takovýchto zpráv obsahuje Kladská kronika, jejíž autor zaznamenával tyto informace proto, že v místě jeho bydliště se v 80. letech stavěl a zařizoval nový farní kostel. Šmíd uvádí finanční částky u 16 z celkem 27 zmínek určených podtématu stavby církevních budov a jejich vybavení. Setkáváme se zde se sumami vynaloženými na nové varhany ¹⁶⁾, zvoneček na kostelní věž ¹⁷⁾, výstavbu nové kostnice ¹⁸⁾, tři nové oltáře ¹⁹⁾, zvoneček umíráček ²⁰⁾, nové lavice a podlahy ²¹⁾, nástěnné malby ²²⁾, výzdobu varhan, kazatelny a oltářů ²³⁾, přelití zvonu ²⁴⁾ i výši finančního daru poskytnutou dobrodinci na stavbu nového kostela. ²⁵⁾ I kunvaldský kantor Kodytko si poznamenával finanční částky vydané za kostelní zařízení, uvádí například sumu zaplacenou za přelití rozbitého zvonu ²⁶⁾, za nové oltáře a oltářní obrazy ²⁷⁾, další nový oltář a kazatelnu ²⁸⁾ a zvláště podrobný rozpis zahrnující ceny za malby, rámy, dovoz z Vídně, háky a řetízky na zavěšení obrazů atd. se zaobírá pořízením nové křížové cesty. ²⁹⁾ Rovněž v Pamětech žamberských lze nalézt nejednu zmínku tohoto typu – odkaz na cenu za novou kazatelnu a tabernakl v zádušních účtech ³⁰⁾, vyčíslení škody způsobené zloději žamberskému kostelu na vnitřním vybavení ³¹⁾, suma zaplacená za nové korouhve ³²⁾, čtrnáct cínových svíců ³³⁾, lampu k osvětlení velkého oltáře ³⁴⁾, dvojce nové dubové dveře ³⁵⁾ a nakonec kování oken i dveří filiálního kostela v Německé Rybné. ³⁶⁾ Křeček s Petrem uvádějí částku vydanou na nové varhany do kostela sv. Václava v Dobrušce ³⁷⁾ a na jiném místě cenu zaplacenou za sochu Panny Marie pro tutéž církevní ³⁸⁾

budovu.^{39) + 40)} V poslední zprávě k tomuto podtématu Petr ještě uvádí, kolik stálo přelití pádem poškozeného zvonu z dobrušské zvonice.⁴¹⁾

Ukázka detailního záznamu vydaných financí u J. Šmída: „*Roku 1785 nový stolice v kostele sv. Bartoloměje vyhotoveny, který každý koštoval 1 zlatej, a bylo jich 46 zl., od udělání podlahy pod stolicema 16 zl., kovářoj 9 zl. 30+, tj. 46 zl., handlagrům 2 zl., tak koštovalo to spolu sumu 73 zl. 7+.*“ (Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 163.)

4. Další cenové údaje (související s válečnými událostmi, bonifikace ...).

K tomuto podtématu byly přiřazeny pouze dvě zprávy ve dvou kronikářských textech (Kronikách Jana Petra a Václava Křečka z Dobrušky). Oba kronikáři se zmiňují o téže záležitosti – bonifikaci po velkém úhynu dobytka v Dobrušce v měsíci červenci roku 1749, kterou nařídila Marie Terezie.^{42) + 43)} O cenových údajích vyskytujících se souvislosti s válečným děním (odvody potravin pro vojsko, ...) je pojednáno v tématu válečné události.

Ukázka: „*Anno 1749, dne 29. juli počal u nás v městě Dobrušce hovězí dobytek padati, a to trvalo přes svatý Václav. 300 kusů i více padlo zde. Napotom sme od její mil. královny Marie Terezie bonifikaci dostali, za vola 5 zl., za krávu 4 zl., za tele 1 zl.*“ (Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 162.)

Poznámky:

1. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 91-92.
2. Mlk II., Pamětní kniha Mikuláše Čížka ze Žamberka, s. 133.
3. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 126.
4. LOM IV., Kunvaldská kronika, s. 50, 51, 43.
5. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, např. s. 81, 84.

6. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 146.
7. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 124.
8. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 81.
9. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 166.
10. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 82.
11. Tamtéž, s. 93, 96.
12. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 121.
13. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 54, 93.
14. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 32.
15. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 133.
16. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 151.
17. Tamtéž, s. 154.
18. Tamtéž, s. 155.
19. Tamtéž, s. 157, 160, 161.
20. Tamtéž, s. 162.
21. Tamtéž, s. 163.
22. Tamtéž, s. 163.
23. Tamtéž, s. 164, 165.
24. Tamtéž, s. 166.
25. Tamtéž, s. 157.
26. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 40.
27. Tamtéž, s. 55.
28. Tamtéž, s. 142.
29. Tamtéž, s. 134.
30. Pž, s. 47.
31. Tamtéž, s. 48.
32. Tamtéž, s. 48.
33. Tamtéž, s. 49.
34. Tamtéž, s. 49.
35. Tamtéž, s. 49.
36. Tamtéž, s. 50.
37. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 6.
38. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 128.
39. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 12.
40. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 134.
41. Tamtéž, s. 129.

42. Tamtéž, s. 162.

43. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 10.

ZMÍNKY O SPOLEČENSKÝCH POMĚRECH A JEJICH HODNOCENÍ

Toto téma rozhodně nepatří ve sledovaných kronikářských textech k rozsáhlým a často zmiňovaným oblastem. Výraznější místo zaujímá pouze ve dvou kronikách – Kronikářských zápiscích Ondřeje Lukavského a Kunvaldské kronice. V ostatních textech se tato tematika objevuje spíše příležitostně, mezi řádky, včleněna do jiných tematických okruhů a netvoří souvislé pasáže. Nicméně přesto lze u všech autorů sledovaných kronik vysledovat víceméně výrazný sklon ke konzervatismu charakteristický pro obyvatele malých městeček a obcí (viz Robek, Bělina), projevující se odporem k jakýmkoliv novotám ať se již jednalo o reformní činnost osvěcenského absolutismu (zejména Kodytko) či například tak banální záležitost jako zálibu v módních výstřelcích (např. Lukavský) a na druhé straně naopak chválou starých časů. Tento jev lze snad objasnit obecně lidskou vlastností všech dob - strachem ze ztráty prověřených jistot a tradic, tedy všeho osvědčeného, bezpečného a prověřeného předchozími generacemi, strachem před krokem do neznáma a důsledky, které přinese a také pohodlností a neochotou měnit zaběhnuté zvyklosti, učit se něčemu novému. Velkou roli v utvrzování tohoto konzervativního postoje sehrála jistě i církev.

Výzvou ke zmínkám o společenské situaci a případné kritice těchto poměrů bývají především nepříznivé životní podmínky (válečné události, hlad, nemoci, dlouhotrvající drahota, tragické události jako požáry a povodně či z tehdejšího pohledu nevysvětlitelné přírodní úkazy a nebeské jevy), které člověka nutí k zamyšlení a hledání příčiny a viníka takového stavu věcí, aby jejich odstraněním mohla být zjednána náprava. V takovýchto chvílích se lidé kolem sebe rozhlíželi jistě pozorněji a pátrali ve svém okolí po negativních

rysech. Úsudek kronikářů žijících v 18. století byl ovlivněn tehdejší náboženským pohledem na svět, který jim byl od malička vštěpován a v němž byli neustále dále utvrzováni účastí na pravidelných bohoslužbách a kázáních.

Nejvýraznější a zároveň nejrozsáhlejší pasáže hodnotící poměry v tehdejší společnosti jsou bezesporu obsaženy v Kronikářských zápiscích Ondřeje Lukavského ze Skuhrova. První z nich autor záměrně zařadil hned na začátek svého textu jako úvod a předeheru svých zápisků před líčením těžkých časů válek, hladomorů, drahoty, aby zdůvodnil tyto rány dopadající na lidské plémě právě nesprávným a náboženským zásadám odporujícím počínáním, tedy jako spravedlivý boží trest, odplatu za napáchané hříchy. Lukavský zde na adresu svých současníků a jejich mravů pronáší velmi ostrá slova, v nichž kritizuje lidskou závist, faleš, pokrytectví, pýchu a v neposlední řadě i marnivost a parádivost u mužů i žen a na mušku si bere i nevhodné chování mládeže a vlašnou víru v Boha. Skuhrovský kantor běduje i nad častým používáním hrubých slov, nadávek a kleteb v řeči dospělých a dokonce i dětí. Celá pasáž je uzavřena v pesimistickém až nihilistickém duchu slovy sálajícími marností, neboť autor nezjišťuje žádné zlepšení lidské povahy ani působením těchto osudových ran a trestů.¹⁾

Ukázka 1: „*Nadto potom jak ve světě nynějších časů v našem království českém jest, že nepravost a pejcha, nespravedlnost, nepřízeň a nádhernost vznikla. Nebo jeden druhého tak miluje, že kdyby zradu viděl aneb o jeho živobyті ho připraviti mohl, to jeho potěšení nad tím své nejlepší a největší jest.*“ (Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 50-51.)

Ukázka 2: „*Panna nosí drahý zlatem nebo stříbrem krumplovaný čepec anebo červenýma perlema propletený na způsob hadův, na francouzskou modu kabátky, na brandeburskou pantoflíčky a střevíčky, takže téměř vůbec jak při zámečcích tak při městách i při vesnicích nic jiného se nespatřuje nýbrž samá pejcha a nádhernost.*“ (Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 52.)

O tom, že válečné dění skutečně poskytovalo mnoho důvodů k zamyšlení se nad neutěšeným stavem společnosti, svědčí druhý rozsáhlejší celek s touto tematikou v textu kantora Lukavského inspirovaný tentokrát tlakem konkrétních válečných událostí. Lukavský jej umístil do středu válek o rakouské dědictví vzápětí za zázračnou záchranu města Solnice před pruským útokem díky zásahu Panny Marie. Za pravou příčinu toho, že se Solnice málem stala kořistí pohanů (= Prusů), považuje hříchy katolíků. U tohoto lakonického tvrzení se však nezastavuje, rozepisuje se dále a pokračuje v kritice svých bližních odhalením nedostatku schopnosti navzájem se upřímně milovat a také vzdorovat rozmáhající se pýše a bezbožnosti. Na celozemské měřítko rozšiřuje svou kritiku tvrzením, že upřímnost a pravdivost byla v celé české zemi nahrazena lží. V závěru téměř vyhrožuje, že válka není jistě posledním trestem, který Bůh seslal na své nehodné ovečky, ale možná bude následovat hlad a mor, neboť nikdo nechce přitakat názoru, že válka je božím trestem vyvolaným lidskými hříchy a tedy tomu, že si tento trest lidé zavinili sami.²⁾ Další Lukavského poznámka inspirovaná válečnými událostmi pojednává o porážce rakouské a saské armády „lítým pohanem“ (pruským králem Fridrichem II.) v bitvě u Hlohova roku 1745, kterou vysvětluje Lukavský opět tím, že Bůh se takto rozhodl křesťany potrestat za jejich hříchy.³⁾ V Lukavského duchu pokračují i Šronský a Dusílek při líčení obav lidu před pruským útokem za bramborové války, které vyústily jejich utíkaním se pod ochranu lesních hvozdu i s dobytkem a majetkem. Autoři připojují, že toto jejich trápení je pravděpodobně božím trestem za lidskou pýchu a parádivost rozmáhající se zejména ve vyšších společenských vrstvách, ale i městech a vesnicích.⁴⁾

Příležitost ke kritice poměrů ve společnosti mohla řada lidových kronikářů spatřovat i v tehdy nevysvětlitelných meteorologických jevech a nebeských úkazech. Kodytka tak přiměla k hodnocení lidské povahy rudá záře na obloze v prosinci roku 1769. Kunvaldský kantor v ní spatřoval znamení božího hněvu a předznamenání božího trestu za lidské hříchy. Kantor se pouští

do hlubší kritiky lidské povahy, která se nepolepší a k Bohu neobráť dokud nebude zastižena skutečnou nouzí, hladem či nemocemi a dále pokračuje kritikou nevďečných tuláků a žebráků, kteří odmítali chléb a nerozpakovali se požadovat peněžité dary.⁵⁾ Rovněž živelné pohromy a katastrofy byly schopny vyvolat podobná hodnocení. K takovýmto událostem patří zemětřesení v portugalském hlavním městě Lisabonu v roce 1755, které Jan Petr považoval za boží trest⁶⁾ avšak Lukavský, který tuto událost také zaznamenal, se v tomto případě zdržel jakéhokoliv hodnotícího komentáře.⁷⁾ Dalším takovým případem byla exploze výbušnin způsobená úderem blesku ve slezské Vratislavi v červnu 1749 a Petr tuto katastrofu zdůvodňuje rovněž hněvem Stvořitele.⁸⁾ Jiří Daněk zaměřil svou kritiku na jednoho solnického měšťana právě ve chvíli, kdy jeho dům strávil oheň a tehdy si Daněk, který se snažil hledat vyšší význam ve většině událostí, připomněl nešťastníkovu chamtivost, která ho vedla k obohacování na úkor druhých.⁹⁾

Ukázka 3: „*Laskavý čtenáři , nediv se tomu, proč Bůh tak strašlivě předúkazy strestání ukazoval, nebo tyto léta málo sobě lidé (obzvláště někteří žebráci, neb raději zahaleči a tuláci) chleba vážili nebo mnohokráte ledakdes na cestě u keře a jinde hromádka krajíčků chleba vysypaných se nalezla; ...*“ (LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 45.)

V kontextu s hladověním v neúrodném roce 1771 obrací kunvaldský kantor Kodytko zpytavě svůj bystrý zrak k místním žebrákům, u nichž si všímá, že přijímají s povděkem skromnou almužnu (chléb).¹⁰⁾ O neutěšených poměrech v okolí Skuhrova v době velké bídy pouze o rok později referuje pro změnu skuhrovský kantor Lukavský, když poukazuje na běžné krádeže obilí ze stodol a chleba i dalších potravin přímo z chalup.¹¹⁾

Řadu příležitostí vyjádřit se, bohužel výlučně kriticky, k soudobým poměrům a mezilidským vztahům poskytly zejména autorovi Kunvaldské kroniky osvícenské reformy. Reaguje takto na šest z nich. Při nařízení o

stejněměrném rozdělení půdy mezi chalupníky popisuje odpor těch bohatších proti tomu a následné rozbroje mezi lidmi vedoucí ve svém důsledku až k tomu, že nařízení nemohlo být realizováno.¹²⁾ U zákazu trestu smrti pro zloděje z roku 1779 poznamenává, že zloději využili tohoto ulehčení a zintenzívnili svou činnost.¹³⁾ Po vyhlášení nařízení o zrušení trestů nevěstek a zrovnoprávnění nemanželských dětí neskryvá Kodytko své obavy z růstu špatných mravů ve společnosti.¹⁴⁾ Soudy a třenice bujely mezi lidmi v okolí Kunvaldu i kvůli patentu o dědičných gruntech z roku 1780 v souvislosti s nucenými majetkovými převody.¹⁵⁾ Kantor popisuje podrobně také neklid a vření vyvolané nařízením o změně pohřbívání.¹⁶⁾ Spolu s dalšími autory (Jánským, Lukavským, Daňkem) svorně kritizuje odpadlíky od katolické víry po vyhlášení tolerančního patentu, iritují ho zejména přeběhlíci z jeho nejbližšího okolí, jimž vyčítá především jejich předchozí pokryteckou přetvářku, s níž se hlásili ke katolické víře a náboženské poměry po vyhlášení patentu hodnotí všeobecně jako zmatené.¹⁷⁾ K rozporům mezi katolíky a jinověrci zaměřuje kronikářovu pozornost i zrušení cenzury, které umožnilo vydávání knih „tupících katolíky“ a následnou odezvu z katolické strany.¹⁸⁾

Poznámky:

1. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 50-52.
2. Tamtéž, s. 75-76.
3. Tamtéž, s. 62.
4. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 103-104.
5. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 44-45.
6. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 173.
7. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 87.
8. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 174-175.
9. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 33.
10. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 48.
11. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 92.
12. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 56.

13. Tamtéž, s. 133.
 14. Tamtéž, s. 141.
 15. Tamtéž, s. 135-136.
 16. Tamtéž, s. 146-147.
 17. Tamtéž, s. 137.
 18. Tamtéž, s. 140.
-

ZMÍNKY O VÝZNAMNÝCH OSOBNOSTECH

Téma je rozděleno do dvou podtémat, z nichž první zahrnuje zmínky o panovnících habsburské monarchie a dalších evropských států a druhé se zabývá osobnostmi z řad vojenských velitelů různých hodností. Počet zmínek k první oblasti dosahuje 102 a mírně převyšuje oblast druhou se 70 zmínkami. Poměrně velký počet uváděných významných osobností souvisí - podobně jako velká pozornost věnovaná válkám - s častým válečným děním v 18. století.

1. Panovníci.

Informace o panovnících vládnoucích nejen habsburské monarchii, ale i dalším evropským státům, mají ve sledovaných kronikářských textech své nezastupitelné místo, což dokládá poměrně vysoký počet zmínek o nich (102). Nejvíce zmínek se všeobecně vyskytuje v souvislosti s válečnými konflikty, tedy s válkami o rakouské dědictví, sedmiletou válkou, případně válkou bramborovou a v závěru století i VFR. Panovníci nejsou ve většině zpráv uváděni přímo jmény, nýbrž tituly (česká a uherská královna, pruský král, francouzský král, carské vojsko atd.). Konkrétní jména se objevují převážně jen u panovníků habsburské monarchie a případně Pruska (zejména u autora Kladské kroniky, jehož panovníkem byl od roku 1748 pruský král), ale i zde jsou častěji používány obecnější formulace.

Jak již bylo výše uvedeno, nejvíce zmínek se vyskytuje v souvislosti s válečnými událostmi (57), na druhém místě jsou zprávy samostatné informující o narození, nástupu na trůn, sňatku či smrti panovníka (28). Zmínky v návaznosti na ostatní tematické okruhy jsou víceméně výjimečné – např. u hospodářství zmínka o Marii Terezii v souvislosti s bonifikací za uhynulý dobytek ¹⁾ nebo u obecního dění návštěva Josefa II. v doprovodu generálů v Žamberku 1766 ²⁾⁺³⁾ nebo v Náchodě. ⁴⁾

Z vládců habsburské monarchie je na prvním místě v četnosti zmínek Marie Terezie (24). Nejčastěji je vzpomínána u válečných událostí (14) ⁵⁾, 7x se vyskytuje samostatná zpráva ⁶⁾, 2x je panovnice uvedena v souvislosti s hospodářstvím ⁷⁾ a jednou v kontextu s hladověním svých poddaných. ⁸⁾ Na druhém místě je reformátor Josef II. se 13 zmínkami, s nímž se nejčastěji setkáváme v samostatných zprávách (8) ⁹⁾, potom v souvislosti s reformami (3) ¹⁰⁾ a s obecním děním (3). ¹¹⁾ Karel VI. je uveden 7x a to 3x ve zprávě samostatné ¹²⁾, 2x v obecním dění ¹³⁾, po jedné zmínce u témat války ¹⁴⁾ a reforem (katastr). ¹⁵⁾ František Štěpán Lotrinský, manžel Marie Terezie, se objevuje v pouhých dvou zprávách samostatného charakteru. ¹⁶⁾

Z panovníků cizích zemí je vůbec nejčastěji uváděn pruský král (28x), v časovém rozpětí sledovaného období 1700-1800 se objevují zmínky o Fridrichu Wilhelmovi I. ¹⁷⁾, převážně však o jeho synu Fridrichu II. ¹⁸⁾ a v pozdějším období také o jeho synu a nástupci Fridrichu Wilhelmovi II. ¹⁹⁾, přičemž většina zmínek je samozřejmě spojena s válečnými událostmi (22x, válkami o rakouské dědictví a sedmiletou válkou, stavbou vojenských pevností) ²⁰⁾, 5 zmínek patří do samostatných zpráv ²¹⁾ a jedinkrát je pruský král zmíněn v souvislosti s poddanským povstáním v Opočně roku 1732, kdy je vyzván nekatolickými povstalci, aby se stal jejich ochráncem v otázce víry. ²²⁾ Panovníci dalších evropských zemí jsou uváděni rovněž převážně v kontextu s válečným děním – bavorský kníže 6x ²³⁾, francouzský král 5x ²⁴⁾, saský kurfiřt 4x ²⁵⁾, ruský car (carevna) 2x ²⁶⁾, španělský ²⁷⁾ a sardinský král. ²⁸⁾

Ukázka z války o rakouské dědictví (z roku 1742) s uvedením panovnických osobností: „*V srpnu téhož ještě roku po Nanebevzetí Panny Marie vytáhl opět nešťastný král Pruský s velikou mocí do Čech skrze Náchod a okolními stranami a to podvodně, když dříve po obdržení celém Slezsku a Hrabství učiniv s královnou uherskou a českou pokoj, slib svůj zrušil, a tu, kde žádného vojska v Čechách nebylo, a na to Prahu po malém odporování domácích větším dílem bojovníků lehce jest dostal.*“ (Paměti žamberské, s. 34)

Ukázka samostatné zprávy o panovnících: „*Roku 1781 jest císařovna Marie Terezie umřela, a její syn, princ Josef, na místě jejím za císaře ustanoveném.*“ (Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 156-7)

2. Vojenské hodnosti.

Téměř stejně často jako o panovnících se autoři zmiňují o vojenských velitelích různých vojenských hodností (70). Zde je souvislost s válečnými událostmi ještě daleko markantnější než u panovníků. Z celkových 70 zmínek s nimi souvisí 57, 8x jsou uváděni v kontextu s obecním děním a 5x u vztahů k vrchnosti. Z významných vojevůdců 18. století je zde Karel Lotrinský, který je uveden celkem 9x (8x u válečného dění a 1x u vztahů k vrchnosti)²⁹⁾, 7 zmínek patří věhlasnému generálu Gideonu Laudonovi, přičemž 5x je zmíněn u válečných událostí³⁰⁾ a 2x u příležitosti jeho návštěvy města Žamberka po boku císaře Josefa II. roku 1766.^{31) + 32)} Jmenovány jsou však – a to dokonce v souhrnu častěji - i méně známé kapacity vojenského života, s nimiž se kronikáři setkávali tváří v tvář přímo ve svém okolí při ubytování vojsk v jejich obci atd.³³⁾ Mimo válečných událostí se vojenské hodnosti objevují také při poddanských povstáních, při nichž muselo být vojska použito k pacifikaci rozohněných davů povstalců (na Opočensku 1732³⁴⁾, za poddanského povstání 1775³⁵⁾).

Ukázka z doby války o rakouské dědictví (1745) – ubytování vojska v blízkém okolí s vyjmenováním velitelů: „Major svůj kvartýr měl u. p. Andresa Hybnera a generál Helfreich v domě radním. Generál druhéj, který u Bystřice komandýroval, měl svůj kvartýr v Kyšperce, totiž generál Vales. Mimo těch a toho zde postýruňku byl postýruňk od generála Karla Palfy kyrysarův na 100 mužů a koňů v Klášterci a v Pastvinách; od Altham generála dragounů tolik v Kunwaldě; od Julaj generála 600 mužů uherské pěchoty v Lipnici a v Kameničné, ... “ (Paměti žamberské, s. 36.)

Poznámky:

1. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 10.
2. Pž, s. 51-2.
3. Mlk II., Pamětní kniha Mikuláše Čížka ze Žamberka, s. 133.
4. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 153.
5. např. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 30.
6. např. Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 104.
7. např. Mlk II., Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 10.
8. LOm IV., Kunvaldská kronika, s. 47.
9. např. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 161.
10. např. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 43.
11. např. Pž, s. 51-2.
12. např. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 50.
13. např. Mlk II., M. Vokurka, měšťan žamberský, různé paměti, s. 135.
14. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 157.
15. Tamtéž, s. 122.
16. např. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 165.
17. např. Tamtéž, s. 157.
18. např. Pž, s. 29.
19. např. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 162.
20. např. Pž, s. 33.
21. např. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 157.
22. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 113.

23. např. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 31.
 24. např. Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 55.
 25. např. Tamtéž, s. 62.
 26. např. Mlk II., Počíná se Kronika Kladská, s. 160.
 27. Mlk II, M. Vokurka, měšťan žamberský, různé paměti, s. 136.
 28. Tamtéž, s. 136.
 29. např. Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 31.
 30. např. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 110.
 31. Pž, s. 51-2.
 32. Mlk II., Pamětní kniha Mikuláše Čížka ze Žamberka, s. 133.
 33. např. Pž, s. 37.
 34. Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 142.
 35. Mlk II., Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 112.
-

ZMÍNKY ZEMĚPISNÉHO CHARAKTERU

Žádný kronikář se ve svém díle nemůže vyhnout alespoň minimálnímu počtu zmínek geografického charakteru. Počet těchto zmínek je závislý zejména na tom, jaké téma autor ve své kronice upřednostňuje, co ho nejvíce zajímá a to zase bezesporu souvisí s tím, v jaké době své zápisky píše a zda se případné válečné konflikty, s nimiž jsou zeměpisné zmínky spojeny nejčastěji, odehrávají v blízkosti autorova bydliště apod. V období mezi lety 1700-1800 se odehrály tři války, s nimiž se mohl lidový pisatel dostat do užšího kontaktu – válka o rakouské dědictví, sedmiletá a „bramborová válka“. V této práci jsou sledovány kroniky z Podorlicka a tato oblast se v 18. století nejednou stala přímým dějištěm válečných operací a z toho také vyplývá geografická bohatost těchto kronikářských záznamů a zřejmě i výraznější orientace na vzdálenější oblasti.

Dle počtu zeměpisných termínů lze témata rozdělit do tří skupin – 1. na témata bohatá na geografické názvy, kde % geografických názvů výrazněji přesahuje % rozsahu tématu k celkovému rozsahu všech kronik, 2. na témata,

kde je tento poměr zhruba vyrovnaný a 3. na témata geograficky chudá, v nichž je tento procentuální poměr opačný (viz TABULKA k tématu č. 2). Do první skupiny lze zařadit pouze jediné téma – válečné dění, kde % četnosti geografických názvů přesahuje % rozsahu tématu o cca 25%. Do druhé skupiny patří témata dvě – náboženství a vztahy k vrchnosti, u nichž rozdíl mezi oběma procentuálními hodnotami nepřesahuje 2%. K zeměpisně chudým patří z tohoto pohledu meteorologické jevy, kde procentuální objem zeměpisných názvů tvoří zhruba polovinu % rozsahu tématu a ještě markantnější je tento poměr u reforem (cca 1:3). Další tematické oblasti zaujímají z hlediska četnosti geografických termínů již zcela okrajové postavení a dosahují od 0,7 do 3,3%.

Z hlediska kvantitativního, pokud hodnotíme pouze procentuální výskyt zeměpisných termínů u jednotlivých témat vztažený k celkovému počtu zeměpisných zmínek, je na prvním místě opět bezesporu válečné dění (55,9%), druhé a třetí místo zaujímá náboženství (11,3%) a vztahy k vrchnosti (13,9%) a mezi čtyři poslední témata, která nedosahují ani 1%, patří podle očekávání obsahově nevelké tematické okruhy 8. trestné činy a tragická úmrtí, 10. hlad, nemoci a epidemie, 12. hodnocení poměrů, 11. ceny, daně a jiné dávky.

Pokud se pokusíme zhodnotit z hlediska jejich „geografické bohatosti“ (% objemu zeměpisných zmínek v kronice vůči jejímu celkovému rozsahu) i jednotlivé kroniky (viz TABULKA k tématu č. 1), zjistíme, že sedm z nich se drží v popředí na zhruba stejné úrovni – Paměti žamberské (5%) a M. Vokurka (5%), Kladská kronika (4,9%), Jan Jánský z Opočna (4,9%), Šronský s Dusílkem (4,8%) a Mikuláš Čížek ze Žamberka (4,6%). Tito autoři se většinou živě zajímali o válečné dění a věnovali mu ve svých dílech dostatek prostoru. Ve střední hladině se drží ještě Ondřej Lukavský (4%), Václav Křeček (3,2%) a Jan Petr (2,4%), předposlední je Jiří Daněk (2,1%) a místo poslední zaujímá naprosto neobvykle Antonín Kodytko.

Při porovnávání počtu míst i četnosti zmínek z oblasti lokálního horizontu ku vzdálenějšímu okolí nacházíme u osmi autorů více (Vokurka, Šmíd, Daněk, Paměti žamberské) či méně (Jánský, Petr, Lukavský, Kodytko) výraznou převahu vzdálenějších zeměpisných lokalit nad blízkým okolím, v jednom případě jsou obě oblasti přibližně vyrovnány (Šronský a Dusílek) a pouze ve dvou případech mírně převažují zmínky z lokálního horizontu (Křeček, Čížek).

Ukázka z období válek o rakouské dědictví přesahující lokální horizont kroniky, jejíž autor pochází ze Žamberka: „12. října (1742). Začali se pomalu ukazovat vojáci neb vojsko rakouské a uherské okolo Chrudimě a Hrochové Tejnice. Což pozoruje v Pardubicích p. Brandeburk frotování neb futráže odtud z té strany ne již do Pardubic, ale do Kladska neustále pod velikým trestem exekucí dirigirovati a voziti se musely.“ (Paměti žamberské, s. 33)

Ukázka ze stejné kroniky z okruhu lokálního horizontu z roku 1745: „Téhož právě dne okolo poledne celej regiment od Esterházy po druhéj straně přes rynek přemaširoval, kteří na noc do Německý Rybný, Záchlumí, Slatiny a Pěčína padli.“ (Paměti žamberské, s. 37)

VZTAH K VLASTI A NÁRODU

Zmínky k Čechám, české zemi či Českému království apod. jsou poměrně časté a vyskytují se ve všech sledovaných kronikách. Dle statistické tabulky geografického horizontu se procentuální výše zmínek o Čechách (vztahená k celkovému počtu geografických zmínek) pohybuje cca od 2% do 13%. Ke kronikám s nejvíce zmínkami patří Kunvaldská kronika (10,7%), Kladská kronika (9,1%), Starožitné paměti pro město Solnici (13,1%) a Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského (9,5%). Naopak procentuálně nejmenší hodnoty se objevují u Václava Křečka z Dobrušky (2%) a Jana Jánského z Opočna (2,6%).

Čechy - uzavřené pohraničním pásem hor - vytvářejí přirozený geografický celek, v minulosti byly samostatným státním útvarem, v němž nyní i Habsburkové vládli z titulu českého krále. Tyto okolnosti jistě byly kronikářům známy a pomáhaly jim v identifikaci se s českou zemí. Nezanedbatelnou roli mohly hrát i návštěvy katolických bohoslužeb, neboť katolickému kléru

(většinou českého původu) v 18. století byl tento postoj obvykle vlastní. Z hlediska tematického lze takovéto zmínky postřehnout nejčastěji v tématu válečné dění, hladomory a nemoci, katastrofy a reformy, tedy v situacích, které výrazně zasahují do pisatelova života a často také překračují české hranice. Vůbec nejintenzivnější jsou tyto zmínky v obdobích válek, na něž bylo právě 18. století dosti bohaté. Obyvatelé českých zemí byli po více než jednom století míru (1648-1740) doprovázeném vědomím jasné přináležitosti pod vládu habsburské monarchie náhle konfrontováni s hrozbou úplného rozpadu celku zemí Koruny české a změny státní příslušnosti (českým králem byl korunován bavorský kurfiřt Karel Albrecht, o zisk Moravy usiloval saský kurfiřt) a jistě i obavám o vlastní existenci. Navíc se jednalo o konflikty, jejichž dějištěm byly často samotné Čechy (a zvláště východní a severovýchodní) nebo alespoň země patřící do svazku Zemí Koruny české – Slezsko a Kladsko, které byly roku 1742 z tohoto celku odtrženy. Tím se česko-kladské a česko-slezské pomezí stalo státní hranicí a tedy dosud v podstatě vnitrozemská oblast východních Čech pohraničním územím. Je tedy zřejmé, že v kronikách z 18. století z východočeské podorlické oblasti se doslova musí nacházet takovýchto zmínek extrémní množství a ve sledovaných textech se prokázalo, že kronikáři pocíťovali odtržení Slezska a Kladska jako ztrátu a byli si vědomi přináležitosti těchto zemí k Českému království. Dalším podnětem k „národnímu sebeuvědomění“ byl i kontakt civilních obyvatel s vojáky mnoha národností, ať už ve vojsku habsburském a spojeneckém (uherská husaři, chorvatští panduři, polští huláni, Rusové) nebo nepřátelském (pruském, saském, francouzském). Tato konfrontace zákonitě vedla k uvědomování si vlastní odlišnosti (oděv, jazyk, zvyky, náboženství, ...) a svébytnosti, ale také jazykové podobnosti s ruskými vojáky atd. Ztotožnění s Čechami je zřejmé také ze zpráv týkajících se reform, autoři mnohdy píšou o těchto reformách tak, jako by byly vyhlášeny právě jen pro Čechy a ne pro všechny země monarchie. Tento přístup je patrný např. v následující ukázce vztahující se k tolerančnímu patentu: „1781 přišlo povolení do země české, aby jeden každý věřil, co chce, ...“ (Mlk I., Kronikářské zápisky Jana Šronskeho a Josefa Dusílka, s. 105). Také v případě hladomorů (1771-2) či katastrof (povodní, krutých zim, ...) s celozemským rozsahem a často i překračujících české hranice kronikáři většinou pomíjejí řádění chorob či živlů za hranicemi své domoviny. Dokladem povědomí o příslušnosti k české

zemi jsou i prosby o pomoc směřované k zemským patronům jako jejím tradičním ochráncům. Takto se zachoval například žamberský farář Remek v souvislosti s válečnými událostmi: „*Jistě, že nás Bůh, a náš obzvláštní odětec, sv. Václav, chránil a zastínil!*“ (Paměti žamberské, s. 45.) a také Jan Petr při požáru Dobrušky: „*A tak ten nešťastný oheň přestal jako zázračně, neb se jinak o tom psáti nemůže, než že jistá ochrana nejvyššího boha a panny Marie a svatých patronův českých ...*“ (Mlk I., Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 133). Všechny tyto výše uvedené poznatky lze považovat za poměrně věrohodnou známku identifikace autorů s českou zemí.

Jak vyplývá z kvantitativního rozložení počtu zmínek o Čechách v poměru ke zmínkám o vedlejších zemích Koruny české a dalších zemích monarchie, zmiňují se kronikáři o své domovině mnohem častěji a vůči těmto zemím zauímají odtažitý postoj. Toto platí i pro Moravu, kdy jsou od Čechů, české země, odlišováni Moravané, Morava a útok nepřátelských vojsk na obě země je chápán jako vpád do dvou zemí. Ztotožnění se s celkem habsburské monarchie se objevuje převážně v podobě vztahu a sympatií k dynastii (ne teritoriálně nebo politicky). Převládající kladný vztah k habsburské dynastii vysvítá z označení rakouské armády jako „královské“, „královniny“ apod. a kladného vztahu k jejím vítězstvím (zde se mohlo projevit záměrné propagandistické působení kazatelů a novin), případně omlouváním neúspěchů či hořekováním nad nimi a zároveň často nevybíravým spíláním protivníkovi: „*... potom dále obojí armády jak saská tak také královská od téhož města Landhutu maširovali a téhož nepřitele pohanského šťastně pryč zaháněli, ...*“ (Mlk I., Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského, s. 62.). Na druhé straně však se u kronikářů objevují i kritické zmínky na adresu příslušníků „naší“ armády způsobené jejich nevhodným chováním, což mohlo vést až k setření tohoto ztotožňujícího pocitu k habsburské armádě (např. farář Remek). Objevuje se dokonce i kritika nejvyššího vojenského velení, tak kožešník Daněk kritizuje Karla Lotrinského za neúspěšné vedení války ve Slezsku: „*... a z jara zas Praž Svidnici obleh a tu se stala chyba, nebo toho času byl maršálem Lotčino Karel a ten do Pražze neměl kuráže, ...*“ (Mlk I., Starožitné paměti pro město Solnici, s. 33.) Nelze tedy zcela potvrdit závěr Antonína Robka, že o strádání způsobeném „naším“ vojskem kronikáři mlčí a trápení zapříčiněné vojsky nepřátelskými naopak vyzdvihují.

RODINNÉ UDÁLOSTI

počet zmínek k tématu celkem	40
počet slov k tématu celkem	1557
% slov k tématu k celku slov ke všem tématům	2,1

kronika	počet zmínek	počet slov	% slov k celkovému počtu slov
Paměti Jana Jánského z Opočna	11	643	16,8
Kronika Václava Křeček z Dobrušky	0	0	0
Kronika Jana Petra z Dobrušky	5	266	1,8
Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského	15	538	4
Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka	2	24	1,2
Starožitné paměti pro město Solnici	1	24	0,5
Paměti Mikuláše Čížka ze Žamberka	0	0	0
Mikuláš Vokurka ze Žamberka	0	0	0
Kladská kronika	5	43	1
Paměti žamberské	0	0	0
Kunvaldská kronika	1	19	0,1

HOSPODÁŘSTVÍ

počet zmínek k tématu celkem	84
počet slov k tématu celkem	3799
% slov k tématu k celku slov ke všem tématům	5,2

kronika	počet zmínek	počet slov	% slov k celkovému počtu slov
Paměti Jana Jánského z Opočna	3	217	5,7
Kronika Václava Křeček z Dobrušky	7	245	5,5
Kronika Jana Petra z Dobrušky	13	758	5,1
Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského	14	657	4,9
Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka	3	93	4,6
Starožitné paměti pro město Solnici	5	85	1,8
Paměti Mikuláše Čížka ze Žamberka	0	0	0
Mikuláš Vokurka ze Žamberka	5	166	14,4
Kladská kronika	2	46	1,1
Paměti žamberské	1	20	0,2
Kunvaldská kronika	30	1512	10,4

METEOROLOGICKÉ JEVY

počet zmínek k tématu celkem	120
počet slov k tématu celkem	8.229
% slov k tématu k celku slov ke všem tématům	11,3

kronika	počet zmínek	počet slov	% slov k celkovému počtu slov
Paměti Jana Jánského z Opočna	7	391	10,2
Kronika Václava Křeček z Dobrušky	13	563	12,6
Kronika Jana Petra z Dobrušky	23	1977	13,3
Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského	12	445	3,4
Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka	1	458	22,7
Starožitné paměti pro město Solnici	14	263	5,5
Paměti Mikuláše Čížka ze Žamberka	1	53	9,8
Mikuláš Vokurka ze Žamberka	6	349	30,3
Kladská kronika	11	633	15,1
Paměti žamberské	6	439	4,8
Kunvaldská kronika	26	2658	18,2

NÁBOŽENSTVÍ

počet zmínek k tématu celkem	136
počet slov k tématu celkem	6.379
% slov k tématu k celku slov ke všem tématům	8,8

kronika	počet zmínek	počet slov	% slov k celkovému počtu slov
Paměti Jana Jánského z Opočna	3	26	0,7
Kronika Václava Křeček z Dobrušky	15	759	17
Kronika Jana Petra z Dobrušky	29	1842	12,4
Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského	11	327	2,5
Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka	3	216	10,7
Starožitné paměti pro město Solnici	8	575	12,1
Paměti Mikuláše Čížka ze Žamberka	0	0	0
Mikuláš Vokurka ze Žamberka	0	0	0
Kladská kronika	37	1254	29,9
Paměti žamberské	16	686	7,5
Kunvaldská kronika	14	694	4,8

VÁLEČNÉ UDÁLOSTI

počet zmínek k tématu celkem	215
počet slov k tématu celkem	23.151
% slov k tématu k celku slov ke všem tématům	31,8

kronika	počet zmínek	počet slov	% slov k celkovému počtu slov
Paměti Jana Jánského z Opočna	11	666	17,4
Kronika Václava Křeček z Dobrušky	13	668	15
Kronika Jana Petra z Dobrušky	19	2500	16,8
Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského	44	8348	62,9
Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka	4	452	22,4
Starožitné paměti pro město Solnici	10	1183	24,8
Paměti Mikuláše Čížka ze Žamberka	0	0	0
Mikuláš Vokurka ze Žamberka	3	373	32,4
Kladská kronika	21	707	16,9
Paměti žamberské	78	7225	78,8
Kunvaldská kronika	12	1029	7,1

REFORMY

počet zmínek k tématu celkem	66
počet slov k tématu celkem	7.792
% slov k tématu k celku slov ke všem tématům	10,7

kronika	počet zmínek	počet slov	% slov k celkovému počtu slov
Paměti Jana Jánského z Opočna	4	547	14,3
Kronika Václava Křeček z Dobrušky	0	0	0
Kronika Jana Petra z Dobrušky	6	517	3,5
Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského	2	164	1,2
Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka	3	148	7,3
Starožitné paměti pro město Solnici	7	542	11,4
Paměti Mikuláše Čížka ze Žamberka	0	0	0
Mikuláš Vokurka ze Žamberka	0	0	0
Kladská kronika	7	271	6,5
Paměti žamberské	1	55	0,6
Kunvaldská kronika	36	5548	38,1

VZTAHY K VRCHNOSTI

počet zmínek k tématu celkem	57
počet slov k tématu celkem	10.134
% slov k tématu k celku slov ke všem tématům	13,9

kronika	počet zmínek	počet slov	% slov k celkovému počtu slov
Paměti Jana Jánského z Opočna	7	784	20,5
Kronika Václava Křeček z Dobrušky	4	1747	39,2
Kronika Jana Petra z Dobrušky	10	4163	28
Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského	0	0	0
Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka	1	57	2,8
Starožitné paměti pro město Solnici	1	1779	37,3
Paměti Mikuláše Čížka ze Žamberka	7	342	63,1
Mikuláš Vokurka ze Žamberka	1	27	2,4
Kladská kronika	17	466	11,1
Paměti žamberské	6	211	2,3
Kunvaldská kronika	3	558	3,8

TRESTNÉ ČINY A TRAGICKÁ ÚMRTÍ

počet zmínek k tématu celkem	12
počet slov k tématu celkem	1.230
% slov k tématu k celku slov ke všem tématům	1,7

kronika	počet zmínek	počet slov	% slov k celkovému počtu slov
Paměti Jana Jánského z Opočna	1	33	0,9
Kronika Václava Křeček z Dobrušky	3	189	4,2
Kronika Jana Petra z Dobrušky	5	809	5,4
Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského	1	32	0,2
Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka	0	0	0
Starožitné paměti pro město Solnici	0	0	0
Paměti Mikuláše Čížka ze Žamberka	0	0	0
Mikuláš Vokurka ze Žamberka	0	0	0
Kladská kronika	0	0	0
Paměti žamberské	2	167	1,8
Kunvaldská kronika	0	0	0

DĚNÍ V OBCI

počet zmínek k tématu celkem	63
počet slov k tématu celkem	3.018
% slov k tématu k celku slov ke všem tématům	4,1

kronika	počet zmínek	počet slov	% slov k celkovému počtu slov
Paměti Jana Jánského z Opočna	6	492	12,9
Kronika Václava Křeček z Dobrušky	2	116	2,6
Kronika Jana Petra z Dobrušky	10	1031	6,9
Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského	3	138	1
Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusíla	15	500	24,8
Starožitné paměti pro město Solnici	2	doplnit	doplnit (cca0,5?)
Paměti Mikuláše Čížka ze Žamberka	0	130	24
Mikuláš Vokurka ze Žamberka	0	0	0
Kladská kronika	24	481	11,5
Paměti žamberské	1	130	1,4
Kunvaldská kronika	0?	0?	0

HLADOMORY, NEMOCI, EPIDEMIE

počet zmínek k tématu celkem	25
počet slov k tématu celkem	1.349
% slov k tématu k celku slov ke všem tématům	1,9

kronika	počet zmínek	počet slov	% slov k celkovému počtu slov
Paměti Jana Jánského z Opočna	1	18	0,5
Kronika Václava Křeček z Dobrušky	2	77	1,7
Kronika Jana Petra z Dobrušky	4	301	2
Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského	9	255	1,9
Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusíla	0	0	0
Starožitné paměti pro město Solnici	2	19	0,4
Paměti Mikuláše Čížka ze Žamberka	0	0	0
Mikuláš Vokurka ze Žamberka	0	19	1,7
Kladská kronika	1	44	1,1
Paměti žamberské	1	23	0,3
Kunvaldská kronika	5	593	4,1

CENY, DANĚ A JINÉ DÁVKY

počet zmínek k tématu celkem	65
počet slov k tématu celkem	3.444
% slov k tématu k celku slov ke všem tématům	4,7

kronika	počet zmínek	počet slov	% slov k celkovému počtu slov
Paměti Jana Jánského z Opočna	1	6	0,2
Kronika Václava Křeček z Dobrušky	3	97	2,2
Kronika Jana Petra z Dobrušky	11	375	2,5
Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského	19	1066	8
Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka	0	0	0
Starožitné paměti pro město Solnici	5	258	5,4
Paměti Mikuláše Čížka ze Žamberka	1	17	3,1
Mikuláš Vokurka ze Žamberka	1	26	2,3
Kladská kronika	2	117	2,8
Paměti žamberské	3	196	2,1
Kunvaldská kronika	19	1286	8,8

ZMÍNKY O VÝZNAMNÝCH OSOBNOSTECH

počet zmínek celkem	143
---------------------	-----

kronika	počet zmínek celkem	počet osobností celkem	panovníci	vojevůdci	další osobnosti
Paměti Jana Jánského z Opočna	10	5	2	2	1
Kronika Václava Křeček z Dobrušky	5	5	2	1	2
Kronika Jana Petra z Dobrušky	25	23	10	7	6
Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského	30	11	8	3	0
Kronikářské zápisky J. Šronského a J. Dusílka	3	2	2	0	0
Starožitné paměti pro město Solnici	13	8	5	2	1
Paměti Mikuláše Čížka ze Žamberka	2	6	1	5	0
Mikuláš Vokurka ze Žamberka	6	11	7	3	1
Kladská kronika	11	11	8	3	0
Paměti žamberské	33	33	3	30	0
Kunvaldská kronika	5	3	2	1	0

GEOGRAFICKÝ HORIZONT

počet geografických názvů celkem 2.364

kronika	celkový počet míst / celkový počet zmínek	počet míst v lokálním horizontu /počet zmínek	počet míst v Čechách /počet zmínek	počet míst v Habsb. monarchii /počet zmínek	počet míst mimo Hasb. Monarchii /počet zmínek	% zmínek/ celkový počet slov kroniky
Paměti J. Jánského z Opočna	64/154	19/64	17/29	22/32	6/29	4,9
Kronika V. Křečka z Dobrušky	55/154	29/108	12/28	5/5	9/13	3,2
Kronika Jana Petra z Dobrušky	99/345	41/185	32/91	5/14	21/55	2,4
Kronika O. Lukavského	83/519	27/161	27/139	5/28	24/191	4
Kronika Šronského a J. Dusílka	41/89	18/48	11/22	4/7	8/12	4,8
Starožitné paměti města Solnice	32/114	9/20	12/49	3/7	8/38	2,1
Paměti M. Čížka ze Žamberka	9/22	4/14	2/3	1/1	2/4	4,6
Mikuláš Vokurka ze Žamberka	28/54	6/10	9/17	3/7	10/20	5
Kladská kronika	57/165	14/46	9/29	2/3	32/87	4,9
Paměti žamberské	79/402	32/122	21/82	4/58	22/140	5
Kunvaldská kronika	64/196	21/73	16/43	6/32	21/48	1,3

GEOGRAFICKÉ NÁZVY V JEDNOTLIVÝCH TÉMATECH

	Počet zmínek celkem	2.255		
	téma	počet zmínek	% zmínek k tématu/ celkový počet geografických zmínek	% slov k tématu/ celkový počet slov všech kronik
1.	rodinné události	41	1,8	2,1
2.	hospodářství	74	3,3	5,2
3.	meteorologické jevy	130	5,8	11,3
4.	Náboženství	255	11,3	8,8
5.	válečné události	1260	55,9	31,8
.	Reformy	74	3,3	10,7
7.	vztahy k vrchnosti	243	10,8	13,9
8.	trestné činy a tragická úmrtí	18	0,8	1,7
9.	dění v obci	69	3,1	4,1
10.	hladomory, nemoci, epidemie	16	0,7	1,9
11.	ceny, daně, další dávky	18	0,8	4,7
12.	hodnocení poměrů	12	0,5	3,6

Rodinné události

7/ *Pohled na vesnici z konce 18. století.*

Hospodářství

Píseň k vstřnutí / gať ni-
fdy newidanyma w Bhřích a Slez-
tu Kobylkama / Bůh rozhněvaný pro
Nepravost nasse Země trestati chce : če-
hoj bychme y my w Czechách neokusyli /
Modlitbau / a Pokáním za odvrá-
cení toho snázně žádegme.

Tato Píseň k wexpstraze se
wydáwa.

Wyt: w Goře Buntné Sléj Dynet / 1748.

8/ Invaze kobylek ve Slezsku a v Uhrách v závěru 40. let 18. století, kterou ve svých zápiscích zaznamenal Ondřej Lukavský. Dobová ilustrace ke kramářské písni.

Meteorologické jevy a požáry

Truchlivá nowina

o letošním pamětihodném Pomo-
dní, které mezy 27. a 28. dnem mě-
síce Vnora w Czechách a nejvíce w
Pražských městech se přitřesilo

Witůstná na Mašé Straně.

9/ Povodeň v únoru roku 1784 v Praze. Dobová ilustrace ke kramářské písni

**Pravdivý brožný Příběh o p.
 vkrutném Země třesení / Leto 1755. dne
 1. Listopadu / a to skoro celého tak velkého
 Slavného Města
Lisabonu w Portugalu,
 p Královské Rezidenci.
 Všem w Piseň vvedený / no Oskolnich
 Měst a Krágin štod trpěgich k Polepše-
 ní a k Vzkurnutí vydáný.**

Předně w Praze a nynj w Litomyšli / 1750.

10/ Zemětřesení v portugalském Lisabonu roku 1755. Dobová ilustrace ke kramářské písni.

11/ Kostel kapucínského kláštera v Opočně, kde hořelo roku 1734, příčinou požáru bylo velké sucho.

Náboženství

12/ Kostel sv. Václava v Dobrušce, centrum dobrušského děkanátu, jemuž je v kronikách Jana Petra a Václava Křečka věnována řada zmínek.

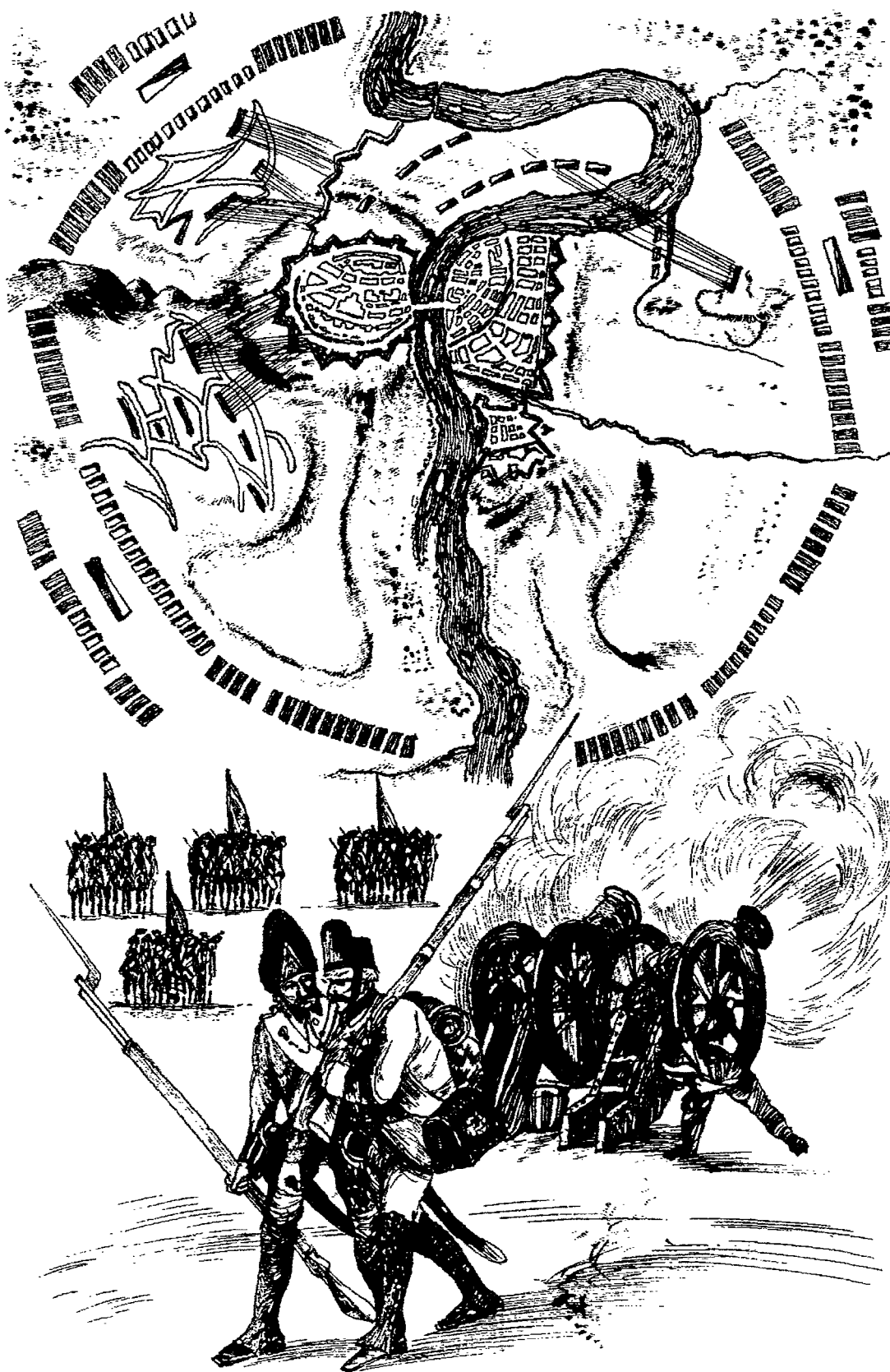

13/ Kostel sv. Jiří v Kunvaldu

Válečné události

14/ Maršál Karel Ludvík Fouquet de Belle-Isle, velitel francouzské armády podporující za války o rakouské dědictví bavorského kurfiřta Karla Albrechta.

15/ Schéma obléhání Prahy habsburskými vojsky na podzim roku 1742.

16/ Výjev z bitvy u Kolína 18.6. 1757, v níž vojska habsburské monarchie pod vedením maršála? Dauna dosáhla prvního důležitého vítězství nad pruskou armádou.

17/ Uniformy příslušníků habsburské armády v polovině 18. století.

18/ Císař Josef II. a půdorysná zobrazení dvou josefínských pevností
– Terezína a Hradce Králové.

Reformy

19/ Císař Josef II. jako reformátor, v dolní části ilustrace zachycený v okamžiku, kdy seče oves na poli u Kunštátu v roce 1779. Ilustrace dle dobové lidové podmalby na skle.

Vztahy k vrchnosti

20/ Kostel sv. Václava v Žamberku, vystavěný v letech 1727- 1738. V této novostavbě působil jako farář v letech 1737-1759 autor Pamětí žamberských Antonín Jan Remek. Většinu nákladů na barokní přestavbu kostela nesla tehdejší vrchnost žamberského panství Antonín Vít hrabě z Bubna a Litic.

21/ Výjev z bojů sedláků u Chlumce nad Cidlinou v roce 1775.

Trestné činy a tragická úmrtí

22/ Náhodský pranýř z roku 1659 od Carla Sereny.

Hladomory, nemoci, epidemie

23/ Francouzští vojáci zabíjejí z hladu své koně v obležené Praze v létě roku 1742.

Zmínky o společenských poměrech

Pravdivá píseň
o
bláznivé módě
tohoto památného světa.

Pozastawte se włascency 3c.

24/ Dobová ilustrace ke kramářské „Pravdivé písni o bláznivé módě tohoto památného světa“.

Zmínky o významných osobnostech

Karel VI.

Alžběta Kristina

František I. Štěpán Lotrinský

Marie Terezie

25-28/ Portréty z poloviny 18. století z dílny dvorního malíře a ředitele vídeňské akademie Martina van Meytense, olej na plátně.

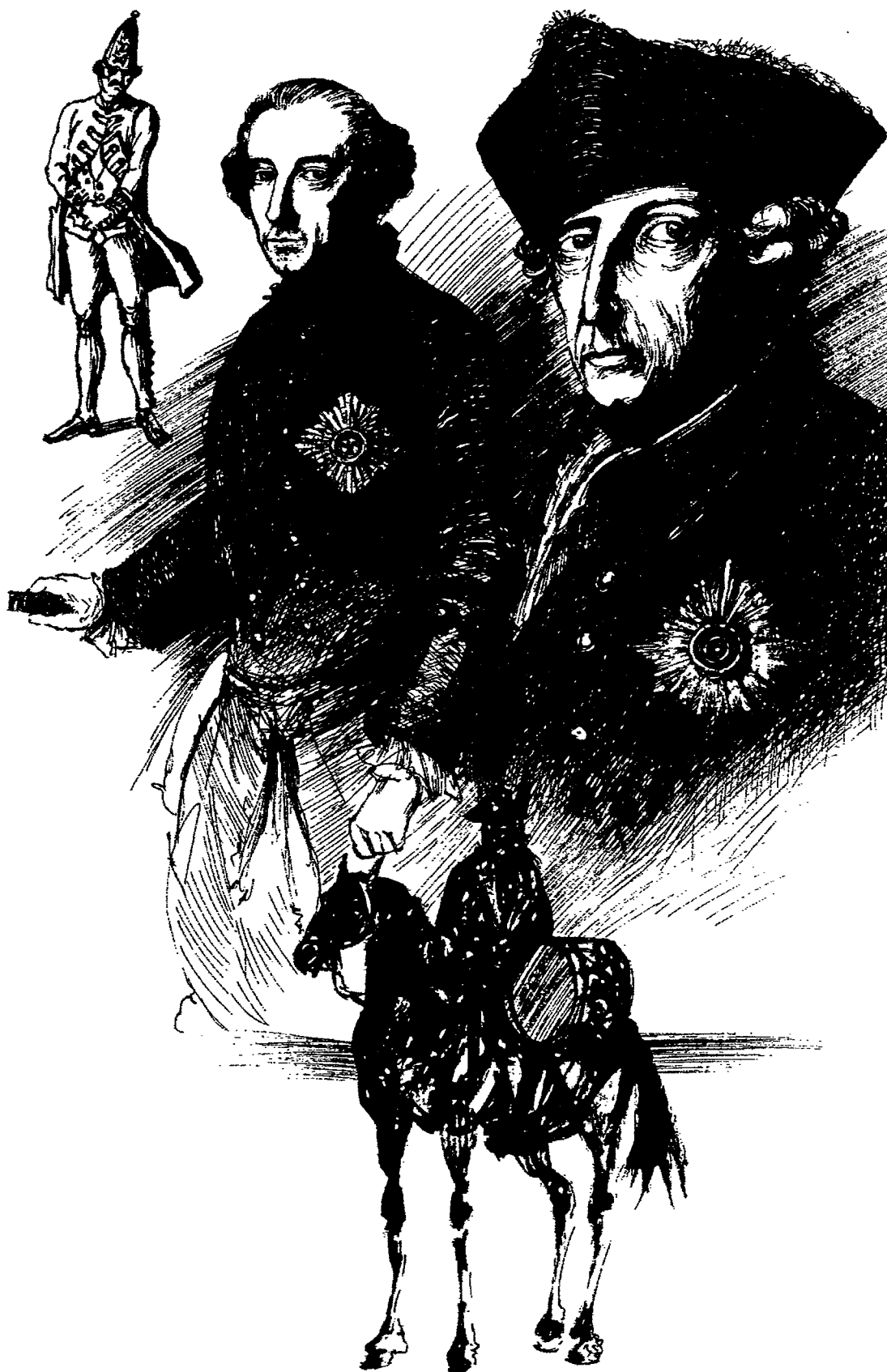
29/ Císař Josef II.

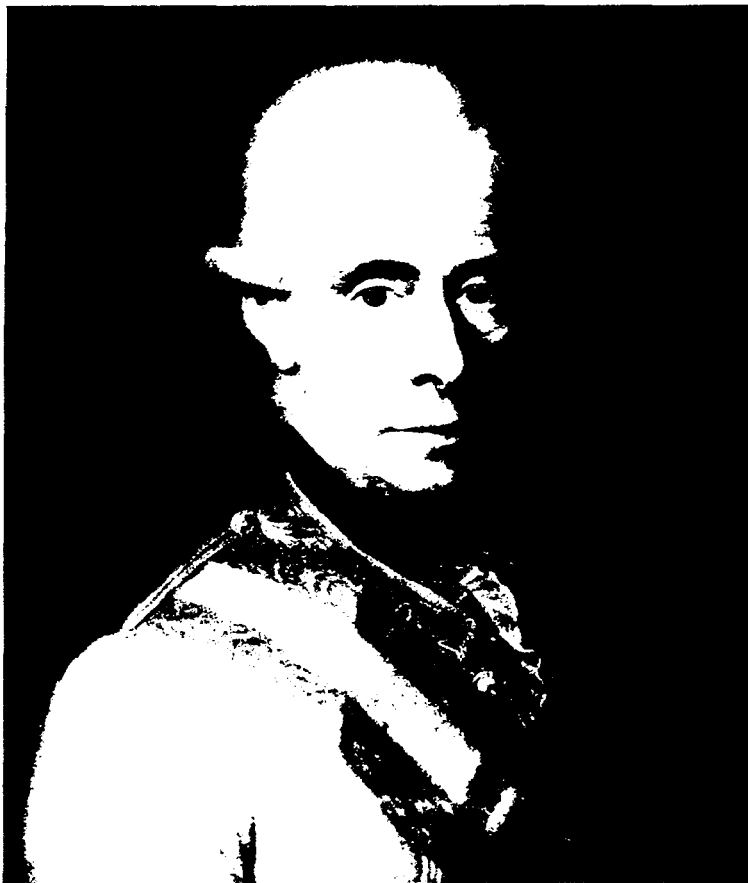
30/ Korunovace Marie Terezie na českou královnu v chrámu sv. Víta v Praze 12.5. 1743.

31/ *Bavorský kurfiřt Karel Albrecht.*

32/ Pruský Král Fridrich II.

33/ Poslední portrét maršála Gideona Ernsta Laudona z roku 1790, olejomalba C. Kaspara.

34/ Zámek v Bečvářech (konec 18. století), který Laudon koupil, nechal přestavět a jenž se stal jeho sídlem v dobách míru až do roku 1777, kdy se slavný vojevůdce přestěhoval do Hadersdorfu poblíž Vídně.

ZÁVĚR

Ze statistického vyhodnocení rozložení pozornosti kronikářů k jednotlivým tématům vyplývá, že první místo zaujímají jednoznačně a s velkým předstihem před ostatními tématy válečné události (31,8%), druhé jsou vztahy k vrchnosti (13,9%), třetí meteorologické jevy a požáry (11,3%), za nimi následují reformy (10,7%), zmínky týkající se náboženství (8,8%), hospodářství (5,2%), ceny a daně (4,7%), obecní dění (4,1%) a poslední tři pozice zaujímají rodinné události (2,1%), hladomory a nemoci (1,9%) a konečně trestné činy a tragická úmrtí (1,7%). Kvantifikována nebyla témata pojednávající o významných osobnostech, geografickém horizontu, hodnocení společenských poměrů a vztah k vlasti a národu, zmínky k nimž jsou většinou součástí ostatních témat.

Z výše uvedeného přehledu je patrné, že válečné události tvoří v průměru téměř třetinu textu studovaných kronik. Za příčinu této skutečnosti lze téměř s jistotou považovat velké množství válečných konfliktů v 18. století a také to, že většina z nich se alespoň zčásti odehrávala přímo ve východních Čechách, odkud pocházejí autoři sledovaných kronik. U většiny z nich pak také časové rozpětí zachycuje alespoň jeden, ale spíše dva i tři válečné konflikty (války o rakouské dědictví, sedmiletou válku, pruský vpád za války o dědictví bavorské). U těchto kronik se také - ve srovnání s podobnými díly z jiných oblastí Čech - projevuje nevšední zájem o Slezsko a Kladsko, tedy oblasti mimo české hranice, kterým jinak kronikáři nevěnují příliš pozornosti. Tento jev souvisí jednoznačně s válečným děním, s ohrožením jednoty celku zemí Koruny české, jehož příčinou byla snaha o jejich rozchvácení sousedními panovníky. Po odtržení Slezska a Kladska v roce 1742 došlo k posunu státní hranice, čímž se změnil charakter východních Čech z v podstatě vnitrozemského na pohraniční území. Prokázalo se, že autoři sledovaných kronik pociťovali ztrátu Slezska a Kladska jako vlastní, jak dokládá J. Malicki (Ke zprávám o Slezsku ve východočeských kronikách z 18. století).

Procentuální rozsah dalších čtyř témat (vztahů k vrchnosti, meteorologických jevů a požárů, reforem, náboženství) je zhruba vyrovnaný, pohybuje se od 9 do 14% a tvoří tedy asi desetinu kronikářských textů. Výši zájmu věnovanou třem z těchto oblastí (vztahům k vrchnosti, meteorologickým jevům a náboženství) můžeme považovat za konstantní a neměnnou pro

jakékoliv období i kroniku. Jedná se totiž o oblasti, s nimiž se autoři setkávali v každodenním životě a k zájmu o něž je nutila starost o úrodu, vlastní životní podmínky, ... V tématu meteorologických jevů přitahují pozornost autorů zejména katastrofy a abnormální výkyvy počasí (povodně, kruté zimy, ...). Poněkud jiná je situace u reform, které vděčí za poměrně velkou pozornost kronikářů reformní činnosti osvícenského absolutismu, a to zejména v josefinském období. Reformy znamenaly prudký zásah do života každého člověka tohoto věku. Značnou odlišnost rozsahu textu týkajícího se reform v jednotlivých kronikách lze vysvětlit koncentrací těchto aktivit v poměrně krátkém josefinském období, které již některé kroniky vůbec nebo alespoň zčásti nezahrnují (Jánský, Vokurka, Paměti žamberské). Za vysoké průměrné procento vděčí tato oblast zejména kunvaldskému kantoru Kodytkovi, v jehož díle zaujímají téměř 40% textu. Přes tuto kvantitativní nerovnoměrnost vystupuje jasně do popředí konzervativnost autorů a jejich více či méně projevovaný odpor vůči takovýmto novátorským zásahům do jejich života. Zvláště bolestně vnímala většina kronikářů reformy zasahující náboženskou oblast, což nepochybně souvisí s jejich katolickou orientací (například rušení svátků, jezuitského řádu, toleranční patent), ale i změny v pohřbívání. Jedinou oblastí, kde se setkáváme s všeobecně kladným ohlasem je zrušení nevolnictví. Tyto poznatky korespondují se závěry A. Robka (Městské lidové zdroje národního obrození) i B. Mlynaříkové (Geografický horizont prostého člověka v letech 1740-1830).

Přibližně stejný rozsah zaujímají témata hospodářství, ceny a daně a obecní dění (cca 4-5%). I tyto oblasti lze považovat za sféru, s níž se autoři každodenně setkávali. Míra zájmu o hospodářství u jednotlivých autorů závisí nepochybně na tom, zda se sami věnovali zemědělské činnosti. Většina kronikářů pochází sice z městského prostředí a jejich hlavním zaměstnáním byla řemesla či respektive učitelská profese, ale vlastní zemědělská aktivita motivovaná snahou o soběstačnost se dá v tomto prostředí podhorských městeček jistě předpokládat. Nesporně byla vlastní hospodářská aktivita prokázána u kantora Antonína Kodytka a dle vysokého počtu zmínek pravděpodobně také u vamberského měšťana Vokurky, Jana Petra a Václava Křečka z Dobrušky. Minimální jsou naopak zmínky u faráře Remka, kantora a rychtáře Šmída a kožešníka Daňka, což je vzhledem k jejich profesi zejména u prvních dvou celkem pochopitelné. Všeobecně velkému zájmu se těší cenové údaje, které se v kronikách objevují ve značně širokém spektru – od běžných zemědělských plodin a potravin přes technické plodiny (len, konopí) až

k částkám vydaným za přestavby, opravy či vybavení interiérů církevních budov a nechybí ani v souvislosti s válečným děním, kdy si autoři vedli poměrně pečlivou evidenci svých nucených výdajů na vojenské účely.

Podstatně méně místa je věnováno posledním třem kvantitativně vyhodnoceným tématům (cca 2%) – rodinným událostem, hladomorům a nemocem a trestným činům. Z malého počtu zpráv k rodinným událostem a také jejich kusého charakteru vysvítá, že úmyslem kronikářů nebylo psát si zápisky pouze pro svou osobu. Mnohem pravděpodobnější se jeví varianta, že se pokoušeli vytvořit dílo, které by zachytilo věci významnější a širšího dosahu, které se odehrály za autorova života, aby tak svědectví o nich zůstalo zachováno a sloužilo jako zdroj informací a poučení pro další pokolení, ať již pro přímé autorovy potomky nebo širší čtenářský okruh.

Značnou pozornost budí i významné osobnosti, zejména panovníci habsburské monarchie, ale i dalších zemí, zmiňovaní většinou v souvislosti s válečným děním, císař Josef II. pak i v kontextu své reformní činnosti. Z rozboru zeměpisných zmínek jednoznačně vyplynulo, že geograficky nejbohatší je téma válečné události, kde také geografický obzor dosahuje největšího rozsahu a nejednou se rozšiřuje i do vzdálených oblastí monarchie a za její hranice. Poměrně velký počet zeměpisných lokalit je jmenován i v tématech náboženství a vztahy k vrchnosti. U většiny (osmi) autorů je zřetelná převaha vzdálenějších míst nad lokálním horizontem. Za důvod této poněkud překvapivé skutečnosti lze jistě považovat časté líčení válečného dění, zejména ve Slezsku a Kladsku.

Různá míra vzdělání autorů a jejich profese se rovněž odráží v úrovni jejich děl a to nejen větší logičností a stylistickou stavbou, ale i obsahem. Zejména práce dvou kantorů (Kodytka a Lukavského) jsou v některých ohledech výjimečné. Jedná se například o neobvykle vysokou pozornost věnovanou společenským poměrům. Každého z těchto dvou vedou k zamyšlení nad stavem společnosti jiné podněty. Lukavského mysl jitří především válečné události a vedou ho k hledání viníka těchto pohrom v nesprávném lidském chování a božím trestu v souladu s mentalitou věřícího člověka 18. století. Hloubavý Kodytko zase rozebírá stav společnosti v konfrontaci s lidským strádáním za hladomorů a následných epidemií či tísně obavami z negativních důsledků některých osvěcenských reforem. Farář Remek převyšuje zase ostatní precizním líčením válečných událostí.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny:

- Index k matrice narozených v Dobrušce 1799-1805, SOA Zámorsk.
- Index k matrice narozených v Dobrušce 1806-1839, SOA Zámorsk.
- Index knihy zemřelých pro Solnici 1771-1840, SOA Zámorsk.
- Index k matrice narozených pro Solnici 1685-1735, SOA Zámorsk.
- Matrika zemřelých pro Skuhrov nad Bělou od roku 1787, SOA Zámorsk.
- Index k matrice zemřelých pro Solnici v letech 1771-1840, SOA Zámorsk.
- Index knihy narozených pro Solnici v letech 1735-1771, SOA Zámorsk.
- Matrika narozených, oddaných a zemřelých pro Vamberk v letech 1716-1750, SOA Zámorsk.
- Matrika narozených pro Deštné nad Orlicí v letech 1694-1726, SOA Zámorsk.
- Matrika zemřelých pro Žamberk v letech 1737-1785, SOA Zámorsk.

-
- Albert, Eduard – Chotovský, Karel ed.: Paměti žamberské, Vídeň 1889
 - Kodytek, Antonín: Kunvaldská kronika (Poznamenání pamětihodných věcí), ed. V. Nezbeda, J. Šůla), Listy Orlického muzea v Chocni 1969, str. 33-58, 131-155.
 - Novotný, Miloslav ed.: Špalíček písniček jarmarečních. Evropský literární klub, Praha 1940.
 - Robek, A.: Městské lidové kronikářství na Rychnovsku I. Prameny lidové provenience 2, Národopisná knižnice 24, Praha 1976:
 - Starožitné paměti pro město Solnici, s. 21-45
 - Kronikářské zápisky Ondřeje Lukavského , s. 50-102
 - Kronikářské zápisky Jana Šronského a Josefa Dusílka, s. 103-115
 - Kronika Jana Petra z Dobrušky, s. 121-188
 - Robek, A.: Městské lidové kronikářství na Rychnovsku II. Prameny lidové provenience 4, Národopisná knižnice 32, Praha 1978:
 - Kronika Václava Křečka z Dobrušky, s. 5-21?
 - Paměti Jana Jánského z Opočna, s. 109-126
 - Pamětní kniha Mikuláše Čížka ze Žamberka, s. 129-134
 - M. Vokurka, měšťan žamberský, různé paměti, s. 135-138

- Počíná se Kronika Kladská, s. 145-166
- Robek, A.: Lidové kronikářství na Kralupsku a Mělnicku. Prameny lidové provenience 1, Národopisná knižnice 8, Praha 1974
- Robek, A.: Lidové kronikářství na Lounsku. Prameny lidové provenience 3, Národopisná knižnice 28, Praha 1979
- Robek, A.: Lidové kronikářství na Poděbradsku. Prameny lidové provenience 5, Národopisná knižnice 37, Praha 1978
- Tereziánský katastr, sv. 1 a 3

Základní literatura:

- Bělina, P.: Česká města v 18. století a osvětské reformy. Praha 1985
- Bělina, P.: České země a habsburský absolutismus ve druhé polovině 18. a na počátku 19. století. Praha 1993.
- Bělina, P.: Osvětský absolutismus a jeho odraz v českých zemích, zvláště v městském prostředí. Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica 3, 1989, s. 147-155
- Hroch, M.: Na prahu národní existence. MF, Praha 1999
- Kutnar, F.: Cesta selského lidu ke svobodě. ČSAZ, Praha 1948
- Kutnar, F.: Sociálně myšlenková tvářnost obrozenského lidu, Praha 1948, nákladem Historického klubu
- Kutnar, F.: Zamyšlení nad lidovou literaturou pamětní a písmáckou. Vědecké práce zemědělského muzea 22, 1982, s. 77-85
- Malicki, J.: Ke zprávám o Slezsku ve východočeských kronikách z 18. století. In: Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století. Rychnov nad Kněžnou, 1999, s. 79-91
- Maur, E.: Korunovace na usmířenou. Havran, Praha 2003.
- Maur, E.: Myšlenkový svět české vesnice na prahu procesu modernizace. Historický obzor IX, 1994, s. 209-211
- Maur, E.: Sociální aktivita českých poddaných za války o dědictví rakouské. Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica 3, 1969, s. 35-70
- Maur, E.: Vlast, národ a stát v Čechách v očích lidového kronikáře na sklonku existence tradiční společnosti (1740-1830). Karolinum, Praha 2006.

- Nahodil, O. – Robek, A.: České lidové kronikářství. Orbis, Praha 1960
- Nahodil, O. – Robek, A.: České lidové pověry. Praha 1959
- Přehled dějin Československa. I/1, I/2. Academia, Praha 1980, 1982
- Režný, Karel: Geografické vymezení Orlických hor a orlického podhůří, Orlické hory a Podorlicko 1, Rychnov nad Kněžnou 1968
- Robek, A.: Lidové zdroje národního obrození. Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica, Praha 1974
- Robek, A.: Městské lidové zdroje národního obrození. Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica 1977. Monographia LXIX, UK, Praha 1977.

Doplňková literatura:

- Bílý, Jiří: Jezuita Antonín Koniáš. Osobnost a doba. Edice Historica, Praha 1996, Vyšehrad.
- Domabyl, Gustav: Pruský král Bedřich v Kyšperku. Hradecký kraj, ročník VIII, 1913-14, str. 39-40
- Hajn, František: Osudy domu č. 60 v Solnici. Z Pelclova kraje, ročník IV-V, 1938-9, str. 11-13
- Hladký, Ladislav a kol.: Dobruška (Průvodce městem a okolím), Městské muzeum v Dobrušce, Dobruška 1972
- Horský, E.: Pověsti o císaři Josefu II. Český lid XXI, 1912
- Janusová, J.: Marie Terezie, legendy a skutečnost. Praha 1995
- Král, Josef F.: Paměti města Vamberka nad Zdobnicí, obec města Vamberka nad Zdobnicí 1927
- Krofta, K.: Dějiny selského stavu. Praha 1949
- Kroupa, J.: Josef II. a Josefinismus. Věda a život 35, 1990, č. 2, s. 12-16
- Kutnar, F.: Tvář české vesnice v minulosti. Svazky úvah a studií 68, Praha 1942
- Láska, Jaroslav: První kniha léta páně o panské historii na Skuhrově, Solnici a Kvasínách, vlastním nákladem, Vamberk 1948
- Láska, Jaroslav: Druhá kniha léta páně o selské historii na panství Solnickém, díl I., II., vydal MNV ve Skuhrově nad Bělou 1990
- Pekař, J.: Postavy a problémy českých dějin. Praha 1990
- Petráň, J.: Nevolnické povstání 1775. Praha 1972

- Petrůň, J.: Nevolnické povstání 1775 a problém přechodu od feudalismu ke kapitalismu. Český Časopis historický 23, 1975, s. 857-874
- Petráš, Oldřich: Rychnov nad Kněžnou 1258-1958, Krajský dům osvěty v Hradci Králové, 1958
- Robek, A.: Po stopách kronikářů 18. století. Naše vlast 5, 1957, č.1, s.5
- Simon, Josef: Kunvald a jeho kronikář. Zvon XIX, 1918 až 1919, str. 433-34
- Svoboda, Antonín: Dějiny Rychnova nad Kněžnou, nákladem Karla Rathouského, Rychnov nad Kněžnou 1924
- Vacek, Stanislav: Krajinou Orlických hor a Podorlicka, Opočno 1992

SEZNAM VYOBRAZENÍ

K JEDNOTLIVÝM KRONIKÁM

1. Pohled na město Náchod s dominantou zámku. Kresba B.B. Wenera, kolem 1740. Převzato z publikace Oldřicha Šafáře *Náchod v obraze čtyř století* (MěÚ Náchod 1990), s. 26.
2. Pohled na náchodský zámek a severní stranu náměstí. Mědirytina J.G. Ringleho podle kresby B.B. Wenera, kolem roku 1740. Převzato z publikace Oldřicha Šafáře *Náchod v obraze čtyř století* (MěÚ Náchod 1990), s. 27.
3. Pohled na Žamberk v roce 1712, olej na plátně, autor neznámý. Převzato z webových stránek města Žamberka - historie města (www.zamberk.cz/Index.php?IdS=401).
4. Prof. MUDr. Eduard Albert (1841-1900), žamberský rodák a profesor na lékařské fakultě ve Vídni, který se intenzivně zajímal o dějiny svého rodného města a vlastním nákladem vydal Paměti žamberské. Převzato z webových stránek města Žamberka - významné osobnosti (www.zamberk.cz/Index.php?IdS=402).
5. Městečko Solnice v roce 1905. Převzato z webových stránek města Solnice - fotogalerie (www.solnice.cz/gallery.php?kace=obrazek_ukaz_interni.media_id=214).
6. Titulní list Kunvaldské kroniky (původním názvem Poznamenání věcí....) Převzato z webových stránek obce Kunvaldu – Kunvaldská kronika (www.kunvald.info/data/pruvodce/images/kronika1.jpg).

K TEMATICKÝM OKRUHŮM

Rodinné události

7. Obrázek vesnice z konce 18. století. Ilustrace z knihy *Toulky českou minulostí 5* (BARONET spol. VIA FACTI, Praha 1996), s. 99.

Hospodářství

8. Invaze kobylek ve Slezsku a Uhrách před polovinou 18. století. Dobová ilustrace ke kramářské písni z knihy M. Novotného *Špalíček písniček jarmarečních* (Evropský literární klub, Praha 1940), s. 193.

Meteorologické jevy

9. Povodeň v únoru roku 1784 v Praze. Dobová ilustrace ke kramářské písni z knihy M. Novotného *Špalíček písniček jarmarečních* (Evropský literární klub, Praha 1940), s. 229.
10. Zemětřesení v portugalském Lisabonu roku 1755. Dobová ilustrace ke kramářské písni z knihy M. Novotného *Špalíček písniček jarmarečních* (Evropský literární klub, Praha 1940), s. 207.

11. Kostel Narození Páně, součást kapucínského kláštera v Opočně. Fotografie převzata z webových stránek města Opočna, fotogalerie - památky (www.opocno.cz/sprava/handler.php?akce=fotografie_id=241x=600y=436).

Náboženství

12. Kostel sv. Václava v Dobrušce. Fotografie převzata z webových stránek města Dobrušky, fotogalerie - památky (www.mestodobruska.cz/fotogalerie.php?id=208pic=4).
13. Kostel sv. Jiří v Kunvaldu. Fotografie převzata z webových stránek obce Kunvaldu - fotogalerie (www.kunvald.info/data/fotogalerie/images/kostel2.jpg).

Válečné události

14. Maršál Karel Ludvík Fouquet de Belle-Isle. Převzato z knihy Milana Hlavačky *Karel Albrecht* (Akropolis, Praha 1997), s. 80.
15. Schéma obléhání Prahy habsburskými vojsky na podzim roku 1742. Ilustrace z knihy *Toulky českou minulostí 5* (BARONET spol. VIA FACTI, Praha 1996), s. 25.
16. Výjev z bitvy u Kolína 18.6. 1757. Převzato z knihy Zdeňka Čecha a kol. *Drsný střed Evropy II.* (Daranus, Řitka 2006), s. 174.
17. Uniformy příslušníků habsburské armády v polovině 18. století. Ilustrace z knihy *Toulky českou minulostí 5* (BARONET spol. VIA FACTI, Praha 1996), s. 31.
18. Císař Josef II. a půdorysná zobrazení dvou josefínských pevností – Terezína a Hradce Králové. Ilustrace z knihy *Toulky českou minulostí 5* (BARONET spol. VIA FACTI, Praha 1996), s. 89.

Reformy

19. Josef II. jako reformátor. Ilustrace z knihy *Toulky českou minulostí 5* (BARONET spol. VIA FACTI, Praha 1996), s. 63.

Vztahy k vrchnosti

20. Kostel sv. Václava v Žamberku. Fotografie převzata z webových stránek města Žamberka – historie města (www.zamberk.cz/Index.php?IdS=401).
21. Výjev z bojů sedláků u Chlumce nad Cidlinou za poddanského povstání roku 1775. Ilustrace z knihy *Toulky českou minulostí 5* (BARONET spol. VIA FACTI, Praha 1996), s. 51.

Trestné činy a tragická úmrtí

22. Pranýř na náměstí v Náchodě z roku 1659 od Carla Sereny. Fotografie z knihy Lydie Baštecké a Ivany Ebelové (ed.) *Náchod* (NLN, Praha 2004), s. 109.

Hladomory, nemoci, epidemie

23. Francouzští vojáci zabíjejí z hladu své koně v obležené Praze v létě roku 1742. Převzato z knihy Milana Hlavačky *Karel Albrecht* (Akropolis, Praha 1997), s. 136.

Zmínky o společenských poměrech

24. Dobová ilustrace ke kramářské „Pravdivé písni o bláznivé módě tohoto památného světa“. Převzato z knihy M. Novotného *Špalíček písniček jarmarečních* (Evropský literární klub, Praha 1940), s. 243.

Zmínky o významných osobnostech

25. Karel VI., portrét z poloviny 18. století z dílny dvorního malíře a ředitele vídeňské akademie Martina van Meytense, olej na plátně. Fotografie obrazu ze sbírek Státního zámku v Náchodě.
26. Alžběta Kristina, portrét z poloviny 18. století z dílny dvorního malíře a ředitele vídeňské akademie Martina van Meytense, olej na plátně. Fotografie obrazu ze sbírek Státního zámku v Náchodě.
27. Marie Terezie, portrét z poloviny 18. století z dílny dvorního malíře a ředitele vídeňské akademie Martina van Meytense, olej na plátně. Fotografie obrazu ze sbírek Státního zámku v Náchodě.
28. František I. Štěpán Lotrinský, portrét z poloviny 18. století z dílny dvorního malíře a ředitele vídeňské akademie Martina van Meytense, olej na plátně. Fotografie obrazu ze sbírek Státního zámku v Náchodě.
29. Císař Josef II. Převzato z knihy Zdeňka Čecha a kol. *Drsný střed Evropy II.* (Daranus, Řitka 2006), s. 180.
30. Korunovace Marie Terezie na českou královnu v chrámu sv. Víta. Převzato z knihy Zdeňka Čecha a kol. *Drsný střed Evropy II.* (Daranus, Řitka 2006), s. 157.
31. Bavorský kurfiřt Karel Albrecht. Převzato z obálky knihy Milana Hlavačky *Karel Albrecht* (Akropolis, Praha 1997).
32. Pruský král Fridrich II. Ilustrace z knihy *Toulky českou minulostí 5* (BARONET spol. VIA FACTI, Praha 1996), s. 19.
33. Poslední portrét maršála Gideona Ernsta Laudona z roku 1790, olejomalba C. Kaspara. Převzato z knihy Pavla Běliny *Generál Laudon* (Panorama, Praha 1993), s. 114.
34. Zámek v Bečvárech na konci 18. století, tisk. Převzato z knihy Pavla Běliny *Generál Laudon* (Panorama, Praha 1993), s. 107.

SEZNAM ZKRATEK

Mlk I - Městské lidové kronikářství na Rychnovsku I.

Mlk II – Městské lidové kronikářství na Rychnovsku II.

LOm – Listy Orlického muzea IV.

Pž – Paměti žamberské

SOA Zámorsk – Státní oblastní archiv v Zámorsku

Jméno: Ilona Svobodová

Bydliště: Čs. armády 2199, Pardubice 530 02

Škola, fakulta: Univerzita Karlova, Filosofická fakulta

Katedra: Historie – Ústav českých dějin

Datum: 24.7. 2007

Podpis: *Ilona Svobodová*

